

C. R. Bibl. Univ. Leop.

2.
vzd. 66759 2

PERIOD

PR

EX
BIBLIOTHECA
CAESAREO - REGIAE
UNIVERSITATIS
LEOPOLIENSIS

66759

N.

Традиції

Передмова.

Отеї байки, що зібрані в тій книжечці, то старе народне добро. Богато такого ви почувте в устах наших бабусь та дідів, а мало хто й подумає про те, що оповідаючи ті байки ми повторяємо тільки те, що перед тисячами літ повидумували мудрі люди в Вавилонї, в Єгипті, в Індії та в Греції. Тільки недавно вчені мужі повіднаходивши стародавні книжки тих народів та порівнявши їх із нашими народними байками та казками, дійшли до погляду, що те, чим нині так любують ся наші діти, було колись впливом мудрости царів, зьвіздарів та патріархів. Наша нинішня бійка і казка, се та сама Попелюшка, що заклата живе в брудній одежі, в душній кухні, але на правду вона царівна родом із високого, блискучого замка.

Бажаючи вибрати для наших дітей книжочку що найкрасших казок ріжних часів і народів, я зупинив ся поперед усього на тих, де оповідаєть ся про самих зьвірів. Вони найбільше відповідають смакови дитий від 6 до 12 літ, заставляють їх єсм'яти ся і думати, розбуджують їх цікавість та увагу до явищ природи, але не розбуркують молоду фантазію дивоглядними образами заклятих замків, царів, розбійників, драконів та демонів, не трівожать молодого чуття страшними, трагічними пригодами та незрозумілими для дитий відносинами обох полів. Я бажав би, щоб наші діти в інтересі здорового і морального роз-

вою як найдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин, у світі, де все видно ясно і симпатії не потребують ділити ся. Відси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесноти, правдомовності і справедливости, а надто любов до природи і охоту — придивляти ся близько її творам, прислухувати ся її таємній мові, чути себе близькими до неї, підглядати, а далі й просліджувати її великі загадки.

Для тих, хто хотів би знати, відки я брав свої казки, скажу, що відки брав то брав, але кожду казку я перероблював основно, прибиваючи її до смаку, розуміння й окруження наших дітей і нашого народа. Я старав ся віддати як мога найліпше тон і спосіб вислову найкращих казок, записаних із уст нашого народа, бажаючи й отсі чужоземні зробити так само нашими, як ті, що їх оповідає довгими зимовими вечерами наша сільська бабуся дітям у запічку. При тім я бажав подати матеріял свіжий, не переповідаючи те, що кождий у нас знає вже й без мене, і для того я обернув ся до чужих збірок, західних і східних. Маючи на оці мету більше педагогічну, ніж чисто наукову, я не вагав ся декуди відступати від оригіналів, вводити нові мотиви в старий засновок, бажаючи звернути думку моїх малих читачів та слухачів від казкових фікцій на дальший, ширший обрій життєвого змагання та наукового дослїду.

Для цікавих, що хотіли би ближше познайомити ся з оригіналами моїх казок, і може навіть із тою галузю науки, що займає ся їх порівнянєм та вясненєм, подаю тут виказ тих книжок, відки я брав свої казки.

1. Осел і Лев — сербська казка, надрукована в німецькїм перекладї в збірці: Dr. Friedrich S. Krauss, Sagen und Märchen der Südslaven, том I, стор. 5 і далі.

2. Старе добро забувається — великоруська чи то московська казка з багатой збірки Афанасєва (А. Н. Афанасьевъ, Народныя русскія сказки), том I, стор. 43 і д.

3. Лисичка і Журавель — також московська казка, взята з тої самої збірки, том I, стор. 51 і д.

4. Лисичка і Рак — московська казка, взята з тої самої збірки, том I, стор. 54.

5. Лис і Дрозд — московська казка зложена з двох, що надруковані у Афанасєва, том I, стор. 46 і д. і стор. 106 і д.

6. Заяць і Їжак — німецька казка взята із славної збірки братів Гриммів (Brüder Grimm, Kinder-und Hausmärchen, Leipzig, Reclam), том II, стор. 338 і д.

7. Король і Медвідь — німецька казка, з тої самої збірки Гриммів, том II, стор. 76.

8. Вовк вїйтом — грецька казка, надрукована в німецькїм перекладі в збірці Гана (I. G. v. Hanh, Griechische und albanesische Märchen, Leipzig 1864), том II, стор. 105.

9. Заяць і Медвідь — індійська казка, взята із славної індійської збірки званої Паньчатантра або по нашому. Пятюкнижжє, що в німецькїм перекладі видана була Теодором Бенфеєм (Th. Benfey, Pañschatantra, fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen. Leipzig 1859) і Людвігом Фрітце (Ludwig Fritze, Pañschatantra, ein altes indisches Lehrbuch der Lebensklugheit in Erzählungen und Sprüchen. Leipzig 1884). Бенфеєва передмова до сєго перекладу має в науці про казки велику вагу і ще й доси служить вихідною точкою для кожного, хто хоче займатися дослідом сього предмету. Наша казка, се осьме оповіданє першої книги, у Бенфеє том II, стор. 62, а у Фрітце стор. 8.

10. Ворона і Гадюка — індійська казка, взята з тоїж Паньчатантри, де вона стоїть як шесте оповідане першої книги, див. Бенфей том II, стор. 57, Фрітце стор. 74.
11. Три міхи хитрощів — грецька казка, з наведеної висше збірки Гана, том II, стор. 104.
12. Вовк, Лисця і Осел — грецька казка, з тої самої збірки Гана, том II, стор. 109.
13. Лисичка-черничка — грецька казка, з тої самої збірки, том II, стор. 101.
14. Мурко і Бурко — грецька казка, з тої самої збірки, том II, стор. 97.
15. Лисичка кума — грецька казка, з тої самої зборки, том II, стор. 99.
16. Війна між Псом і Котом — сербська казка із збірки Крауса, том I, стор. 9.
17. Фарбований Лис — індійська казка із Паньчатантри, де вона стоїть як десяте оповідане першої книги, див. Бенфей т. II, стор. 73, Фрітце стор. 96.
18. Ворони і Сови — се переповідка, хоч і значно вкорочена, цілої третьої книги індійської Паньчатантри, що дає понятє про те, як послітані були казки в Індії і підладжені для морального навчання; див. у Бенфея том II. стор. 213, у Фрітце стор. 233 і далі.
19. Як звірі правували ся з людьми — се вільний переповіднової частини перської книги „Тугфат ік-вам уссафа“, яку переклав французський учений Гарсен де Тассі из. *Les animaux en discussion avec l'homme* (звірі в суперечці з людьми) і помістив у своїй книзі „*Allégories, récits poetiques et chants populaires, traduits de l'arabe, du persan, de l'hindoustani et du turc par Garcin M. de Tassy.* Paris 1876, стор. 73 до 188. Закінченє отсеї книжки, де Соломон показує звірам і людям їх спільних ворогів,

найдрібніші, мікроскопійні організми, се очевидно мій концепт.

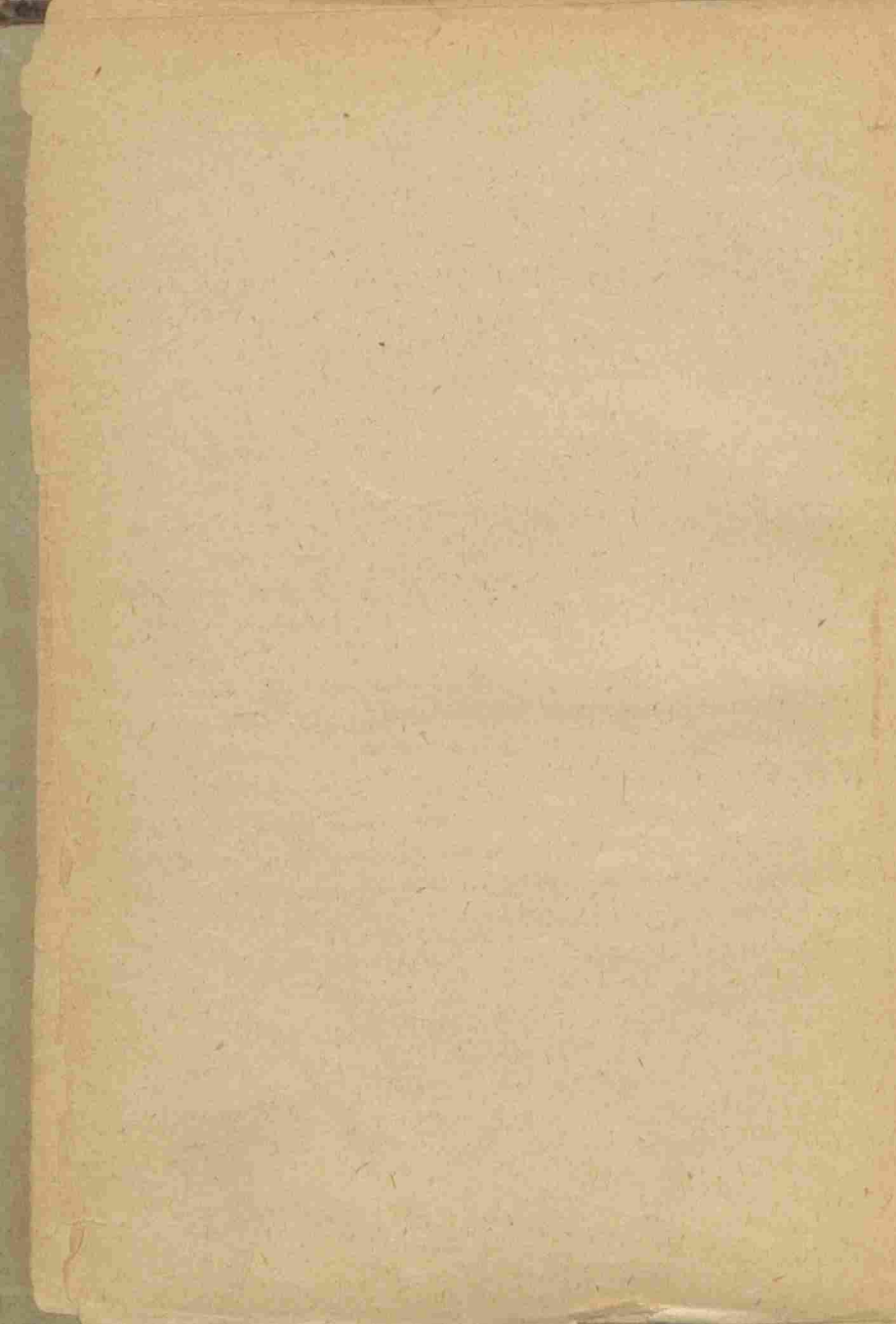
20. Байка про байку — а властиво кінцева казочка про Сивицю, що хотіла спалити море, взята також із Паньчатантри, де вона стоїть як дванацяте оповідане першої книги, у Бенфея том II, стор. 87, у Фрітце стор. 114.

Отсі казки, з виємком 19-тої, друкували ся спершу в „Дзвінку“, а потім 1899 року вийшли окремою книжечкою, яка давно вже розійшла ся. В отьому новому виданю я не змінював тексту казок, хіба декуди підправив та вигладив мову і доробив казку „Як звірі правували ся з людьми“. Може ся казка своїм змістом і тоном вибігає поза круг розуміня малих дїтий, але я певний, що для старшеньких, від 10 до 15 літ, вона буде не лише цікавою, але й позиточною лектурою, даючи їм у казковій одежі не мало фактів із історії розвою та культури людей і природи.

В кінці не можу промовчати того дивовижного факту, що отсю книжечку, чисто педагогічну, далеку від політики (хіба з виємком кількох рядків у остатній казці) подавали наші кївські земляки до російської цензури, бажаючи передрукувати її також для російських Українців. І щож ви скажете — цензура заборонила її всю, від початку до кінця! От які то небезпечні ті звірячі історії для цілості російської держави!

Львів д. 25. листопада 1903.

Іван Франко.

I.

О С Е Л І Л Е В.

Був собі раз Осел. За багато йому стало праці і батогів у господаря.

— Давай — думав, — втечу в ліс і буду жити на волі! Буду собі пасти ся по лісі і хто мені що зробить?

І не думавши довго втік від господаря, тай у ліс. Добре йому там. Пасе ся, де хоче, не робить нічого, ніхто його не бє — відколи жиє, ще такого добра не зазнав. Аж раз дивить ся, йде Лев, страшний-пре-страшний, тай просто на него.

— Ну, — думав собі Осел, — аж тепер уже по мні буде!

Але поки Лев дійшов до него, він якось троха отямив ся і поміркував собі:

— Ану, може я його деяк здурю?

Тай як стояв, бух на землю, ляг собі і лежить, мов і гадки не має. Надходить Лев і кричить уже здалека:

— Ей ти, хто ти там? Як ти сьмієш лежати? Чому не встанеш і не поклониш ся мені?

А Осел мов і не чує. Лежить собі та тільки довгими вухами клапає.

Надійшов Лев і знов кричить:

— Зараз устань і поклони ся мені!

— А хто-ж ти такий? — питає Осел.

Коли ще звіврі говорили.

— Ти ще й питаєш ся? — кричить грізно Лев — Хіба ти не знаєш, що я Лев, над усіма звірями царь?

Осел не встаючи підвів голову і витріщив на него очи.

— І що ти за дурниці балакаєш? — промовив він. — Ти царь над усіма звірями? Хто тобі се сказав? Мавш то на письмі? Хто тебе обирав на царя? Ну говори!

Лев став, мов чолом о стіну стукнув ся.

— Хто мені се сказав? Та всі мені се кажуть, що я над звірями царь. Хібаж се неправда?

— Певно, що неправда. Не може тому бути правда, бо царь над усіма звірями не хто, а я.

— Ти? — здивував ся Лев. — А ти хіба мавш се на письмі?

— Певно, що маю! Ади, подиви ся ось тут!

І він устав на рівні ноги і обернувши ся задом до Льва показав йому своє задне копито, на яким була прибита новісінька, блискуча підкова.

— Бачиш? Се моя царська печать. Як би ти був царь, то й ти би мав таку.

— Ото диво! — промовив Лев. — А я проте й не подумав ніколи. Мабуть твоя правда. Але стій! Давай, будемо трібувати ся. Ходімо в ліс, хто за годину наловить більше звірів, той буде правдивий царь.

— Добре, нехай і так буде, — промовив Осел, і з тим розійшли ся.

Лев побіг по лісі; бігав, бігав: тут зламав серну, там зайчика, там знов якусь звіріну — за годину мав уже щось п'ять чи шість штук. Бере те все і волоче до Осла.

А Осел тимчасом що робить? Пішов собі на широку поляну, де сонічко ясно сьвітило і на серед луки кинув ся на землю, ноги геть відкидав, очи зажмурих, язик висолопив на ців ліктя — сказав би хто: згинув тай згинув. А понад поляною все яструби літають, ворони, канї, сороки, галки, всяка погана птиця. Бачуть вони, лежить неживий Осел, тай усі гурмою до него. З разу здалека заскакували, а там бачуть, що не рушаєсь, то й почали по нїм скакати, дзвобати його язик та очи. А Осел нічого, тільки як котра пташина надто близько надлізе, а він клап її зубами, або стук її ногою, вбе тай ховає під себе, та так хитро, що другі й не бачуть. Не минула година, а він уже надусив їх з ців кони. Тоді схопив ся на ноги, як не стрепле ся, як не рикне, а птахи всі в ростіч. Осел забрав усю побиту пташню, тай несе на те місце, де мали зійти ся зі Львом. Приходить, а Лев уже там.

— Ну, що, — каже до Осла і показує йому свою здобичу, — бачиш, кілька я наполював?

— Ну, тай дурний же ти, небоже, — каже Осел і копнув його зьвірів ногою. — Таких зьвірів я міг би був наловити зо дві копї. Та що вони варта! А ти подиви ся на моїх! Я тільки таких ловив, що в повітрі літають. Ану попробуй ти!

— Ні, я такої штуки не втну, — відповів Лев. — Аж тепер бачу на правду, що ти над зьвірями царь, а не я! Вибачай мені, що я так нечемно говорив з тобою!

— А видиш! — промовив гордо Осел. — Завше треба бути чемним, бо ануж наскочиш на старшого від себе, а тоді що буде? От і тепер я міг би тобі зараз за кару зробити смерть, але вибачаю тобі, бо

ти з дурноти се зробив, а не з злої волі. Іди-ж тепер і пильнуй ся на другий раз!

І Лев пішов похнюпившись та підібгавши хвіст, немов би хто вилляв на него бочку зимної-презимної води. Чи близько, чи далеко, здибає в лісі Вовчика-братіка.

— Здорові були, найяснійший царю! — каже Вовк і кланяє ся низенько.

— Ет, іди, не сьмій ся з мене! — каже сумно Лев. — Який я тобі царь?

— Як то ні? — скрикнув Вовк. — Хто-ж би сьмів інакше казати?

— Мовчи, братіку — шептом говорить до него Лев. — Тут недалеко є правдивий царь. Як почує, біда буде і тобі й мені.

— Правдивий царь? — дивував ся Вовк. — Що за диво? Якийже тут є правдивий царь крім тебе?

— Є, є! — з перестрахом шептав Лев. — Я сам його бачив. Там такий страшний! А що за сила! Навіть тих звіврів ловить, що в повітрі літають. Богу дякую, що мене живого пустив.

— Ну, що ти говориш! — дивував ся Вовк. — Диво дивне! знаю сей ліс не від нині, але ніяк не придумаю, хто би се міг бути. Як же виглядає той новий царь?

— Одно слово — страшний! — говорив Лев. — Вуха оттакі, голова як коновка, а на задній нозі царська печать.

— Ніяк не вгадаю, хто се може бути? — клопотав ся Вовк. — Знаєш що, ходи, покажи мені його!

— Я? Ні защо в сьвіті! — скрикнув Лев. — Досить уже раз страху наїв ся.

— Та ходи бо! Чого бояти ся? — захоочував Вовк. — От знаєш що, привяжи себе своїм хвостом до мойого, сьмілійше нам буде йти!

— Про мене, — каже Лев, — нехай і так буде. Зв'язали ся оба хвостами до купи тай пішли. Вийшли на горбик над полянку, що на ній пас ся Осел. Лев зупинив ся, зазирає тай шепче до Вовка:

— Ось він! Ось він! Подиви ся!

Обертає ся Вовк, зазирає, тай як не крикне:

— Дурний Льве, таж се Оселисько! — А Львови причуло ся, що то новий царь уже близько, як не злякає ся, та в ноги! Через пеньки, через ярки, що було духу! Дер, дер, далі втомив ся, став тай озирнув ся.

— А що, Вовче, близько вже той новий царь?

Але Вовк тільки язик вивісив. Як був прив'язаний до львиного хвоста, так і волік ся за ним усю дорогу і давно вже й духа спустив.

— А видиш, — каже до него Лев, — ти казав, що новий царь не страшний, а як побачив його близько, то з самого страху помер!

II.

СТАРЕ ДОБРО ЗАБУВАЄТЬ СЯ.

Ходив собі Вовчик-братік по лісі, ходив, тай надибала його тяжкая пригода. Побачили його ловці-молодці тай почали за ним гнати ся. Тікав Вовчик лісом, лісом, а далі прийшло ся вибігти на биту дорогу. А дорогою в тій хвилі йшов з поля чоловік в мішком і ціпом. Вовк до него:

— Дядечку, голубчику! Змилуй ся надо мною, сховай мене в мішок! За мною ловці-молодці гонять, хочать мене віку збавити.

Змилував ся чоловік, сховав Вовка в мішок, завдав собі на плечі тай несе. Надбігають ловці-молодці.

— А не бачив ти, чоловіче, Вовчика-братіка?
— питають.

— Ні, не бачив.

От вони й погнали далі. А коли вже їх не було видно, Вовк із міха обзиваєть ся.

— А що, пішли вже мої гонителі?

— Пішли.

— Ну, тепер випусти мене на волю!

Чоловік розв'язав мішок і випустив Вовчика-братіка на волю. А той і говорить:

— Ну, чоловіче, тепер я тебе з'їм.

— Ей Вовчику, Вовчику! Я тебе з такої біди виратував, а ти мене з'їсти хочеш!

— А що, чоловіче! се так у світі ведеть ся: старе добро забуваєть ся.

Видить чоловік, що діло погане і говорить:

— Ну, коли так, то ходімо далі! Здаймо ся на суд. Коли суд скаже по твому, то нехай по твому й буде: з'їси мене.

Пішли далі. Здибають стару Кобилу. Чоловік до неї й говорить:

— Будь ласка, Кобило-матусю, розсуди нас. Отсе я виратував Вовчика-братіка з тяжкої пригоди, а він хоче мене з'їсти.

І розповів їй усе як було. Кобила подумала-подумала тай мовить:

— Вовкова правда, чоловіче! Я жила у господаря дванацять літ, робила на него із усеї сили, привела йому десятеро лошаг, а тепер, коли я постаріла ся і до роботи стала неспосібна, він узяв тай вигнав мене на голе поле, щоб мене Вовки з'їли. Отсе вже тиждень я тут дную і ночую і жду, не дожду ся, поки прийдуть Вовки тай розідруть мене. Так то, дядьку, старе добро забуваєть ся.

— А бачиш, моя правда! — крикнув Вовк.

Засумував ся чоловік і почав просити Вовка, щоби пошукати їм іще другого суду. Вовчик пристав на се. Ідуть-ідуть, надибали старого Пса. Чоловік і до него обертаєть ся зі своїм ділом. Розповів йому все як було. Пес подумав-подумав тай повідає:

— Ні, чоловіче, Вовкова правда. Ось послухай, як зо мною було. Служив я господареві двацять літ, пильнував його дому і худоби, а коли постарів ся і голосу у мене не стало, він вигнав мене з обійстя

і ось я тепер блукаю без захисту. Забуваєть ся старе добро, се сьвята правда!

— Бачиш, на моє виходить! — крикнув Вовк.

Засумував чоловік ще гірше і почав ще раз просити ся у Вовка.

— Позволь мені ще одного суду розпитати, а тоді вже роби зо мною, що хочеш, коли старого добра не памятаєш.

— Добре.

Пішли вони, аж насупроти них Лисичка-сестричка.

— Гей, Лисичко-сестричко! — кричить їй з далека чоловік і кланяєть ся. — Зроби ласку, підійди ближше, розсуди нас обох з Вовчиком.

Наблизила ся Лисичка, розповідає їй чоловік, що і як було. А Лисичка не вірить.

— Та не може сьому бути правда, чоловіче, аби Вовк, такий великий пан, та вліз ся в отсей мішок!

— Алеж правда! — крикнув Вовк.

— Ні, ні за що не йму віри! — уперла ся при своїм Лисичка. Що вже чоловік божить ся, що Вовчик запевнює, ні тай ні!

— Не можу сему вірити, хіба мені доочне покажете, як се було.

— Щож, се можна, — сказав чоловік тай розставив мішок так само, як тоді, коли саджав Вовка.

— Ось бач, як се було! сказав Вовк і встромив голову в мішок.

— Як то, ти хіба тільки голову встромив? — спитала Лисиця.

Вовк увіз увесь у мішок.

— Ну, чоловіче, — промовила Лисиця, — тепер покажи мені, як ти його завязував?

Чоловік завязав.

— Ну, а тепер, чоловіче, покажи мені, як ти на тоці снопи молотив?

Чоловікови не треба було сего два рази казати. Як замахне ціпом, як почне лушити по мішку! А Лисиця ще й примовляє:

— Ану, чоловіче, а як ти снопи перевертав?

Чоловік обернув мішок на другий бік та як уцідить Вовка по голові, тай забив його на смерть.

— Ну, чоловіче, — мовить Лисиця, — я тебе виратувала від смерти. Щож ти мені за се ударуєш?

— Дарую тобі, Лисичко-сестричко, мішок курей.

— Добре.

Пішла Лисичка-сестричка за чоловіком до села, стала собі за ворітьми, а чоловік пішов до хати курей шукати. Взяв мішок тай почав ловити курей, коли в тім жінка надходить.

— А що се ти, чоловіче робиш?

Розповів їй чоловік усе, що з ним було і з якої пригоди виратувала його Лисичка і яку він їй обіцяв заплату.

— Богу дякувати, що ти живий і здоров, — мовить жінка. — А щоб Лисиці давати курей, на се я ніколи не пристану. Ліпше ти всади в мішок наших двох Песиків, Лиска та Рябка, тай дай Лисиці.

Подумав-подумав чоловік тай послухав жінки. Всадив Песиків до мішка, виніс за ворота тай мовить:

— Наж тобі, Лисичко-сестричко, отсей мішок курей! Візьми їх на плечі тай неси в ліс, а не розв'язуй близько села, щоб не розлетіли ся!

Взяла Лисичка мішок, несе-несе, двигає-двигає, далі сіла спочивати за селом на могилі тай думає собі:

— Дай, загляну лишень, кільки там тих курей у мішку?

Розв'язала мішок, та не встигла гаразд і заглянути, а з мішка як не вискочать Лиско і Рябко та за Лисицею. Лисиця втеки що духу, ледво не ледво вскочила в ліс та в свою нору. Віддихнувши троха з переполоху почала сама з собою розмовляти.

— Ви, мої оченька, що ви робили, коли за мною ті погані Собаки гнали?

— Ми пильно дивили ся, щоб ти знала, куди від них найліпше тікати.

— А ви, мої ноженьки, що робили?

— Ми бігли з усеї сили, щоби тебе Собаки не могли догонити.

— А ви, мої вушенька, що робили?

— Ми уважно надслухували, чи не наближають ся твої вороги.

— А ти, хвостице, що робив?

Хвостице розсердив ся, що Лисиця так неласкаво до него заговорила, тай каже їй на злість:

— А я мотав ся сюди й туди, зачіпав ся то за пеньки, то за гиячки, щоби тебе затримати, щоби тебе Собаки зловили.

— А, то ти такий добрий, — крикнула Лисиця. — Геть мені з хати!

Тай за сям словом висунула хвіст із нори, ще й кричить:

— Гей, Лиско й Рябко, цу-цу! Нате вам Лисиччиний хвостик! Рвіть його!

А Лиско і Рябко немов на те й чекали. Вхопили Лисиччиний хвостик, як шарпнули, та витягли й цілу Лисичку з нори і тут її й розірвали.

III.

ЛИСИЧКА І ЖУРАВЕЛЬ.

Лисичка з Журавлем у велику приязнь зайшли, навіть десь покумали ся. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості.

— Приходи, кумцю! приходи, любочку! Чим хата богата, тим і погощу.

Іде Журавель на прошений обід, а Лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тонесенько по тарілці тай поставила перед кумом.

— Живи ся, кумочку, не погордуй! Сама варила.

Журавель стук-стук дзьобом, — нічого не спіймав. А Лисичка тимчасом лиже тай лиже кашку, аж поки сама всеї не з'їла. А коли кашки не стало, вона й мовить;

— Вибачай, кумочку, більше не маю вас чим гостити.

— Спасибі й за те, — пісним голосом промовив Журавель. — А ти-б, кумонько, до мене завтра в гості прийшла!

— Добре, кумочку, прийду, чому не прийти, — мовить Лисичка.

На другий день приходить Лисичка, а Журавель наварив мяса, бурячків, фасольки, картофельки, покраяв усе те на дрібні шматочки, зложив у високе

горнятко з вузкою шийкою, тай поставив на столі перед Лисичкою.

— Живи ся, кумонько! Не погордуй, любя моя, — припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка — добра страва! Встромляє голу до горнятка, не йде голова! Пробоє лапкою, годі витягнути. Крутить ся Лисичка, заскакує відси й відти довкола горнятка, — нічого не порадить. А Журавель не дармує. Дзьоб-дзьоб у горнятко, тай їсть собі шматочок за шматочком, поки всего не виїв.

— Вибачайте, кумонько, — мовить випорожнивши горнятко, — чим хата богата, тим і рада, а більше на сей раз нічого не розстарав.

Розсердила ся Лисичка, навіть не подякувала за гостину. Вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїсть ся, а тут прийшло ся до дому йти облизня спіймавши*). Від тоді й зарекла ся Лисичка з Журавлями приязнь водити.

*) Облизня спіймати — зле на чім вийти, дати ся одурити.

ЛИСИЧКА І РАК.

Здибала ся Лисичка з Раком. Стала собі, глядить на него, як він помаленьку лізе, а далі давай над ним насміхати ся.

— Ну, тай швидкий же ти, нема що мовити! Правдивий неборак! А скажи мені, Раче-небораче, чи то правда, що тебе раз у Великодну п'ятницю по дріжджі послали, а ти аж за рік у Великодну Суботу з дріжджами прийшов, тай ті на серед хати розілляв?

— Може коли й правда була, — каже Рак, — а тепер дуже на брехню подабає.

— Овва! значить, ти тепер прудкійший, зробив ся?

— Прудкійший, чи не прудкійший, а тобі на кпині не здатний. Коли хочеш знати, який я прудкий, то давай, побиймо ся об заклад, що я швидше від тебе до того корчика добіжу.

— Що? що? що? — дивувала ся Лисичка. — Ти хотів би зо мною об заклад бігати?

— Не тільки побіжу, а ще й тобі о один скок випередки дам і швидше тебе при меті буду, — мовить Рак.

Побились вони об заклад. Стала Лисичка о один скок поперед Рака, а Рак учепив ся їй кліщами за хвіст. Рушила Лисичка, біжить що духу, аж курява здіймасть ся. Добігла до мети тай кличе:

— А де ти, Раче?

Нічого не чути.

— Ну, Раче, де ти там? — ще раз кличе Лисичка тай обернула ся хвостом до мети.

Оттоді Рак пустив ся від її хвоста тай каже:

— Та осьде я! Давно вже жду на тебе, аж троха по за мету забіг.

ЛИС І ДРОЗД.

Ішов Кабан*) у Київ на ярмарок. Аж на зустріч йому Вовк.

— Кабана, Кабана, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, кумочку.

Ішли, ішли, аж на зустріч їм Лис.

— Кабана, Кабана, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, кумочку.

Ішли вони, йшли, аж на зустріч їм Заяць.

— Кабана, Кабана, куди йдеш?

— У Київ на ярмарок.

— Візьми й мене з собою.

— Ходи, небоже.

Ось вони всі йдуть. Ішли, йшли, аж під ніч наскочили на яму глибоку та широку. Кабан скочив — не перескочив, а за ним і всі інші поскакали і всі разом у яму попадали. Що робити, мусять почувати. Зголодніли вони, а вилізти нема куди, їсти нема чого. От Лис і надумав.

*) Дика свиня.

— Нумо, — говорить, — пісні сьпівати. Хто найтоньше голосом потягне, того ми й з'їмо.

От вони й зтягли. Вовк, звісно, найгрубше: у-у-у! Кабан троха тоньше: о-о-о! Лис іще тоньше: е-е-е! А Зайчик зовсім тоненько запищав: і-і-і! Кинули ся всі на бідолашнього Зайчика, розірвали його тай з'їли. Та що там їм із того Зайця за ситість? Ще не розвиднілось гаразд, а вже всі вони такі голодні, що ледво дихають. Знов Лис загадує.

— Нумо пісні сьпівати. Хто найгрубше голосом потягне, того ми й з'їмо.

Почали сьпівати. Хотів Вовк тонесенько зтягнути, та як не завис грубо: у-у-у! Тут кинули ся на него тай зараз його роздерли.

Лишили ся ще два: Кабан і Лис. Поділили ся вони Вовковим мясом. Кабан швидко з'їв свою часть, а Лис трошка з'їв, а решту сховав під себе. Минув день, минув другий, Кабан голодний, нема що їсти, а Лис усе в куточку сидить, витягає по шматочку Вовкового мяса тай їсть.

— Що се ти, кумочку, їси? — питає його Кабан.

— Ой кумочку, — зітхає Лис. — Що маю робити! Свою власну кров пю з великого голоду. Зроби й ти так само. Прокуси собі груди, виснажай помалу свою кров, то побачиш, що й тобі лекше стане.

Послухав дурний Кабан. Як заповоров кликами, зараз розповоров собі груди, та поки дійшов до того, щоб напити ся своєї крові, то й увесь кровю підплив тай став зовсім небіжчик. От Лис тоді й кинув ся на його мясо і ще кілька день мав що їсти. Та далі не стало й Кабанового мяса. Сидить Лис у ямі і знов йому голод допікає. А над тою ямою стояло дерево,

а на дереві Дрозд гніздо ве. Дивить ся Лис на него, дивить ся з ями, а далі почав промовляти:

— Дрозде, Дрозде, що ти робиш?

— Гніздо вю.

— На що тобі гнізда?

— Яєць нанесу.

— На що тобі яєць?

— Молоді виведу.

— Дрозде, Дрозде, коли ти мене з сеї ями не видобудеш, то я твоїх дітей поїм.

— Не їдж, Лисику, зараз тебе виведу, — просять ся Дрозд.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як йому Лиса з ями добути. От він що духу полетів лісом, почав збирати патички, гиячки, та все в яму кидає. Кидав, кидав, поки Лис по тих патичках із ями не виліз. Думав Дрозд, що він піде собі геть, та де тобі! Лис ляг під Дроздовим деревом тай говорить:

— Дрозде, Дрозде, вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Ну, а тепер нагодуй мене, а то я твоїх дітей поїм.

— Не їдж, Лисику, вже я тебе нагодую.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як йому Лиса нагодувати. Далі надумав і каже Лисови:

— Ходи зо мною!

Вийшли вони з ліса, а по під лісом польова доріжка йде.

— Лягай тут у жито, — каже Дрозд Лисови, — а я буду міркувати, чим тебе нагодувати.

Бачить Дрозд, а доріжкою баба йде, чоловікови в поле полуденок несе. Скочив Дрозд у калюжку, в воді обмочив ся, в піску обтатляв ся тай бігає по

доріжці, перхає сюди й туди, немов зовсім літати не може. Бачить баба — пташина мокра та немічна.

— Дай, — думає, — зловлю отсю пташину, принесу до дому, буде забавка для дітей.

Підбігла троха за Дроздом — він біжить, перхає та не летить. От вона поставила кошик з горнятками на доріжці, а сама давай Дрозда ловити. А Дрозд то підбігає, то підлітає, а все далі та далі, а баба все за ним та за ним. Нарешті бачучи, що вона відбігла вже досить далеко від свого кошика, зняв ся в гору тай полетів. Баба тільки рукою махнула тай вертає назад до кошика. Ба, ба, ба! Там застала добрий празник. Поки вона бігала за Дроздом, а Лис тимчасом вискочив із жита та до горняток. Повиїдав усе чисто, решту порозливав, а сам драла.

Сидить Дрозд на дереві тай ве гніздо, аж тут зирк, а Лис під деревом.

— Дрозде, Дрозде, — говорить Лис, — чи вивів ти мене з ями?

— Вивів, Лисику.

— А нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Ну, тепер же напій мене, а то я твої діти геть поїм.

— Не їдж, Лисику, я тебе напою.

Дрозд горює, Дрозд нудьгує, як би йому Лиса напоїти. Далі надумав і каже Лисови:

— Ходи зо мною!

Вийшли з ліса знов на ту саму польову доріжку.

— Лягай тут у жито, — каже Дрозд Лисови, — а я буду міркувати, чим тебе напоїти.

Бачить Дрозд, а доріжкою чоловік їде, бочку води везе капусту підливати. Підлетів Дрозд, сів коневі на голову, дзьобає.

— А тю! — крикнув чоловік тай замахнув ся на Дрозда батогом. Дрозд пурхнув, а чоловік дуснув батогом коня по голові. Мов нічого й не бувало, сів собі Дрозд на другого коня тай дзьобає його в голову. Знов замахнув ся чоловік і знов дуснув коня по голові. Розлютив ся чоловік на Дрозда. „От каторжна*) пташина! — думає собі. — І чого вона привязала ся!“

Дрозд тимчасом сів на бочку з водою тай дзьобає собі.

— Чекай же ти, — думає чоловік, та несподівано як вихопить ручицю з воза, як не лусне по бочці! Дрозда не вцілив, а бочка від важкого удару похитнула ся тай геннула з воза на землю і вся вода з неї вилила ся та потекла здоровою річкою по дорозі. Вискочив Лис із жита, напив ся до волі, а чоловік проклинаючи Дрозда взяв порожну бочку і поїхав до дому.

Сидить Дрозд на дереві тай ве собі гніздо, аж тут зирк, а Лис знов під деревом.

— Дрозде, Дрозде, вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Напоїв ти мене?

— Напоїв.

— Ну а тепер посьміши мене, а то я, їй Богу, твоїх дітей живцем поїм

— Не їдж, Лисику, я тебе посьмішу.

*) Погава, лиха.

Горює Дрозд, нудьгує Дрозд, як би йому Лиса посьмішити, а далі й каже:

— Ходи зо мною!

Вийшли з ліса знов на польову доріжку, Лис засів у житі тай жде. Аж ось їде дорогою той сам чоловік, що вперед їхав з водою: сам сидить на переді, а з заду сидить його синок з паличкою в руці. Підлетів Дрозд, сів на плече чоловікови тай дзьобає.

— Ой, тату, — каже хлопець, — на вас птах сидить! Не ворухте ся, я його забю.

Ще старий не успів гаразд розслухати, що син каже, а хлопець як замахне паличкою — лус батька по плечу! Дрозд тільки фуркнув, а по хвилі сів на друге плече чоловікове. Знов розмахнув ся хлопець і ще дужче влучив батька по плечу.

— Ой, сину, що се ти робиш? — крикнув батько.

— Цитьте, тату! Якась пташка все сїдає на ваші плечі, я її мушу зловити.

— То лови, а не бий! — з болю кричить батько.

Політав, політав Дрозд тай сів старому на голову тай дзьобає його солом'яну крисаню*), немов тут йому й місце. Махнув хлопець долонею, щоб його спіймати — фуркнув Дрозд. Сів у друге, знов хлопець на него намірив ся рукою — знов надармо.

— Чекай же ти, бісова птице! Вже я тебе по-частую! — подумав хлопець. І коли Дрозд у третє сів на батькову голову, він не тямлячи гаразд, що робить, як не замахне ся палицею, як не трісне старого по голові, аж тому сьвіт замакітрив ся. Дрозд фуркнув і полетів собі геть. А Лис сидячи в житі,

*) Капелюх.

дивився на се все і аж за живіт держався зо сміху над Дроздовими штуками.

Бачить Дрозд, що Лис такий радий, і відітхнув свобідно.

— Ну, — думає собі, — тепер чень дасть мені спокій, не буде моїм дітям грозити.

Та ледво він знов узяв ся будувати своє гніздо, аж зирк, Лис уже знов під деревом.

— Дрозде, Дрозде, — мовить Лис, — вивів ти мене з ями?

— Вивів.

— Нагодував ти мене?

— Нагодував.

— Напоїв ти мене?

— Напоїв.

— Розсьмішив ти мене?

— Розсьмішив.

— Ну, а тепер ще мене постраш, бо коли ні, то я твоїх дітей поїм.

Горює Дрозд, нудьгує Дрозд, як би йому Лиса настрашити, а далі й каже:

— Щож маю робити? Ходи зо мною, я тебе настрашу.

Веде Дрозд Лиса попід ліс дорогою на велике пасовиско. Там насла ся велика череда овець. Пастухи сиділи в колибі, а пси бігали довкола череди, пильнували овець. Став Лис здалека, на краю ліса, та побачивши псів, не хоче йти далі.

— Що, Лисику, страшно? — питає Дрозд.

— Ні, не страшно, — каже Лис, — а тільки я втомився, не хочу йти далі.

— Як жеж я тебе настрашу, коли ти не хочеш далі йти? — питає Дрозд.

— Страш як знаєш, — мовить Лис, — але знай, що коли не настрашиш, то я твоїх дітей з кістками схрупаю.

— Добре, — каже Дрозд, — лягай же ти собі ось тут у жито і гляди, що я буду робити. А коли тобі почне бути страшно, то крикни мені, щоб я перестав.

Полетів Дрозд, сів собі на землі перед псами тай порпає землю лапками. Кинули ся пси до него, він підлетів, та зараз же сів знов недалеко того місця, та вже троха ближше до Лиса. А Лис глядить, що з того буде, а того й не бачить, що пси підходять усе ближше та ближше. Далі Дрозд зриває ся з землі і одним крилом, треплючи ся, мов скалічений починає летіти просто до Лиса. Пси за ним. Бачить Лис, що біда, як не схопить ся з місця, як не крикне до Дрозда:

— Ну, щож ти, дурню! Та бо ти на правду псів на мене ведеш!

Тут його пси побачили. Як не кинуть ся за ним! Ледво Лис здужав пробігти кільканацять кроків, уже пси здогонили його і роздерли. Таке то, бачите: хто хитрощами та підступом воював, той від підступу й погиб.

VI.

ЗАЯЦЬ І ЇЖАК.

Се, мої дігоньки, не є сторія а прахтика. То ніби то так: брехали старі люди, тай я за ними брешу. Бо певно, ніхто там при тім не був, як Заяць з Їжем сперечали ся. А про те воно мусить бути правда, бо мій небіжчик дідусь, коли мені се оповідав, усе говорив: „Я там при тім не був, але се мусить бути правда, бо мені се старі люди повідали, а старим людям по що брехати?“ Слухайтеж, як то воно було.

Була сьвята неділенька, під осінь уже, саме коли гречки відцвітали. Сонічко зійшло ясно на небі, вітрець теплий прохожував ся по стернях, жайворонки сьпівали високо-високо в повітрі, пчілки брєїли в гречанім цьвіті, а люде сьвяточно повбирані йшли до церкви. Все, що жило, радувало ся милою дичинкою і Їжак також.

Їжак стояв собі край дверей своєї нори, заложив руки за пояс, виставив ніє на теплий вітер тай мугикав собі стиха пісеньку — чи гарну, чи не гарну — кому там що до того! як уміє, так і піє. Мугикає собі тихенько, а далі подумав собі:

— Поки там моя жінка мие дітей та дає їм сьвіжі сорочечки, дай лишень, піду я троха в поле, пройду ся тай на свої бураки подивлю ся, чи добре виресли.

Бураки були недалеко від його хати; Їжак брав їх, кільки йому треба було на страву для своєї родини і для того й говорив завжди „мої бураки.“ Ну, добре. Осторожно запер він за собою двері і пошлів ся стежкою в поле. Не далеко й пройшов і саме по при терновий корч хотів скрутити і направці піти до бураків, аж тут настрічу йому Заяць. Він також так був вийшов на прохід і хотів при тій нагоді навідати ся до „свої“ капусти.

Побачивши Зайця Їжак поклонив ся йому чененько і привитав його сьвятою неділею. Та Заяць був собі великий панич і дуже горда штука. Він не відповів нічого на Їжакове привитанє, а тільки глянув на него дуже з висока і відізвав ся:

— Ого, а ти чоґо так рано ось тут по полі волочии ся?

— На прохід вийшов, — відповів Їжак.

— На прохід? — зареґотав ся Заяць. — А я думав, що твоїм ногам ліпше би було лежати, ніж на прохід лазити.

Ся насьмішка дуже розсердила Їжака, бо вже що як що можна йому говорити, все він знесе, але коли збо його ноги бере на кпини, то він того не може дарувати, власне для того, бо з Божого допущу ноги у него криві.

— Ти певно думаєш, — мовить Їжак до Зайця, — що ти своїми довгими лабами більше докажеш?

— І певно, — відповів Заяць.

— Можемо зробити пробу, — мовить Їжак. — Ану побиймо ся об заклад, побачиш, чи я тебе не перегоню.

— Се вже сьміх людям сказати! Ти своїми кри вульками перебіжиш мене? — сьміяв ся Заяць. —

Ну, про мене, зробимо пробу, коли тебе така охота зносить. О що заклад?

— Дуката і фляшку горілки, — мовить Їжак.

— Приймаю, — відмовляє Заяць. — Давай руку! А тепер біжим!

— Ну, ну, ну, так нагло не маємо чого квапити ся, — відповів Їжак. — Я ще зовсім натще серця! Мушу наперед піти до дому, трошка поспідати, а за пів годинки верну на отее місце.

Заяць не мав нічого против того, бо й йому хотіло ся перед тим похрупати троха сьвіжої капусти. А Їжак тимчасом поплентав ся до дому.

— Чекай ти Зайчику, — думав він по дорозі. — Ти надієш ся на свої довгі ноги, але я тобі таки заграю не тої. Правда є, що ти панич великий, але у голові в тебе розуму не багато. Заплатиш, небоже, заклад, аж буде курити ся.

Приходить Їжак до дому і мовить до своєї жінки:

— Жінко, вбирай ся швиденько, підеш зо мною в поле.

— А чого мені в поле? — питає Їжиха.

— Знаєш, я з Зайцем об заклад побив ся. Маємо оба бігати на перегони, а хто програє, платить дуката і фляшку горілки.

— Чи ти, чоловіче, з глузду зсунув ся? — скрикнула Їжиха. — Та з Зайцем хочеш у перегони бігати?

— Вжеж, що хочу. І ти мусиш мені допомогти.

Жінка ще щось хотіла балакати, та Їжак сказав до неї:

— Не турбуй ся, жінко! Я вже тобі скажу, як се маємо зробити. Вбирай ся тільки живенько тай ходім у поле.

Що мала Їжиха робити? Зібрала ся тай пішла з чоловіком. А по дорозі Їжак мовить до неї:

— Слухай, жінко, що я тобі скажу. Бачиш, на отсій довгій ниві мають бути наші перегони. Заяць буде бігти одною бороздою, а я другою. Відтам з гори починаємо бігти. Отже ти стань собі ось тут у борозді, і коли Заяць прибіжить сюди, то ти підними голову тай крикни: „Я вже тут!“

Так розмовляючи, вони прийшли на умовлену ниву. Їжак поставив свою жінку на її місце, а сам пішов горі бороздою на другий кінець. Приходить, а Заяць уже там.

— Ну, щож, біжимо? — питає Заяць.

— А вжеж біжимо, — каже Їжак.

— Ну, раз — два — три!

Один став у одну борозду, другий у другу, а коли Заяць крикнув „три“, рушив сам як вихор долі нивою. А Їжак пробіг може зо три кроки, потім скудив ся в борозді і вернув назад на своє перше місце. А Заяць жене, що має сили, та коли добіг на кінець ниви, аж тут Їжакова жінка з другої борозди кричить йому на зустріч:

— Я вже тут!

Заяць тільки очи витріщив з диву; йому й до голови не прийшло, щоби се не був той самий Їжак, бо знаєте, Їжак і Їжиха однаковісінські на подобу.

— А се як може бути? — скрикнув Заяць. — Біжім ще раз, назад до першої мети!

І не передихнувши добре, він вихром полетів горі нивою, положивши вуха на хребет. Їжиха лишила ся спокійнісенько на своїм місці. А коли Заяць добіг на другий кінець ниви, то там Їжак крикнув йому на зустріч: — Я вже тут!

Розлютив ся Заяць. Що за диво! Щоби такий корсоногий*) Їжак мене перегнав! І не тямлячи себе в досади, крикнув:

— Ще раз біжим! До нижньої мети!

— Про мене, Семене, — мовив Їжак, — біжим хоч десять раз, мені байдуже.

Побіг Заяць, а в низу знов чує:

— Я вже тут!

Біжить ще раз до гори — знов те саме. Так він бідолаха бігав, бігав сімдесять і три рази там і назад, а Їжак завсїгди був „уже тут.“ Чи Заяць добіжить до горішньої мети, чи до долішньої, все чує одно: „Я вже тут.“ А сімдесятий четвертий раз уже Заяць не добіг до мети. Саме на середині ниви впав на землю, кров бухнула йому з горла і він сконав на місці. А Їжак узяв виграний заклад, дуката і кварту горілки, гукнув на свою жінку з борозди і обоє пішли радісно до дому і живуть ще й доси, коли не померли.

Зайця поховали, а весь його рід зарік ся від того часу не бігати з Їжаками об заклад, так що ми, дітоньки, вже того ніколи не побачимо. А для вас, небожата, відси така наука: ніколи не підіймай на сьміх бідного чоловіка, хоч би се був простий, нерепаний**) Їжак.

*) Корси — кривулї при саях; корсоногий — з покривленими ногами.

**) без оглади.

VII.

КОРОЛИК І МЕДВІДЬ.

Ішов Медвідь з Вовком по лісі, аж ось зацвірінькав якийсь пташок у корчах. Підійшли ближше, а то маленький пташок з задертим хвостиком скаче по гильках тай цввірінькає.

— Вовчанку-братіку, а се що за пташок так гарно сьпіває? — запитав Медвідь.

— Цить, Медведю, се Королик! — шепнув Вовк.

— Королик?*) — шептав і собі-ж переляканий Медвідь. — Ой, то в таким разі треба йому поклонити ся?

— А вжеж, — коже Вовк, і оба поклонили ся Короликови аж до самої землі. А Королик навіть не дивить ся на них, скаче собі з гильки на гильку, цввірінькає та все задертим хвостиком махає.

— Чи бач, яке мале, а яке горде! — бурчав Медвідь, — навіть не гляне на нас! Цікаво-б було хоч раз заглянути, як там у него в палаті!

— Не знаю, як воно буде, — мовив Вовк. — Я хоч і знаю, де його палата, але заглядати до неї ніколи доси не подумав.

— А що, страшно хіба ?

— Страшно, не страшно, а так якось не випадало.

*) У нас зовуть сего пташка також Воловим очком.

— Ну ходім, я мушу заглянути! — мовив Медвідь.

Прийшли до дупла, де було Короликове гніздо, та тільки що Медвідь хотів заглянути до середини, аж тут Вовк сів його за полу.

— Медведю, — шепнув, — стій!

— А що там таке?

— Не бачиш, от Королик прилетів! А от і його Королева. Не подоба нам заглядати при них.

Медвідь відійшов в Вовком у корчі, а Королик і його жінка влетіли до свого дупла, щоби нагодувати своїх писклят. Коли по хвилі повидітали геть, наблизився Медвідь до дупла і заглянув до середини. В дуплі було як у дуплі: прогниле дерево, троха піря настелено, а на пірю пятеро маленьких Короленят.

— Ну, се має бути королівська палата! — скрикнув Медвідь. — Та се якась жебрацька нора. А отєї голопунята, то королівські діти? Тьфу, та й погані-ж потерчата*)!

І сплюнувши сильно Медвідь хотів іти собі геть, аж тут маленькі Королики як не захищать у гнізді:

— Го, го, пане Медведю! То ти на нас плюєш? Що ми тобі за потерчата такі? Ми чесних батьків чесні діти, а не ніякі потерчата. За сю образу ти мусиш нам тяжко відповісти.

Медведеви аж мороз пішов по за шкірою від сего крику. Він як мога швидше побіг від поганого дупла, забіг у свою іавру**), сів там тай сидить. А малі Королики в гнізді як розкричали ся, то вже кричали не вгаваючи, поки батько й мати не прилетіли.

*) Потерчата — загублені, не знати чиї діти, прибудли.

**) булу, яму.

— Що тут таке? Що стало ся? — питають старі і подають дітям то мушки, то хробачки, що котре назбирало.

— Не хочемо мушок! Не хочемо хробачків! Подохнемо з голоду, а не будемо нічого їсти, поки не дізнаємо ся, чи ми потерчата, чи чесних батьків чесні діти.

— Та що вам таке стало ся? — допитують старі.

— Був тут Медвідь і назвав нас потерчатами, ще й наплював у наше гніздо, — мовлять малі Королики.

— Чи так! — крикнув старий Королик і не думаючи довго зняв ся тай полетів до Медведьової гаври.

— Ти, старий Бурмиле, — мовив він сівши на гилляці над Медведьовою головою, — що ти собі думаєш? З причини ти моїх дітей потерчатами прозиваєш, ще й у моє гніздо плюєш? Мусиш мені за се тяжко відповісти. Завтра скоро сьвіт ставай зо мною до кровавої війни.

Що мав Медвідь робити? Війна, то війна. Пішов кликати собі всіх звіврів на підмогу: Вовка, Кабана, Лиса, Бореука, Серну, Зайця, що тільки бігає по лісі на чотирох ногах. А Королик і собі-ж поскликав усю пташню, а ще більше лісової дрібноти: Мух, Чмелів, Шершенів, Комарів і казав їм лагодити ся на завтра до великої війни. Вечером зійшли ся всі на нараду, як зі звівірами воювати.

— Слухайте, — каже Королик, — треба нам когось вислати на звідини до ворожого табору, щоб ми знали, хто у них генерал і яке їх гасло*).

Рада в раду, вислали Комаря, бо сей найменший і найхитрійший. Полетів Комар до медвежого табору, а там саме нарада розпочинає ся.

*) Знак боевий.

— Що нам починати? — говорить Медвідь. — Ти Лисе найхитрійший між усіма звірями, ти нам будь за генерала.

— Добре, — говорить Лис. — Бачите, як би то зі звірями була справа, то нам би найліпше мати Медведя за генерала, але сим разом нам треба мати діло з тою крилатою дрібнотою, то може я вам тут більше допоможу. Бо тут головна річ — око бистре і розум делікатний. Слухайте-ж, який у мене план. Вороже військо буде літати в повітрі, то правда. Але нам про него байдуже. Ми ходімо просто до Короликового гнізда і заберім у неволю його дітей. Скоро їх будемо мати в руках, то присилуємо старого Королика, щоби закінчив війну і піддав ся нам, і тоді ми виграли.

— Славно, славно! — закричали всі звірі.

— Значить, — говорив далі Лис, — треба нам йти густою лавою, держати ся купи, бо там у неприятеля є й Орли і Шуліки і всяка погана птиця; як будемо йти в роздріб, готові нам очі видовбувати або що. А разом, то все безпечнійше.

— Правда, правда, — крикнув Заяць, у котрого на саму згадку про Орлів аж ноги затрясли ся.

— Я буду йти попереду, а ви всі за мною, — говорив далі Лис. — Бачите мій хвіст, — се буде у нас боєва хоругов. Усі маєте пильно дивити ся на мій хвіст. Поки я буду його держати просто до гори, то знак, що все безпечно, що можна йти сміло. Як би я завітрив десь якусь засідку, то зараз похилю хвоста троха в долину; то знак для вас, що маєте йти троха помалійше і осторожно. А як би вже зовсім біда була, тоді я затулю хвіст між ноги, а ви всі тоді втікайте що духу.

— Славно, славно! — закричали всі звірі

і дуже величали Лисову розсудливість. Комар вислухавши весь той премудрий плян, полетів до Королика і розповів йому все докладно.

На другий день скоро сьвіт зібрали ся зьвірі до походу. Земля дуднить, галузе хрустить, рев, крик та писк по лісі, аж сум побирає. А з другого боку птаство почало злітати ся: повітре шумить, листе з дерев сипле ся, крик, гамір, краканє, що не дай Господи. Густою лавою йдуть зьвірі просто до Короликового гнізда; густою хмарою літає понад ними пташня, та що, не може їх спинити. Та старий Королик про се не дбає. Побачивши Лиса, як сей гордо машерує поперед війська з хвостом мов сьвічка піднесеним у гору, він кликнув Шершіня і каже до него:

— Слухай, небоже! Бачиш ти он сего Лиса? Се ворожий генерал. Лити що духу, сядь йому на живіт і жали що маєш сили.

Шершінь полетів тай просто Лисови на живіт. Почув Лис, що щось там шпортає у него по животі; от-от би внизив хвіст та обігнав ся, але ні, його хвіст нині — боєва хоругов, не можна! Аж тут Шершінь як не шпигне Лиса в саме болюче місце!

— Ой лишенько! — скрикнув Лис і внизив хвіст на половину.

— Що там? Що там? — загомоніли зьвірі.

— Мабуть... якась.. засідка, — пробубонів Лис, а сам аж зуби заціплює з болю.

— Засідка, засідка! — пішов голос поміж зьвірячі ряди. — Осторожно, братя, бо засідка.

Та в тій хвилі Шершінь як не вжалить Лиса, що мав сили! Лис як не завие з болю, як не підскочить на пів ліктя в гору, як не затулить хвіст поміж ноги, та втеки! А зьвірі вже не питали, що

там стало ся, а в переполоху як не кинуть ся навті-
кача, куди хто міг, одні через других. А Птахи, Оси,
Комарі, Шершені за ними, на них, бють з гори, дзьо-
бають, рвуть, кусають. Страшна була різанина! Зьвірі
котрі не погибли, ті порозбігали ся і поховали ся по
ямах, а Королик зі своїми птахами та комахами одер-
жав знамениту побіду.

Радісно прилітає Королик до свого гнізда
і говорить до дітей:

— Ну, діти, тепер можете їсти, бо ми віднесли
знамениту побіду над зьвірями.

— Ні, — говорять Короленята, — не будемо
їсти, поки Медвідь не прийде сюди і не перепросить нас.

Що було робити? Полетів Королик до Медведьової
гаври, сів на гилиці над його головою та й говорить:

— Ну, Бурмиле, а смачно воювати ся з Коро-
ликом, га?

А Медведя, що в війську йшов із самого заду,
в часі переполоху добре таки Кабани, Серни та Олені
ратицями пошід ребра потолочили, так що він лежав
та тільки охав.

— Іди, дай мені спокій, — буркнув він. —
І десятому закажу, щоби з тобою не зачіпав ся.

— Ні, небоже, сего не досить, — мовив Ко-
ролик. — Мусиш піти до мого дупла і перепросити
моїх дітей, бо коли ні, то ще тобі гірше лихо буде.

Не було що змагати ся. Мусів Медвідь іти і пе-
репросити Короленят, що вони не є жадні потерчата,
а чесних батьків чесні діти.

Аж тоді Короленята задовольнили ся і почали
знов їсти та пити.

ВОВК ВІЙТОМ.

Пас ся собі раз Осел на пасовиску та якось наблизив ся до корча, а за корчем сидів Вовк, вискочив до Осла і хотів його роздерти. А Осел, дарма що його за дурня окричали, зараз надумав, що йому зробити. Вовк до него біжить, а він усміхає ся так радісно, кланяє ся йому низенько тай каже:

— От то добре, от то добре, пане Вовче, що ви надходите. Я вже тут за вами шукаю-шукаю.

— А по що я тобі здав ся? — питає Вовк.

— Та, бачите, громада вислала мене по вас і остро наказала: Іди і без Вовка нам навіть не вертай до села.

— А по що я громадї здав ся? — питає Вовк.

— А ви й не знаєте? Адже у нас у громадї війта вибирають.

— Ну, так що з того, що вибирають?

— Не то біда, що вибирають, — мовить Осел, — а то біда, що ні на кого не можуть згодити ся. Уже всі господарі пересварили ся проміж себе, а далі кажуть: „Тут хіба один Вовк із ліса може війтом бути“. Як похопили се слово, так на тім і стали і вислала мене, щоб я вас зараз спровадив до села. Таке то діло.

Почувши се Вовк аж хвіст у гору підняв з радості. Зараз виліз на Осла, сів йому на хребет тай їде до села. А коли приїхали до села, Осел закричав своїм дзвінким голосом, з хат повибігали люди, а бачучи, що Вовк на Ослі верхом їде, кинули ся з палками, ціпами та полінами тай давай його молотити. Били, били, ледво Вовк живий із села втік.

Біжить неборака та все оглядаєть ся, чи ще люди за ним не біжуть. Аж коли вже села не було видно, Вовк побачив копицю сїна, вискочив на неї, простягнув ся і ляг спочивати. А спочиваючи почав голосно сам до себе говорити:

— Мій тато війтом не був, мій дід війтом не був, — і чого-ж то мені дурному раптом забажало ся війтом бути? Ех, шкода, що нема тут якого порядного хлона, щоби мене здоровенним буком протрепав та розуму навчив.

А під копицею сидів власне порядний хлон з вилами в руках. Почувши се, як вискочить, як потягне Вовка разів з десять по хребті, аж Вовк і содухи снуєтив.

ІХ.

ЗАЯЦЬ І МЕДВІДЬ.

Був собі в однім лісі Медвідь, та такий дужий та лютий, що не приведи Господи! Піде було по лісі і дусить та роздирає все, що здибле: одно з'їсть, а десятеро й так покине, тільки дармо життя збавить. Ліс був великий і звірини в нім багато, та про те страх пішов на всіх. Аджеж так і року не мине, а в цілім лісі душі живої не лишить ся, коли Бурмило буде так господарювати. Рада в раду, присудили звірі такий спосіб. Вислали до Медведа депутацію і веліли йому сказати:

— Вельможний наш дідичу, пане Медведю. По що ти так знущаш ся? Одного з'їси, а десятъох зо злости розідреш і покинеш? Адже так до року, то й душі живої в лісі не стане. Ліпше ти ось що зроби. Сиди собі спокійно в своїй гаврі, а ми тобі будемо що день присилати одного споміж нас, щоби ти його з'їв.

Вислухав Медвідь тої мови тай каже:

— Добре! Але памятайте собі, як мене хоч одного дня онукаєте, то я вас усіх пороздираю!

Від того дня почали звірі день поза день посылати Медведеви одного споміж себе на страву. Чи трапиться старе та немічне, чи бідна вдовиця, котрій

і жити не хочеть ся на сьвітї, чи дурновате яке вдасть ся і не вмїє собі ради дати на сьвітї, зараз звїрі посилають се до Медведя, а той не питає, розірве тай харчує ся собі спокійно.

Далї не стало вже старих, дурних та осиротїлих, прийшло ся вибирати з таких, що їм не хотїло ся вмирати. Почали кидати день у день жереб: на кого впав льос, той мусїв іти до Медведя і дати ся йому з'їсти.

Одного дня впав льос на Заяця. Перелякав ся бідний Заяць так, що не суди Боже, та що було робити? Ходили другї, мусять і він. І не змагав ся, тільки випросив собі годинку часу, щоби з жінкою й дїточками попрощати ся. Та поки там жінку знайшов, поки всю свою сімю скликав, поки попрощали ся та наплакали ся та наобїймали ся, то вже сонце геть з полудня звернуло. Врештї прийшло ся Заяцєви рушати в дорогу. Іде бідолаха до медвежої таври. Та не думайте, що йде заячим кроком-скоком, що біжить вітрови на здогін! Гай, гай! Тепер бідному Заяцєви не до скоків. Іде нога поза ногу, іде тай постайкує, та все рясні слъози втирає та зітхає так, що аж лісом луна йде. Аж ось бачить, серед ліса криниця камяна, оцямрована, а в низу вода глибока. Став Заяць над цямриною, заглядає в низ, а його слъози тільки кап-кап у воду. Та побачивши в водї свою подобу, почав їй придивляти ся уважно, і нараз повеселїв і аж підскочив із радости. В його голові заблисела щаслива думка, як би йому й самому від смерти вратувати ся і всїх звїрів вибавити від сего лютото та безрозумного Медведя. І вже не плачучи і не зітхаючи, а що духу біжучи, він поспїшав до медвежої таври.

Було вже близько вечера. Медвідь весь день сидів у своїй таврі та ждав, коли то звірі пришлють йому когось на обід. Ждав і не міг нікого дождати ся. Голод почав йому докучати і разом з голодом почала злість підступати під серце.

— Що-ж се значить ся, — ревів Медвідь. — Що вони собі думають? Чи забули про мене, чи може їм здає ся, що одною Вороною я маю бути два дни ситий? О, прокляті звірі! Коли мені в тій хвилі не прийде від них страва, то клену са буком і берестом, що завтра скоро сьвіт вирушу до ліса і повидушую все, що в нїм є живого, і одного хвоста не лишу!

Та минала хвиля за хвилею, година за годиною, а страва не йшла. Над вечір уже Медвідь не знав, що з собою зробити з голоду і лютости. В такім настрою застав його Заяць.

— Га, ти помано, ти хлистику, ти гусяче повітре! — кричав на него Медвідь. — Що ти собі думаєш, що так пізно приходиш? То я на тебе, такого комаря, маю цілий день о голоді ждати?

Затремтів Заяць, почувши медвежий крик і люті медвежі слова, та по хвили стямив ся і станувши на задніх лапках перед Медведем промовив як міг найчемнійше:

— Вельможний пане дідичу! Не моя в тім вина, що так пізно приходжу. І звірів не можеш винувати. Нині, в день твоїх іменин, вони ще досьвіта зібравши ся вильосували були для тебе нас чотирьох і ми веї як стій вітром пустили ся до тебе, щоби ти, вельможний паночку, мав нині добрий баль.

— Ну, і що-ж? Чомуж так пізно приходиш і де тамті три? — запитав Медвідь.

— Транила ся нам дуже погана пригода, — мовив Заяць. — Міркуючи, що в тім лісі нема нішого пана крім тебе, йдемо собі спокійнісеенько стежкою, коли нараз із укріпленого, камяного замку вискочив величезний Медвідь тай до нас.

— Стійте! — кричить.

Ми стали.

— Куди йдете?

Ми розповіли по правді.

— Го, го, — крикнув він. — Нічого з того не буде. Се мій ліс і я не позволю, аби ви своїм мясом годували якогось прибуду, що тут не має ніякого права. Ви мої і я беру вас собі на обід.

Почали ми просити ся, бламати, почали говорити, що нині твої іменини, і дуже негарно буде; коли ти в такий день лишиш ся без обіду, — та де тобі, ані слухати не хоче.

— Я тут пан, — кричить, — і я один маю до вас право і ніхто мені тут не сьміє втручувати ся.

І взяв нас усіх чотирьох до свого замку. Ледво не ледво я упросив його, щоб хоч мене одного пустив до тебе, щоб я дав тобі відомість, як стоїть справа. Тепер, вельможний дідичу, сам поміркуй, чи ми винні тому, що ти сьогодні голоду намлів ся, і що тобі далі робити.

Почувши се оповідане Медвідь аж увесь најжив ся. Вся його злість обернула ся на того нового супірника, що так несподівано вліз йому в дорогу.

— Се що за якийсь непотріб непотрібний посьмів сюди вдерти ся? — ревів він дранаючи землю пазурами. — Гей, Заяче, зараз веди мене до него, нехай його розірву на дрібні шматочки!

— Вельможний дідичу! — мовив Заяць, — се дуже могучий пан, страшний такий...

— Що? ти думаєш, що я буду його бояти ся? Зараз веди мене до него, побачимо, хто буде дужший.

— Вельможний дідичу, але він живе в камянім замку...

— Е, що там мені його замок! Веди мене до него, вже я його досягну, хоч би він сховав ся на сам вершок найвисшої смереки.

Попровадив Заяць Медведя до криниці тай каже:

— Вельможний дідичу! Велика твоя сила! Ади, твій ворог як тільки побачив, що ти наближаєш ся, зараз драпнув і сховав ся до свого замку.

— Де він? де він? — кричав Медвідь, оглядаючи ся довкола і не бачучи нічого.

— Ходи сюди і заглянь ось тут! — мовив Заяць і підвів Медведя до криниці. Став Медвідь над цямриною. глянув у низ, аж там справді Медвідь.

— Бачиш свого ворога, — мовив Заяць, — як заглядає зі свого укріплення.

— Я не я буду, коли його звідтам не досягну! — мовив Медвідь і як не рикне з цілого медвежого горла в низ до криниці! А з криниці як не відібеть ся його голос ще в двоє сильнійше, мов з величезної труби!

— Га, так! — скрикнув Медвідь. — Ти мені ще грозив? Чекай же, я тобі покажу!

Тай за сям словом Медвідь ба-бавх до криниці тай там і затопив ся. А Заяць стояв при цямрині і глядів, поки звіврячий ворог зовсім не залле ся, а тоді скочив що духу до звіврів і розповів їм, яким то способом він змудрував Медведя і вибавив їх усіх від тяжкого нещастя. Не треба вам казати, яка радість запанувала в цілім лісі і як усі дякували Зайцеви за його вчинок.

Х.

ВОРОНА І ГАДЮКА.

На дупластій, головатій вербі над річкою звилася собі Ворона гніздо. Не надіючи ся ніякого лиха, нанесла яєць, висиділа, а коли повикльовували ся Вороненята, стара Ворона полетіла шукати для них поживи.

Та в дуплі тої верби загніздилася чорна Гадюка. Вона тільки того й ждала, щоби Ворона вивела молодих, і скоро тільки стара вилетіла з гнізда, зараз Гадюка вилізла зі своєї норки, вповзла до гнізда, хопила одно Вороненя і понесла собі на страву. Прилетіла Ворона, бачить, що одної дитинки нема, покраккала, покраккала тай перестала, бо що мала робити? А на другий день глянь! уже й другої дитинки нема: не минув тиждень, а Воронині діти, ще й не опірившись, усі пощезали. Що вже кракала та нарікала стара Ворона — ніщо не помагало. Прийшло ся нести ще раз яйця і висиджувати їх знов. Та ба, і за другим разом таке саме лихо. Скоро тільки Вороненята повикльовували ся і мати полетіла шукати для них поживи, Гадюка день по за день вилазила на вербу і брала собі одно Вороненя по другім.

Та ось раз підгледіла Ворона, хто її ворог тяжкий. Побачила Гадюку, як та брала її остатнє Во-

роненятко. То то крику було на все поле! Та що з того! Хоч Ворона, стоячи при вході до Гадючиної норі, надирала собі горло, лаючи та проклинаючи погану розбійницю, Гадюка в норі хрупала її дитинятко і чула себе безпечною знаючи, що Ворона не може їй нічого зробити.

Поміркувала й сама Ворона, що крик і плач ні до чого не доведуть і пішла до куми Лисички, що недалеко в крутім березі мала свою домівку, просити поради.

— Ой кумонько, — мовила Ворона, — порадь мені, що маю чинити з поганою сусідкою, чорною Гадюкою? Жне в тій самій вербі, що й я, та на мое лихо! Два рази вже я висиділа діточок, і оба рази ота дводушниця повитягала мені їх із гнізда і пожерла! А я ніяк не можу досягти її в тій норі!

Подумала Лисичка, головою похитала, хвостиком помахала таї каже:

— Тут, кумонько, силою нічого не зробиш, тут треба на хитрощі взяти ся.

— Та я то й сама бачу, — мовила Ворона, — коли бо на лихо собі ніякої хитрости не вмію придумати.

— Я тобі, кумо, ось що скажу. Ось тут у ріці часто царська дочка приходить купати ся. Підстережи ти її, а коли царівна положить на березі золотий ланцюшок або яку иньшу блискучу річ, то ти вхопи тоту річ і лети з нею, але так, аби царські слуги бачили тебе. Вони будуть кричати і бігти за тобою, а ти лети просто до верби і вкинь тоту річ у Гадючине дупло, а сама лети на бік. Побачиш тоді, що з того буде.

Послухала Ворона Лисиччиної ради. Скоро тільки царівна прийшла купати ся і роздягла ся на березі та положила на піску свій блискучий золотий ланцюшок. Ворона придітїла тай хап той ланцюшок у рот і давай утікати. Побачили царські слуги, з криком кинули ся за Вороною, а та простїсеїнько до своєї верби, кинула ланцюшок у Гадючину нору, а сама сіла собі на иньшїм дереві близьенько тай глядить, що то з того буде.

Прибігли слуги до верби. Вони бачили, що Ворона з ланцюшком спускала ся недалеко землі, а потім підлетіла вже без ланцюшка. Значить, тут десь мусіла його випустити! Почали шукати, шпуртати, аж далі один угледівши дупло, зазирнув до него і побачив, що ланцюшок блищить ся в середині. Зараз вони розкопали нору, аж бач, у норі звивши ся в клубок, лежить величезна чорна Гадюка. Не питали слуги, що Гадюка в крадіжї ланцюшка зовсім не винувата, витягли її з норі і вбили, а ланцюшок узяли. А Ворона врадувала ся вельми, бачивши смерть свого ворога, і від того часу жила собі спокійно.

ХІ.

ТРИ МІХИ ХИТРОЦІВ.

Було то в осени. Біжить Лисичка полевою до-ріжкою тай здібає Їжака.

— Добрий день, Їжаче-небораче! — крикнула Лисичка.

— Здорова була, Лисичко-сестричко — відповів Їжак.

— Знаєш що, Їжаче, ходи зо мною!

— А куди-ж тебе Бог провадить?

— Та йду онтам до саду їсти винограду.

— А не квасний він, Лисичко?

— Та де тобі квасний! Повідала Сорока білобока, що чула від Куниці, молоді дівичі, що та бачила, як господарь коштував і хвалив, що солодкий, пора збирати. Ходи, наїмо ся, ще й дітям по китяхови принесемо.

— Ні, Лисичко — каже Їжак — не піду з тобою, бою ся. То господарь хитрий, силець понаставляв, ще зловлю ся.

— Не бій ся, Їжаче-небораче! — сьміючись мовила Лисичка. — У мене є три міхи хитроців, то вже я не я буду, коли тебе з силця не видобуду.

— Га, коли так, то нехай буде й так!

Пішли обоє, влізли до саду, наїли ся винограду і вже хотіли назад вертати, аж тут смик! Лисичка ступила необережно тай зловила ся в сильце. Торгнула раз, торгнула другий раз — куди тобі! Не пускає сильце, держить за ногу.

— Ой Їжаку, братіку — кричить Лисичка. — Ратуй!

— Як же я тебе, Лисичко, поратую? — мовив Їжак. — Добувай свої три міхи хитрощів і ратуй себе сама.

— Та де там мої міхи! — лементує Лисичка, а сама аж тремтить зо страху. — Бачиш, скакала через річку і всі три міхи урвали ся і впали в воду. Їжаку-братіку, подумай ти, може у тебе деяка хитрість найде ся?

— У мене є одна — мовив Їжак — та не знаю, чи буде тобі до смаку. Лягай на тім місці, де зловила ся, і лежи, лапки від себе відкидай і попускай духу що можеш. Господарь побачить тебе і подумає, що ти вже гниєш, то й викине за пліт.

Послухала Лисиця Їжакової ради, притаїла ся, лежить, буцім давно згинула. Прийшов господарь, побачив її тай аж носа затулив.

— От шкода! — промовив він — Не був кілька день коло сильця, а тут бач, яка гарна Лисиця зловила ся та вже й гнити почала. Що тепер з неї за пожиток? Викинути за пліт тай по всьому.

І він відсилив Лисицю з сильця, взяв обережно за хвіст тай шпурнув за пліт у кропиву. А Лисиці тільки того й треба було. Як не дасть ногам знати, як не чкурне, лиш замелестіло в бурянах.

Минули два дни, чотири дни, біжить знов Лисичка полевою стежкою і здібає Їжака.

— Добрий день, Їжаче-небораче!

— Здорова була, Лисичко-сестричко — відмовляє

Їжак.

— Ходи зо мною до саду їсти винограду.

— А не страшно, Лисичко, після позавчорашнього?

— Е, що там! У мене є три міхи хитроців, якось вимотаю ся.

Пішли обоє, влізли до саду, наїли ся винограду і вже хотіли назад вертати, аж тут смик! Їжак-неборак якось не додивив ся тай спіймав ся в сильце.

— Ой Лисичко-сестричко! — кричав бідолаха — спіймало мене сильце і не пускає. Ану добувай свої три міхи хитроців і вимотуй мене із зашморга.

— Ой, небоже — мовила Лисичка — пропали мої хитроці всі до одної. Скакала через річку і всі три міхи вірвали ся і бовтнули в воду.

— Га, так видно вже Божа воля така, що тут мені вмирати. Прощавай, Лисичко-сестричко! Відпусти мені всі гріхи, всі урази, якими я тебе вразив!

— Бог тебе прости, Їжаче — мовила Лисичка втираючи очи від сліз, — а я тобі відпускаю з усього серця.

— Ходи, Лисичко-сестричко, обіймімо ся ще раз на прощане!

Лисиця обняла Їжака, хоч і як їй то було не-смачно. Та що, неборак на смерть лагодить ся, то як же йому не вволити остатню волю?

— Поцілуй мене, Лисичко-сестричко, в самі уста — просив Їжак. — Аджеж ми вік звікували як брат з сестрою.

Нахилила ся Лисичка до Їжака, щоб його поцілувати, та ледво доторкнула ся своїм язиком до його уст, а Їжак тільки кланц! Ухонив її зубами за язик

тай держить. Що вже Лисиця крутила ся, вертіла ся, що вже скомліла і плакала, Їжак держав зубами за язик, поки не прийшов господарь. Побачивши, що Їжак спіймав ся в сильце і держить Лисицю за язик, він розсміяв ся, забив Лисицю, а Їжака пустив на волю.

ХІІ.

ВОВК, ЛИСИЦЯ І ОСЕЛ.

Вовчик-братік і Лисичка-сестричка хитрили, поки хитрили, грішили поки грішили, а далі стали тай кажуть :

— Годі нам грішити! Треба покаятися. Ходімо на прощу аж за море, аби відмолити свої гріхи.

Ходімо, то й ходімо. Зібрали ся, йдуть. Ішли, йшли, аж надибали Осла, що пас ся на пасовиську.

— Здоров був, Ослику-братіку — промовили до него.

— Здорові були, люди Божі — відповідає Осел. Стали вони, ласо позирають на Осла, а далі Лисичка й мовить :

— А може би ти, Ослику-братіку, пішов з нами в дорігу?

— А кудиж вас Господь провадить?

— На прощу в далеку заморську країну.

— Що ж, я готов іти з вами

— Ходи, синку, хеди — поважно мовить Вовк — з нами тобі безпечно буде і розмова приємна по дорозі.

Чи довго вони там ішли, чи коротко, досить що в найкращій згоді прийшли аж над море. Тут зараз Лисичка веди-туди звинула ся, знайшла кораблик,

приятий до берега, і гукнула на своїх. Посідали на кораблик, відв'язали його і пустили ся плисти. Осел веслує, Вовк рулює, а Лисичка вітрил пильнує. Все їм так справно йде, аж душа радуєть ся.

Пливуть вони, пливуть, ба вже Вовк і Лисичка здорово поголодніли. Ослови байдуже; в кораблику на дні було настелено лисья та соломи, от він і жує собі помалесеньку і веслує так, що аж піна бризкає.

— Слушайте — говорить Лисичка. — Отсе ми при Божій помочи серед моря, та хто його знає, чи доведеть ся нам доплисти до цілі?

— Бог ласкав — мовить Осел і гребе далі.

— Так то так, і я так думаю — мовить Лисичка, похитуючи головою, — та що, коли ми дуже прогнівили його, Милосерного.

— А то чим? — скрикнули в один голос Вовк і Осел.

— Забули висповідати ся, поки виплили на море. Хиба не знаєте, який є звичай у побожних людей?

— Ай, ай, ай! — скрикнув Вовк. — Правда твоя, Лисичко! Гріх великий! Ануж прийде буря і потопить нас, то що тоді буде? Не тільки тілом, але й душею загинемо на віки вічні.

— Що-ж його робити? — питає стурбований Осел.

— Знаєте що — мовить Лисичка — сповідаймо ся одні одним на голос і відбудьмо покуту кожний за свої гріхи, а чень Бог нам відпустить. Ти Вовче сповідай ся мені, я буду тобі, а Осел нам обом.

— Добре! мовить Вовк. — Тяжкі мої хріхи, Лисичко-сестричко. Коли бувало вірву ся до кошари, то не ріжу одну Вівцю або дві, щоб наїсти ся, але замордую десять, двацять із самої лютости.

— За такий гріх, Вовчику-братіку, мушиш три дни постити і поклони бити. Тай мої гріхи не лекші. Коли бувало влізу до курника, то не душу одну Курку, або дві, щоб наїсти ся і дітей погодувати, але в душу десять, двацять із самої злої волі.

— О, за такий гріх, Лисичко-сестричко, мушиш чотири дни постити і поклони бити. А ти Ослику-братіку чим Бога образив?

— Пригадую собі — мовив з сокрушеним серцем Осел — що раз мій господарь запряг мене до візка і цілий день возив мною гарбузи, дині, моркву, огірки і всяку ярину з огорода. Оттоді то з візка внав один огірок, я схилив ся, підняв його і з'їв. Більше не могу собі пригадати нічого.

— Ой грішнику темний! — у один голос завили Вовк і Лисичка. — Та се-ж страшений гріх! Хибаж тобі дозволено їсти огірки? Сеж ти найголовнійшу заповідь переступив, і за се нема для тебе ніякої покути, хиба смерть.

Поміркував Осел, куди воно річ іде, тай каже:

— Га, коли смерть, то смерть. Нехай хоч своєю смертю спокутую свій гріх. Та одного тільки мені жаль. Вибираючи ся в дорогу, я закопав на полі під каменем великий скарб, то шкода, щоби він так і пропав. Колиб ви, люди Божі, видобули його та роздали на сьвяті церкви, на служби Божі та на милостиню за мою душу!

— Добре, Ослику-братіку, добре — мовив Вовк — зробимо все, що кажеш, тільки розкажи нам, де лежить той скарб, і по чім пізнати його схованку?

— Він лежить недалеко того місця, де ви мене здибали, а пізнати схованку по камени, що ним завалена нора. На тім камени видовбаний такий самісінький

знак, як ось тут у мене на лівому копиті. Придиви ся йому добре, то зараз пізнаєш.

Підняв Осел ліву задню ногу, а Вовк нахилив ся, щоби поглянути, що там за знак на копиті. Та в тій хвилі Осел як не замахне ногою, як не фрасне Вовка копитом у зуби, аж Вовк перекинув ся і стрім-голов бабахнув у море. Там ще не встиг отямити ся, а вже було по нім.

А Лисичка бачучи, що стало ся з Вовком, з великого переляку аж підскочила, та так нещасливо, що й сама впала в море і втопила ся. А Осел плив, плив, поки не доплив щасливо до берега.

ХІІІ.

ЛИСИЧКА-ЧЕРНИЧКА.

Важко було Лисичці хліба добувати. Постаріла ся вже, послабла, а їсти хочеть ся. От вона вдала ся на хитрощі. Забігла десь у комин, обмазала ся сажою тай ходить по лісі, голову звівши, важко зітхаючи, чотки*) перебираючи. Звірі зразу бояли ся, почали тікати від неї, та вона масненько вговорювала їх:

— Бог з вами, дітоньки! Куди се ви? Мене боїте ся? Ні, не бійте ся, мої голубята. Бачите, я черничкою зробила ся, Богу служу, постом тіло морю, покляси бю, на прощу до сьвятого місця збираю ся.

Почув се Півень. Дуже його зворушила Лисиччина побожність тай каже до неї:

— Лисичко, Божа черничко, возьми мене з собою на прощу.

— Добре, Півнику. Та що ти будеш пішки йти? Сідай на мій хребет. Богато я з твого роду душ загубила, нехай хоч сю покуту за се прийму, може мені Бог гріхи дарує.

Сів Півень Лисичці на хребет, везе ся. Аж здібають Голуба.

— Куди ви, люди Божі? — питає їх Голуб.

— На прощу до сьвятого місця.

*) Рожанець, по яким молять ся монахи.

— Возьміть і мене з собою.

— Добре, Голубчику — мовить Лисиця. — Сідай і ти на мій хребет обік Півня, там і для тебе буде місце. Сів Голуб, їдуть. Аж ось зустрічає ся їм Селезень (Качур).

— На добрий день, люди Божі! А куди се вас Бог провадить?

— На прощу до сьвятого місця.

— Возьміть і мене з собою.

— Добре, синку! — мовить Лисиця. — Сідай на мій хребет. Там ще і для тебе знайдеть ся місце.

Ішли вони, йшли, аж дійшли до широкої ріки. Прийшло ся їм тут ніч ночувати, ще й день спочивати, порома дождати. От Лисичка й мовить:

— Слухайте, мої дітоньки! Ось перед нами вода глибока, дорога далека. Бог знає, чи дійдемо до ціли, чи вернемо живі. Треба вам, дітоньки, висповідати ся і покуту відбути, а як у кожного буде чисте сумління, то й дорога не така страшна буде.

— Добре. Ходімо шукати попа.

— А коли добре — мовила Лисичка — то на що вам попа шукати? Аджеж я черничка, духовна особа така сама, як і поп. Ходіть лишень одно за одним за мною в отсю нору, я вас висповідую.

Знайшла Лисичка нору під каменем, влізла до неї мов до сповідальниці тай кличе Півня:

— Ну, Півнику, дитино моя, ходи сюди ближше, признавай ся, чим ти Бога образив?

— Не знаю, Лисичко. Здаєть ся, нічого злого не зробив.

— Ой ти грішнику, грішнику! — скрикнула Лисичка. — А хиба ж то не гріх, що ти досьвіта пієш і людям спати не даєш? А то хиба не гріх, що ти

пієш у друге геть перед сьвітом, а подорожні думають, що вже свитає, рушають у дорогу і попадають ся в руки розбійникам? Адже се тяжкі гріхи, і за них тільки одна може бути покута — смерть!

І Лисичка вхопила Півника, заволокла його до нори, загризла на смерть і з'їла. А потім облизавши ся і дібравши покірного голоска, вистромила головку з нори і кликнула :

— А тепер ти, моє Голубятко! Підійди ближше, на тебе черга признати ся до всіх гріхів.

— Які-ж там у мене гріхи, Лисичко-черничко?

— Ой небоже! — скрикнула Лисиця. — Невжеж се не гріх, коли ти по полю літаєш і зерно з поля, сьвіжо посіяне, видзьобуєш і пшеницю з колося пєш? Се такий страшний гріх, що його тільки смертю можна спокутувати як слід.

І заким іще Голуб отямив ся, вже Лисиця вхопила його за головку, загризла і затигла до своєї нори. А потім вихиливши голову, кличе Селезня.

— Ходи й ти, небоже, сповідати ся!

— Та чого мені сповідати ся? — відмовляє Селезень. — Хиба я чим Бога прогнівив?

— Ой синку, синку, не говори так! — побожно зітхаючи мовила Лисиця. — Наблизи ся тільки сюди до мене, я тобі повім, який у тебе гріх на душі.

— Ну, кажи, я й відсе чую, — мовив осторожний Селезень.

— Страшний гріх! Аджеж се ти у короля корону вкрав і собі на голову настромив! Поглянь лишє в зеркало, як у тебе вся голова вилискуєть ся!

— Не правда, Лисичко! Не вкрав я королівської корони! Се ти сама вкрала її.

— Я? — скрикнула Лисичка. — Як ти можеш се говорити?

— Бо у мене свідки є — мовив Селезень. — Ось зажди лишень тут, я їх зараз приведу.

Лисичка думала, що Селезень приведе їй Качок, Гусий або иньших своїх свояків, і почала скубити Голуба, з'їла його й жде в своїй норі.

Тимчасом Селезень іде дорогою, аж на зустріч йому стрілець. Уже намірив ся, вже курок відвів, щоби вбити Селезня, та сей крикнув до него:

— Стрільче, стій, не вбивай мене! Ходи за мною, я тобі покажу Лисичину нору і ще й саму Лисицю викличу.

Зібрав ся стрілець, пішов за Селезнем, засів у корчах, і навів стрільбу просто на вхід норі. А Селезень наблизив ся до норі таї кричить:

— Лисичко, Лисичко, виходи!

— А що там? — питає Лисичка з середини.

— Се я, Селезень, прийшов і свідків привів.

— Ходи з ними до хати.

— Ні, Лисичко, вони не хочуть до твоєї хати, бо їм там за тісно буде.

— Хіба їх так багато?

— Ні, Лисичко! Та що там балакати! Вийди, то сама побачиш.

Ледво Лисичка вихилила голову з норі, аж тут ручниця грим! Ударило Лисиці мов горючим полум'ям у очи. Тільки й могла, що скрикнути на Селезня:

— А куций день! А чорна година на тебе і на твоїх свідків!

Се були її остатні слова.

XIV.

МУРКО Й БУРКО.

Був собі в одного господаря Кіт Мурко, а у другого Пес Бурко. Хоч то Пес і Кіт звичайно не люблять один другого, та Мурко з Бурком із самого малку були великі приятелі.

От одного разу, саме в жнива, коли всі з дому позабирали ся в поле, бідний Мурко ходив голодний по подвірю і муркотів дуже жалібно. Рано господиня вибираючи ся в поле забула дати йому їсти, — значить, прийде ся бідному терпіти аж до вечера. До ліса було далеко йти, в стрісі воробчиків не чути ніяких; що тут бідному Муркови на світі Божім робити?

— Ей — подумав він собі — он там у сусіда на шпіхлірі Голуби водять ся. Я колись лиш одним оком заглянув: у двох гніздах є молоді Голубята, такі ситі та гладкі, як подушечки. От би мені таке одно Голубятко в пригоді стало! Та ба, Бурко по подвірю ходить, шпіхліра стереже. Хоч то ми з ним і приятелі, та я то добре знаю, що на шпіхлір він мене не пустить. Нема що й говорити з ним про се. Зовсім собача вірність у него!

Але голод не тітка. Муркови чим раз гірше докучав порожний живіт, от він і почав міркувати, як

би то здурити Бурка та спровадити його геть із подвіря. При голоднім животі швидко думки йдуть до голови. От за малу хвилю мій Мурко біжить до Бурка, мов не знати з якою доброю новиною.

— Слухай, Бурцю, — кричить з далека. — Приношу тобі добру вістку. Ось власне тепер я сидів за селом на високій липі, — знаєш, там на роздорожу коло хреста. Сиджу собі та чатую на Воробчиків, коли бачу, а з сусідного села біжить межею якийсь Пес і несе в зубах ковбасу — та таку довжезну, що оба кінці геть поза ним землею волочать ся. Приніс під липу, оглянув ся довкола, чи не підглядає хто, живенько випорпав під коренем добру яму, заборпав ковбасу, ще й каменем на знак привалив тай побіг. От така то благодать! Я ледво всидів на липі, так мені запах до носа вдарив. Та що з того, не міг я пожити ся нею, бо камінь тяжкий, тай глини бестия напорпав багато. То може би ти, братіку...

Ще Мурко й не скінчив своє оповідане, коли Бурко зірвав ся на рівні ноги і мов вихор полетів за село під липу шукати ковбаси. Він бідний також не дуже до переситу наїдав ся, мяса рідко й нюхав, а ковбаса хиба в сні часом йому приснила ся. А тут на тобі, така ласка Божа під липою закопана, ще й каменем привалена! Драгнув Бурко так, що аж закурило ся за ним. А Муркови тільки того й треба було. Не тратячи ані хвилі часу, він горі углом видрапав ся на шпіхлір, вибрав собі котре найтовстїйше Голубятко, вхопив його в зуби, загриз тай гайда з ним до своєї хати. Там він виліз на загату, положив Голубятко перед себе та почав хрупати, радісно муркотячи. Тимчасом Бурко прибіг до липи, шукає, нюхає, порпає — нема ані каменя, ані глини, а ковбаси й духу

не чути. Вертає бідний мов із лихого торгу до дому тай біжить просто на Муркове обійсте, щоби пожалувати ся приятелеви, по що його здурив. Та ставши за углом, він почув, як Мурко облизуючи ся від крові з Голубятка, балакає сам до себе:

— Ото дурень той Бурко! Він десь тепер певно вганяє попід липу, язик висолопивши, та шукає ковбаси, а не знає, що я його Голубятком так славно пообідав!

Драгнула Бурка по серці така фальшивість приятеля і завзяв ся відплатити йому. Усміхаючись він підійшов до загати тай мовить:

— Ей, Мурку, Мурку! Ти гадаєш, що ти мене здурив, що я повірив твоїй байці про ту ковбасу? А я сидів за плотом і бачив, як ти з нашого шпіхліра Голубятко взяв. Та по що тобі від мене крити ся? Чому було не сказати просто? Хиба я приставлений Голубят пильнувати? Се не моя худоба. Я й сам був би не від того, щоб часом одно-друге схрупати. От хоч і зараз. Ану ходи та подай ще й мені одно, а собі можеш і ще одно взяти.

Дуже втішив ся Мурко чуючи таку мову, бо звісно, злому завсїгди радісно, коли пізнає, що й другий, кого він мав за чесного, такий самий злодій, як і він. І скочив Мурко з загати, щоби привитати ся з Бурком, та сей в тій хвилі хап його за карк і роздер.

ЛИСИЧКА КУМА.

Був собі раз Вовчик братік і Лисичка сестричка і задумали вони взяти ся чесно на хліб працювати. Винайшли собі нивку поля і змовили ся посадити на ній картофлю. В ранці рано вибрали ся обое до роботи, ямки робити та картофлю садити. Дома поснідали, що там Бог дав, а щоби в полудне не бігати до дому, взяли відразу з собою обід і полуденок: глечик меду і кошик паляниць. Поклали страву між корчі, а самі перехрестивши ся тай до роботи.

Коплють, коплять, та Лисиці швидко навкучила чесна праця. Ніби то копле, а сама думає, як би то вихопити ся та в корчі медку полизати. Ось у недалекім болоті поміж тростиною загукав Гук на все горло:

— Гук, гук, гук!

— Зараз, зараз, сватоньку, — скрикнула Лисичка, немов би то її кликано. І вже кинуда мотику тай забирає ся йти.

— А куди ти, Лисичко? — питає її Вовчик братік.

— Хиба не чуєш, сват Гук мене кличе.

— Та чого?

— Ми ще з ним учора балакали: бачиш, у него сьогодні хрестини, то він просить мене за куму.

— Га, коли так, то йди, тільки не бари ся.

— Я заразїсїнько верну! — мовила Лисичка. —
Копли собі свій загонець, я тебе здогоню.

Побігла Лисичка в корчі, зараз до горщика, по-
поїла добре меду, закусила паляницею, все чистенько
позавязувала, пооблизувала ся тай іде до Вовчика,
з пишна водячи хвостом — звичайно, кума.

— А що, вже по хрестинах? — питає Вовчик.

— Та вже — мовить Лисичка.

— А що там Бог дав?

— Хлопчика.

— А як же його охрестили?

— Початочок.

— Ото імя! Я ще й не чував такого — мовив
Вовчик. Лисичка нічого не мовила, але взяла ся пильно
до роботи.

Може так минула година, а може й дві, — знов Ли-
сичці захотїло ся медку полизати. І ледво Гук з бо-
лота загукав, а вона на весь голос кричить:

— Зараз, сватуню, зараз!

— А то що, Лисичко? — питає Вовчик.

— Та бачиш, там друге дитинятко у свата народило
ся, ще раз на хрестини просить.

— Ну, що, коли просить, то йди, тільки не
бари ся.

— Я заразїсїнько, Вовчику! — мовила Лисичка,
тай шмиг у корч. Зараз до горнятка, наїла ся добре
меду, паляницею закусила, так що з їх спільного по-
дуденку вже мало що й лишило ся, тай вертає ся
до Вовчика.

— О, ти вже тут! Уже по хрестинах?

— Та вже.

— А що-ж там Бог дав?

— Та дівчинку.

— А як її охрестили?

— Серединка.

— Ото! Я ще й не чував такої назви — дивував ся Вовчик,

— У Гуків, Вовчику, все такі незвичайні назви дають. На те вони голосні птахи.

Попрацювали знов з годину, і знов Лисичці запах дуже медок, і ледво тільки Гук загукав із тростини, а вона кричить:

— Іду, сватоньку, йду!

— Та куди йдеш, Лисичко?

— Хиба не чуєш, що сват іще раз за куму просить.

— Що за диво, що він тебе так часто за куму просить? — мовив Вовчик.

— Бо мене дуже любить, Вовчику.

— Ну, то йди-ж, а не бари ся, треба роботу кінчити.

— Я зараз тут буду, Вовчику. Роби, не бій ся, я своє зроблю.

Побігла Лисичка до корча, виїла решту меду з горщика, схрунала решту паляниць, усе поперевертала тай іде до Вовчика.

— А що, вже по хрестинах?

— Та вже.

— А що там Бог дав?

— Хлопчика.

— А якже-ж його охрестили?

— Остаточок.

— Ну, що-ж, нехай здоров росте.

Копали так, копали, аж ось уже й полудне. Вовчик давно зголоднів, та все якось стидає ся признати ся, а далі кинув мотику тай каже:

— Ну, на тепер досить. Чи не пора обідати?

— Певно, що пора, Вовчику братіку, — мовить Лисичка, а сама ніби то копле, пильнує роботи.

— А ти-ж не голодна?

— Та ні, Вовчику, іди ти сам та пообідай, мене там на хрестинах погостили.

Пішов Вовчик у корчі, дивить ся, ого! Горщик порожний, аж вилизаний від меду, кошик перевернений і паляниць анї кришки нема! Аж тепер зрозумів, куди се Лисичка-сестричка так часто на хрестини ходила! Аж тепер йому вияснило ся, які то вона своїм похресникам чудернацькі назви давала!

— А, так ти така, погана Лисице! — скрикнув Вовчик. — Хочеш мене роботою і голодом на смерть заморити, а сама всю страву пожерла! Чекай же! Я тебе за те саму розірву і на обід згамкаю!

Почула Лисиця Вовчиків крик, побачила, який він біжить злосливий та недобрый, і не чекала довго. Дала ногам знати та до ліса, а в лісі шусть у першу нору, яку надибала під корінем старого дуба. Думала, що сховає ся зовсім, але Вовчик таки встиг побачити кінчик її хвоста, як Лисичка його втягла до нори. Прибіг тай кричить:

— Ага, ти тут? Вилізай мені зараз! Не сховаєш ся від мене.

Та Лисичка не дурна. Сидить у норі, анї пари з рота.

— Не обзиваєш ся? Добре! Чекай лише, я тебе досягну.

Скочив Вовк, виломав довгу клюку, застромив у нору тай шпортає. Думка була вхопити Лисичку за ногу тай витягти на сьвіт божий. Не похопила ся Лисичка, а клюка хап її за ногу. Нора тісна, Вовк

почувши, що щось зачепив, так тягне, що є сили. От Лисичка, хоч і як їй мурашки по за плечима бігали, почала реготати ся тай кричати:

— Ото дурний! Зачепив за дубовий корінь тай тягне. Думає, що мене за ногу вхопив. Тягни, дурню, тягни!

Почувши се Вовк пустив Лисиччину ногу тай почав знов шпортати клюкою, поки не зачепив справді за дубовий корінь.

— Ай, ай, ай! Моя ноженька! — закричала Лисичка, а дурний Вовк з радости як почав тягти, поки сам не змучив ся і клюки не зламав. Тоді плюнув і пішов геть і зарік ся з Лисичкою більше не мати ніякої спілки.

ВІЙНА МІЖ ПСОМ І ВОВКОМ.

Був собі раз у господаря Пес, що жив у великій приязни з Вовком. Зійдуться бувало на краю ліса під старим дубом тай балакають собі то про се, то про те: Пес оповідає Вовкови, що чувати в селі, а Вовк Псови подає лісові новини.

Раз якось говорить Вовк до Пса:

— Слухай, Гривку. Я чув, що у твого господаря Свиня має молоді.

— Се правда. Дванацятеро поросят привела. Гарні такі, кругленькі, рожевенькі, аж любо дивити ся.

— Ай, ай, ай! — зацмокав Вовк. — Аж мені слина на язик набігає. Дванацятеро, мовиш? Ах, мушу ще сеї ночі навідати ся до них.

— Ні, Вовчику — мовив Пес. — Не чини сего! Тямиш, яка була умова між нами? Будемо собі приятелями, я тобі буду розповідати все, що є нового в селі, але ти за те не сьмієш ніколи ходити до мого господаря. Раз ти йому шкоду зробиш, то й нашій приязни амінь.

— Е, що — мовив Вовк — про таку дурницю мали-б ми сварити ся? Адже дванацятеро поросят! Навіть значно не буде, як я одно або двоє схрупаю.

— Ні, Вовчику — остерігав Пес — не ходи до нас! Готова бути біда.

— Яка біда? Не бій ся! Я так легесенько залязу до хліва, так делікатно там справлю ся, що ніхто й не почує.

— Але я почую.

— Ти? Алеж надіюсь, що ти будеш тихо, що не схочеш видавати свого приятеля.

— Добре тобі говорити! — сумно мовив Пес. — Не видавати приятеля! Алеж господарь ще більший мій приятель, дає мені їсти, то як же мені байдуже дивити ся на його шкоду? І що він скаже мені потому?

— Роби як знаєш, — мовив Вовк — а я мушу до твоїх Свиней навідати ся і раджу тобі бути тихо.

Надійшла ніч. Вовк додержав слова, приплів ся з ліса тай суне просто до хліва. Побачив се Пес тай міркує собі:

— Що маю робити? Зажду троха. Коли Вовк справді справить ся тихо, то нехай собі робить що хоче. Але при найменшій крику в хліві і я не буду мовчати.

І справді, ледво Вовк крізь шпарку пропхав ся до хліва, почула його Свиня тай як закричить! Поросята собі як не завищать, а Пес почувши се, як не загавкає, як не завиє! Посхачували ся господарі та до хліва, аж там Вовк. Кинули ся на него, і поки неборак успів назад шмигнути крізь шпарку, всипали йому такого бобу, що пару день нікуди не ходив, тільки лежав у лісі та вилизував ся.

Пес не ходив уже на край ліса з Вовком на розмову, але по якімось часі Вовк сам вечером прийшов до него, станув за ворітьми тай мовить:

— Ага, Гривку! Такий то ти добрий приятель. Чекай, чекай! Не забуду я тобі сего!

— А хіба я не казав тобі, щоб ти не йшов до могого господаря? — мовив Гривко.

— А хіба я не велів тобі мовчати? — огризнув ся Вовк.

— Але ти казав, що справиш ся тихо в хліві, тямийш? Поки було тихо, я мовчав. А по що-ж ти зайшов собі в сварку зі Свиною?

— Та який там біс заходив з нею в сварку? — люто буркнув Вовк. — Ледво я до хліва, а вона в крик. Але я не я буду, коли їй се подарую. Слухай, Гривку, не роби дурниць! Дай мені слово, що будеш мовчати, а я прийду сьогодні в ночі до Свиної в гостину.

— Про мене, приходи — мовив Гривко — тільки пам'ятай, щоб у хліві було тихо. Скоро там найменшого гармідеру наробиш, я не можу довше мовчати.

З тим Вовк і пішов, а о півночі суне знов до хліва. Але Гривко не дурний був і шепнув Свиної, щоб не спала і мала ся на острозі, бо Вовк обіцяв ся навідати ся до неї. Ще Вовк і голови не встиг просунути в шпарку, а вже Свиная з поросятами наробила в хліві такого репету, а Гривко так жалібно почав вити під хатними вікнами, що Вовк чим дуж мусів драпцювати до ліса.

Знов минуло кілька день. Гривко не виходив під дуба на розмову з Вовком, а Вовк не приходив до Свиної навідувати ся. Аж одного вечера дивить ся Гривко — стоїть Вовк за воротами і махає до него. Підійшов ближше.

— А що, Гривку — мовить Вовк ніби ласкаво — чому не виходиш під ліс? Забув про старого приятеля? Не кортить тебе побалакати?

— Не кортить — мовив Гривко.

— Ах ти Юдо! Ах ти Скаріоте! — крикнув на него Вовк. — Ти думаєш, що я тобі подарую? Думаєш, я не знаю, що ти остеріг Свиню? Але чекай, вийдеш ти мені колись за ворота, а вже я не я буду, коли не підстережу тебе! А тоді, будь певен, поти твого жита!

— Га, що-ж діяти — мовив Гривко. — Раз мати родила, раз і вмирати треба. Я то й знав, що наша приязнь не довговічна. Але памятай же й ти, Вовче, що я й тебе можу підстеретти і підвести на біду.

— Ах, ти собаче покоління! — лютував Вовк за ворітьми. — Ти ще сьмієш мені грозити? Зараз мені ладь ся зо мною на війну! Побачимо, чия візьме. Від нині на третій день маєш мені ставити ся зі своїм лицарством коло дуба на поляні. Розумієш! А як не станеш, то горе тобі! Я зі своїми лицарями прийду сюди, витягнемо тебе за вуха з твоєї собачої буди і розірвемо на шматочки.

З тим Вовк і пішов. Прибігши до ліса, він подав ся просто до ведмежої гаври, а ставши перед Ведмедем поклонив ся йому чемно тай мовить:

— Слухайте, вуйку Бурмило, я до вас з великою просьбою. Зайшла у мене сварка з Псом Гривком, і я видав йому війну. Так чи не були-б ви ласкаві станути мені до помочи?

— Розуміє ся, розуміє ся, що стану! — відповів Ведмідь. — Сему драбузі вартє вже раз доїхати кінця.

Радісний побіг Вовк далі і здибав дикого Кабана.

— Слухайте, стрику Поріличу, — мовив Вовк. — Станьте мені до помочи! За три дні у мене велика війна з Псом, тої я збираю що найчільнійше лісове лицарство.

— Гаразд, гаразд — мовив Кабан. — Стану напевно.

На третього покликав Вовк ще Лиса Микиту. Поміркували разом, що вже досить мають сили, а коли настав умовлений день битви, пішли під дуба, дожидаючи противника.

Тимчасом Пес Гривко тяжко зажурив ся, почувши, як Вовк визиває його на війну.

— Що мені на світочку Божім робити? — думав він собі. — І яких мені лицарів кликати на сю війну? Ні, мабуть доведеть ся таки пропасти.

Оттак думав бідний Гривко день, думав другий день і нічого не міг видумати. Вже й їда його не береть ся, звів сив голову і ходить мов сам не свій.

— Ей, Гривку, а тобі що таке? — окрикнув його Кіт Мурко, його добрий товариш і приятель.

— Ет, що тобі говорити! — нерадо мовив Гривко. — Нещасте моє, тай годі, і ти певно не можеш мені.

— Ну, говори, говори! — настоював Мурко. — Поможу не поможу, а бодай розважу твою тугу.

Гривко розповів Муркови про свою пригоду з Вовком.

— Не турбуй ся, братіку — мовив Мурко. — Я тобі стану до помочи. Іди тільки, поклич іще Гусака і Качура, то маю надію, що ми не постидасмо ся в тій війні.

Послухав Гривко розумної ради, запросив Качура і Гусака, а ті обіцяли йому свою поміч у війні.

Настав умовлений день. Ще не сьвіт, не зоря, вирушив Гривко зі своїм лицарством на війну. Передом іде Гусак і тепає в-одно, точнісінько мов у барабан бє: тра-та-та! тра-та-та! За ним рядом маширують Гривко і Мурко, повіднімавши в гору хвости, мов вояки карабіні, а з заду йде Качур, та все головою до землі нипає і розсудливо приговорює: так-так-так! так-так-так!

Вовк тимчасом дожидаючи ворогів, звелїв Ведмедеви вилізти на дерево і уважати на прихід ворожого війська та сповістити решту товариства, яке воно. Лис Микита став на переді і підняв свій хвіст як фану; Вовк стоїть під дубом, а Кабанови веліли зарити ся в купу листя і там сидіти в засідці, щоби в рішучій хвилі міг наробити постраху між ворогами. Ось показало ся вороже військо.

— Слушайте, братчики! — говорить з дерева Ведмідь. — Ідуть уже, йдуть наші вороги! Тай страшні-ж! Попереду барабанщик іде — чуєте, як барабанить?

— Чуємо — з острахом промовили лицарі.

— А за ним ідуть два люті стрільці з карабінами.

— Ой лишенько! — скрикнули в один голос Вовк і Лис. — Буде по нас!

— А з заду якийсь чарівник іде, тим стрільцям духа додає, мабуть кулі за ними збирає та все в низ показує і говорить: так, так, так!

— Ой, се він на мою душу важить! — просто-гнав Кабан, лежачи під листем.

— Що-ж робити, братчики? — промовив Вовк. — Не гарнож нам утікати з війни, навіть не трібувавши бою. Ану тільки сьміло на них!

Але не встиг він скінчити своєї промови, коли Кіт побачивши здалека, як щось рушає ся і шелестить серед листя, подумав, що се Миш, і що духу кинув ся туди. Тимчасом се був хвіст Кабана, що сам лежав тихесенько під листям, але зо страху, сам про те не знаючи, рушав хвостом. Своїми острыми пазурами впив ся Кіт Кабанови в хвіст і почав гризти його зубами. Ошалілий з перестрахи і з болю Кабан заквичав страшенно і кинув ся тікати. Тоді Кіт ще дужше переляканий запрускав, згорбив ся, мов стріла скочив на дуба і поліз до гори деревом.

— Ой Господи! — скрикнув Ведмідь, що з гори слідив за ходом битви. — Се-ж мабуть смерть моя лізе!

І він попер ся й собі-ж горі деревом, тікаючи від лютого ворога, але швидко підхопив ся на таку тоненьку гіляку, що не видержала його тягару, вломала ся, і бідний вуйко як колода гепнув з дерева на землю. Та ба, і тут не було коли довго спочивати! Пес, побачивши Лиса, кинув ся на него і захопив — що правда, не за голову, а тільки за хвіст. Неборака Лис шарпнув ся що сили і лишивши хвіст у Гривкових зубах, шурпнув що духу. В тій хвилі гепнув і Ведмідь з дерева і хоч був ледво живий з болю і зо страху, схопив ся на рівні ноги тай попер у ліс. Розумієть ся, що по таких страшнім розгромі всего лицарства не лишало ся й Вовкови нічого, як дати ногам знати.

Оттак то Пес зі своїми товаришами одержали блискучу побіду над Вовком, а отрубивши її як слід і постоявши троха на поляні, пішли радісно до дому. А розгромлені лицарі зійшли ся далеко в лісі коло Ведмедевої гаври і почали пригадувати, які то страховища перетерпіли вони в тій війні.

— Е, не штука було побідити нас маючи два карабіни! — мовив Вовк.

— А мені, братчики, адіть, який шмат хвоста мечем відсікли! — мовив Кабан.

— А я не инакше міркую, тільки на мене кинули бомбу, що так мені весь хвіст гладко відчикрижила! — говорив Лис Микита.

— А я й не тямлю, що зо мною було, — стогнав Ведмідь. — Те тільки тямлю, що я перший і остатній раз в житю пробував літати! Хай йому цур! Летіти ще сяк так, але сідати дуже погано.

XVII.

ФАРБОВАНИЙ ЛИС.

Жив собі в однім лісі Лис Микита, хитрий-прехитрий. Кілько разів гонили його стрільці, тровили його Псами, заставляли на него зеліза або підкидали йому затроєного мяса, нічим не могли йому доїхати кінця. Лис Микита кпив собі з них, оминав усякі небезпеки, ще й інших своїх товаришів остерігав. А вже як вибрав ся на лови — чи то до курника, чи до комори, то не було смілійшого вигадливійшого та зручнійшого злодія над него. Дійшло до того, що він нераз у білий день вибирав ся на польоване і ніколи не вертав з порожними руками.

Се незвичайне щастє і та його хитрість зробили його страшенно гордим. Йому здавало ся, що нема нічого неможливого для него.

— Що ви собі думаете! — величав ся він перед своїми товаришами. — Доси я ходив по селах, а завтра в білий день піду до міста і проесто з торговиці Курку вкраду.

— Ет, іди, не говори дурниць! — уговкували його товариші.

— Що, дурниць! Ану побачите! — решетив ся Лис.

— Побачимо, або й не побачимо. Там Пси купами по вулицях ходять, то вже хібаб ти перекинув ся в Блоху, щоб тебе не побачили і не роздерли.

— Отже побачите, і в Блоху не перекину ся і не розідруть мене! — товк своє Лис і поклав собі міцно зараз завтра, в сам торговий день, побігти до міста і з торговиці вхопити Курку.

Але сим разом бідний Микита таки перечислив ся. Поміж коноплі та кукурудзи він заліз безпечно аж до передмістя; огородами, перескакуючи плоти та ховаючи ся між яриною, дістав ся аж до середмістя. Але тут біда! Треба було хоч на коротку хвилю вискочити на вулицю, збігати на торговицю і вернути назад. А на вулиці і на торговиці крик, шум, гармідер, вози скриплять, колеса туркочуть, коні грилять копитами, Свині квичуть, Жиди шваркочуть, селяни гойкають — одним словом, клекіт такий, якого наш Микита і в сні не бачив і в горячці не чував.

Але що діяти! Наважив ся, то треба кінчити те, що зачав. Посидівши пару годин у буряні коло плота, що притикав до вулиці, він освоїв ся трохи з тим гамором. Позбувши ся першого страху, а надто роздививши ся по троха, куди і як найліпше бігти, щоб осягнути свою ціль, Лис Микита набрав відваги, розбіг ся і одним духом скочив через пліт на вулицю. Вулицею йшло і їхало людей багато, стояла курава. Лиса мало хто й запримітив, і нікому до него не було діла. От Пес та Пес — думали собі люде. А Микита тому й рад. Знитив ся, стулив ся та ровом як не чкурне просто на торговицю, де довгим рядом сиділи жінки, держачи на решетах, у кошах і кобелях на продаж яйця, масло, свіжі гриби, полотно, сімя, Курей, Качок і иньші такі гарні річі.

Але не встиг він добігти до торговиці, коли йому на стрічу біжить Пес, з иньшого боку надбігає другий, там видить третього. Псів уже наш Микита не здурить. Зараз занюхали, хто він, загарчали тай як не кинуться до него! Господи, яке страхіте! Наш Микита скрутився мов муха в окропі: що тут робити? куди дітися? Не довго думаючи, він шмигнув у найблизші отворені сїни, а з сїней на подвірє. Скулився тут і роздивляє ся, кудиб то сховати ся, а сам надслухує, чи не біжать Пси. Ого! Чути їх! Уже близько! Бачить Лис, що на подвірю в куті стоїть якась діжа. От він не довго думаючи, скік у діжу тай сховав ся.

Щастє мав, бо ледво він щез у діжі, коли надбігли Пси цілою купою, дзавкаючи, гарчачи, нюхаючи.

— Тут він був! Тут він був! Шукайте його!
— кричали передні.

Цїла юрба кинула ся по тісненькім подвірю, по всіх закутках, порпають, нюхають, дряпають — Лиса ані слїду нема. Кілька разів підходили й до діжі, але негарний запах, який ішов від неї, відгонював їх. Вкінці не знайшовши нічого, вони побігли далі. Лис Микита був уратований.

Уратований, але як!

В діжі, що так несподівано стала йому в пригоді, було більше як до половини синьої, густо на олії розведеної фарби. Бачите, в тім домі жив малярь, що малював покої, паркани та садові лавки.

Власне завтра мав малювати якийсь великий шмат паркану і відразу розробив собі цілу діжу фарби тай поставив її в куті на подвірю, щоб мав на завтра готову. Вскочивши в сю розчину, Лис Микита в першій хвилі занурив ся в неї з головою і мало не задувся ся. Але потім, діставши задніми ногами дна бочки,

став собі так, що все його тіло було затоплене в фарбі, а тільки морда, також синьо помальована, трошечка вистирчала з неї. Оттак він вичекав, поки минула страшна небезпека. Серце у бідолахи било ся сильно, голод крутив кишки, запах олії майже дусив його, але що було діяти! Слава Богу, що живий! Тай то ще хто знає, що буде. Ануж надійде господарь бочки і застане його тут?

Але й на се не було ради. Майже вмираючи зо страху, бідний Лис Микита мусів сидіти в фарбі тихо аж до вечера, значчи добре, що як би тепер, у такім строю, появив ся на вулиці, то вже не Пси, але люде кинуть ся за ним і не пустять його живого. Аж коли смеркло ся, Лис Микита прожогом вискочив із своєї незвичайної купелі, перебіг вулицю і неспостережений ніким ускочив до садка, а відси бурянами, через плоти, через капусти та кукурузи чкурнув до ліса. Довго ще тягли ся за ним сині сліди, поки фарба не обтерла ся троха або не висхла. Вже добре стемніло ся, коли Микита добіг до ліса і то не в тім боці, де була його хата, а геть у противнім. Був голодний, змучений, ледво живий. До дому треба було ще бігти зо дві милі, але на се у него не ставало вже сили. Тож покріпивши ся троха кількома яйцями, що знайшов у гнізді Перепелиці, він ускочив у першу ліпшу порожню нору, розгорнув листе, зарив ся в ньому з головою і заснув справді як по купелі.

Чи пізно чи рано встав він на другий день, сего вже в книгах не записано, — досить, що вставши з твердого сну, позіхнувши смачно і сплюнувши тричи в той бік, де вчора була йому така немила пригода, він обережненько, лисячим звичаєм, виліз із нори. Глип-глип! Нюх-нюх! Усюди тихо, спокійно, чисто. Заграло

серце в лисячій груді. — Сама добра пора на польованє! — подумав. Але в тій хвилі зирнув на себе — Господи! Аж скрикнув неборачисько. А се що таке? З переляку він кинув ся тікати, але ба, сам від себе не втечеш! Зупинув ся і знов придивляє ся: та не вже се я сам? Не вже се моя шерсть, мій хвіст, мої ноги? Ні, не пізнає, не пізнає тай годі! Якийсь дивний і страшний звір, синій-синій, з препоганим запахом, покритий не те лускою, не то якимись колючими тузами, не то їжовими колючками, а хвіст у него — не хвіст, а щось таке величезне, а важке, мов довбня або здоровий ступернак, і також колюче.

Став мій Лис, оглядає те чудовище, що зробило ся з него, обнюхує, пробує обтріпати ся — не йде. Пробує обкачати ся в траві — не йде! Пробує дряпати з себе ту луску пазурами — болить, але не пускає! Пробує лизати — не йде! Надбіг до калюжі, скочив у воду, щоб обмити ся з фарби, — де тобі! Фарба олійна, через ніч у теплі засохла добре, не пускає. Роби, що хочеш, небоже Микито!

В тій хвилі де не взяв ся Вовчик братік. Він ще вчора був добрий знайомий нашого Микити, але тепер, побачивши нечуваного синього звіря, всего в колючках та тузах і з таким здоровенним, мов із міді вилитим хвостом, він аж завив з переляку, а отямивши ся як не пішов удирати — ледво хлипає! Подибав у лісі Вовчицю, далі Ведмедя, Кабана, Оленя — всі його питають, що з ним, чого так утікає, а він тільки хлипає, баньки витріщив та знай тільки лепоче:

— Онтам! онтам! Ой, тай страшно-ж! Ой, тай люте-ж!

— Та що, що таке? — допитують його свояки.

— Не знаю! Не знаю! Ой, тай страшенно-ж!

Що за диво! Зібрало ся довкола чимало зв'їря, заспокоюють його, дали води напити ся, Малпа Фрузя вистригла йому три жмінки волося з між очей і пустила на вітер, щоб так і його переполох розвіяв ся, але де тобі, все дарма. Бачучи, що з Вовком неполадна година, зв'їрі присудили йти їм усім у той бік, де показував Вовк, і подивити ся, що там таке страшне. Підійшли до того місця, де все ще крутив ся Лис Микита, зирнули собі-ж тай кинули ся в рости. Деж пак! Такого зв'їря ні видано, ні чувано, від коли сьвіт сьвітом і лїс лїсом. А хто там знає, яка у нього сила, які в нього зуби, які кіхті і яка його воля?

Хоч і як тяжко турбував ся Лис Микита своєю новою подобою, а все таки він добре бачив, яке вражінє зробила та його подоба зразу на Вовка, а отес тепер і на иньших зв'їрів.

— Гей — подумав собі хитрий Лис — та се не кепсько, що вони мене так боять ся! Так можна добре виграти. Стійте лишень, я вам покажу себе!

І піднявши в гору хвіст, надувши ся гордо, він пішов у глук лїса, де знав, що є місце еходин для всеї лїсової людности. Тимчасом гомін про нового, нечуваного і страшного зв'їря розійшов ся геть по лїсі. Всї зв'їрі, що жили в тїм лїсі, хотїли хоч з далека придивити ся новому гостеви, але ніхто не сьмїв приступити ближше. А Лис Микита мов і не бачить сего, йде собі поважно, мов у глибокій задумі, а прийшовши на серед зв'їрячого майдану, сїв на тїм пеньку, де звичайно любив сїдати Ведмідь. Сїв і жде. Не минуло й пів години, як довкола майдану нагромадило ся зв'їрів і птахів видимо-невидимо. Всї цікаві знати, що се за поява, і всї боять ся її, ніхто

не сьміє приступити до неї. Стоять з далека, тремтять і тільки чекають хвилі, щоб дати драпака.

Тоді Лис перший заговорив до них ласкаво:

— Любі мої! Не бійтеся мене! Приступіть ближше, я маю вам щось дуже важне сказати.

Але зьвірі не підходили і тільки Ведмідь, ледво не ледво переводячи дух, запитав:

— А ти-ж хто такий?

— Приступіть ближше, я вам усе розповім — лагідно і солодко говорив Лис. Зьвірі троха наближилися до него, але зовсім близько не важилися.

— Слухайте, любі мої — говорив Лис Микита — і тіштеся! Сьогодні рано святий Миколай уліпив мене з небесної глини — придивіться, яка вона блакитна! і ожививши мене своїм духом, мовив:

— Зьвіре Остромисле! В зьвірячій царстві запанував нелад, несправедливий суд і неспокій. Ніхто там непевний свого життя і свого добра. Іди на землю і будь зьвірячим царем, заводи лад, суди по правді і не допускай нікому кривдити моїх зьвірів!

Почувши це зьвірі аж у долоні сплеснули.

— Ой Господи! Так се ти маєш бути наш добродій, наш царь?

— Так, дітоньки — поважно мовив Лис Микита.

Нечувана радість запанувала в зьвірячій царстві. Зараз кинулися робити порядки. Орли та Яструби наловили Курей, Вовки та Ведмеді нарізали Овець, Телят і нанесли цілу купу перед нового царя. Сей узяв часточку собі, а решту по справедливості розділив між усіх голодних. Знов радість, знов оклики зачудування і подяки. От царь! От добродій! От премудрий Соломон! Та за таким царем ми проживемо віки вічні, мов у Бога за дверми!

Пішли дні за днями. Лис Микита був добрим царем, справедливим і мягкосердним, тим більше, що тепер не потребував сам ходити на лови, засідати, мордувати. Все готове, зарізане, навіть обскубане і обпатране приносили йому услужні міністри. Тай справедливість його була така, як звичайно у звірів: хто був дужший, той ліпший, а хто слабший, той ніколи не виграв справи.

Жили собі звірі під новим царем зовсім так, як і без него: хто що зловив або знайшов, той їв, а хто не зловив, той був голоден. Кого вбили стрільці, той мусів згинути, а хто втік, той Богу дякував, що живе. А про те всі були дуже раді, що мають такого мудрого, могутного і ласкавого царя, а надто так неподібного до всіх інших звірів.

І Лис Микита, зробивши ся царем, жив собі як у Бога за дверми. Тільки одного бояв ся, щоб фарба не злізла з його шерсти, щоби звірі не пізнали, хто він є по правді. Для того він ніколи не виходив у дощ, не йшов у гущавину, не чухав ся і спав тільки на мягкій перині. І взагалі він пильнував, щоб нічим не зрадити перед своїми міністрами, що він є Лис, а не жаден звір Остромисл.

Так минув рік. Надходили роковини того дня, коли він настав на царство. Звірі надумали святкувати врочисто той день і справити при тій нагоді великий концерт. Зібрав ся хор з Лисів, Вовків, Ведмедів, уложено чудову кантату, і вечером по великих процесиях, обідах і промовах на честь царя хор виступив і почав сьпівати. Чудо! Ведмеді ревли басом, аж дуби трясли ся. Вовки витягали сольо, аж око вянуло. Але як молоді Лисички в народніх строях задзвякотіли тоненькими тенорами, то царь не міг витримати.

Його серце було переповнене, його обережність заснула, і він піднявши морду, як не задзявкає й собі по тисячому!

Господи! Що стало? Всі сьпіваки від разу затишли. Всім міністрам і слугам царським від разу мов полуда з очей спала. Таж се Лис! Простісїнький фарбований Лис! Ще й паскудною олійною фарбою фарбований! Тьфу! А ми собі думали, що він не знати хто такий! Ах ти брехуне! Ах ти ошуканче!

І не тямлячи вже ані про його добродійства, ані про його величану мудрість, а люті тільки за те, що так довго давали йому дурити себе, всі кинули ся на нещасного Лиса Микиту і розірвали його на шматочки. І від того часу пішла приповідка: коли чоловік повірить фальшивому приятелеви і дасть йому добре одурити ся; коли який драбуга отуманить нас, обідре, оббреше, і ми робимо ся хоть дрібку мудрійшими по шкоді, то говоримо: „Е, я то давно знав! Я на нім пізнав ся, як на фарбованім Лисі“.

XVIII.

ВОРОНИ І СОВИ.

I.

В однім великім лісі гніздило ся багато Ворон. Вони жили тут такою збитою купою, що в цілім лісі не було иньшого птаха ані звіря: весь ліс був одно вороняче царство. Тільки на серед ліса стояли великі голі скали, в них була велика, простора, темна печера, а в тій печері жили Сови так само великою купою, як Ворони в лісі. В день Ворони були повними паннами, кракали, сиділи по деревах і скалах, чули себе вповні свободними. Але коли прийшла ніч і Ворони позасипляли в своїх гніздах, тоді вилітали Сови зі своєї печери, летіли просто до воронячих гнізд, забивали кожда по одній Вороні і їли їх.

Довгий час терпіли Ворони се лихо, але далі не стало їм терпцю. Воронячий царь скликав одного дня весь свій народ на велику нараду і промовив до них:

— Слухайте, дітоньки. Нещасте наше з тими Совами! Нападають на нас по ночах, коли ми спимо і не можемо боронити ся. Легаючи спати, ніхто з нас не є певний, чи встане завтра живий. Ні! так не можна жити! Що нам з того, що ми весь день мучимо ся, шукаємо поживи, годуємо дітей? А ті дармо-

іди весь день вилежують ся в своїх норах, а в ночі хапають нас як своїх! І адіть, ми працюємо — і нас раз у раз менше, а вони дармують і плодять ся та множать ся на нашу загибіль. Аджеж як так піде далі, то швидко нас зовсім не стане. Радьте, дітоньки, що нам робити?

У того царя було пять міністрів, що ще радили його батькови і сиділи на своїх урядах уже довгі літа. Почувши цареву бесіду, вони згідно потакнули головами і сказали:

— Спасибі тобі, царю, що ти скликав сю нараду! Видно, що дуже дбаш за свій народ. Дай тобі, Боже, всето добра і многі літа прожити.

— Добре, добре, — промовив стурбований царь. — Тільки-ж ви, мої мудрі міністри, скажіть тепер своє слово, що нам робити в тій тяжкій пригоді.

Тоді перший міністер, подумавши глибоко, промовив:

— Моя рада така, найяснійший царю: Соби сильні, ми слабші; Соби воюють у ночі, ми в ночі спимо і не бачимо нічого. Що-ж ми можемо їм зробити? Найліпше пішлимо до них свого посланця і просімо, щоби зробили з нами мир, щоби дали нам спокій, хоч би нам прийшло ся дати їм навіть який окуп. Адже знаєш, що каже приказка:

З сильнішим не бори ся,

А радше покори ся.

— Гм — промовив царь, почувши таку раду. — Не перечу, що се дуже розумно, але — ну, а ти, другий міністре, що скажеш?

— Найяснійший пане, — промовив другий міністер — мені се зовсім не подобає ся, що радив мій поважний попередник. Просити ласки у нашого закла-

того ворога? Не досить, що він повбивав так багато наших, то маємо ще йому кланяти ся, давати йому окуп? Ні! Чейже вороняче серце ще не спідліло до решти! Радше помremo всі в чеснім бою, ніж так вижебрувати жите. А до того подумайте! Адже наші вороги не мають ні чести, ні сумління! Адже вони нападають на нас по ночі, вбивають сонних і безоружних! Чи ви думаєте, що вони пошанують післанців? А навіть як ми заключимо з ними спокій, то чи ви певні, що вони будуть додержувати присяги? Я певний, що не будуть. А в таким разі ліпше нам обернути всі сили на війну з ними, ніж думати про гнилу згоду.

— Дуже гарно говориш, мій друже — мовив на се царь, але... Ну, та послухаємо, що скаже третій міністер.

Сей був старий, немічний і мовив захриплим голосом:

— Гай, гай! Певна то річ, що не яло ся нам жебрати спокою, але як же нам і воювати з тими Совами? Всі знаємо, що вони міцніші від нас тим, що вони воюють по ночі і нападають на сонних. Видамо їм війну, то будьмо певні, що не дочекаємо й до першої ночі: вони нападуть на нас і вимордують усіх до остатка. А моя рада одна: покиньмо сей нещасний ліс і те погане сусідство, тікаймо відси, поки живі та здорові, шукаймо собі иньшого, безпечнішого осідку.

— Гм, гм — муркотів царь, хитаючи головою. — Се також рада! Ну, але почуємо, що скаже четвертий міністер.

— Я би радив, найясніший царю, не квапити ся ані з війною, ані з заключенем спокою, ані з уте-

кою, а подождати, що буде далі. Ще, Богу дякувати, всі не гинемо. Ануж Сови спам'ятають ся і самі дадуть нам спокій — адже і у них може прокинутися сумління. Або ануж вони перенесуть ся десь у инше місце? Все може бути, то найліпше подождімо, що час покаже.

Самий остатній поміж міністрами був старенький, згорблений Каркайло. До него обернув ся царь нарешті і мовив:

— Ну, а ти Каракайло що скажеш?

— А що-ж я можу сказати? Всі панове мої попередники радили дуже мудро. Добрий супокій, але тільки в свій час. Добра і війна, але також у свій час. Не зле навіть утекти від ворога, коли нема иншої ради; не зле й подождти. Тільки то недобре, коли мій попередник радив зачекати, аж у Сов прокине ся сумління, і вони самі з доброї волі дадуть нам спокій. Гай, гай, дітоньки! Ви мабуть думаєте, що ті Сови так собі з доброго дива розпочали з нами війну? Ой ні, се у них з давна, від дідів-прадідів такий звичай і така установка. А знаєте, чому?

— Ні, не знаємо! — закричали Ворони.

— Ну, то слухайте-ж, я вам розповім, — мовив Каркайло.

II.

Було колись так, що всі птахи зібрали ся до купи і почали міркувати, що як же се так, що вони не мають царя? Десь люди мають стільки своїх царів, звірі мають Льва, а ми, бідні птахи, не маємо нікого, хто-б нас боронив у нещастю і робив між нами порядок. Ніби то Орел називає ся нашим царем, але

що нам з него за пожиток? Він собі гніздить ся по найвисших горах, літає пошід саме сонце, а на нас бідних птахів хіба тільки погляне, щоб одного або другого вхопити собі на страву. Що нам з такого царя, що не знає нашого життя, не дбає про наше горе?

Було там багато такого наріканя. Кождий говорив що знав: Кури кудкудакали, Гуси іттали, Качки квакали, Журавлі курлюкали, Бузьки клекотіли, дрібне птаство пищало, — одним словом, гомін такий був, що не суди Господи. Тільки одна Сова, надувши ся, сиділа тихо і вдавала з себе страх мудру. Далі птахи завважили се і кажуть проміж себе:

— Гей, слухайте! Отя Сова мовчить, певно вона знає більше від нас усіх!

— Певнісінько — мовили иньші — адіть, яка у неї голова величезна.

— Ще й окуляри на носі! Та вона певно весь день у книгах та письмах читає.

— Знаєте що, виберім її за царя. Нам мудрого царя дуже треба.

— Добре, добре!

Пішла така гутірка поміж усім птаством, і всі крикнули:

— Добре, добре! Сова нехай буде нашим царем! Вибираємо Сову! Многая літа Сові!

Як згода, то згода! Зараз почали вносити все, що потрібне для коронації: пташину корону, бердо, царський плащ, трон, кадило і дорогі масти. Почали ся сьпівати, Бузьки дзьобами викресали огню і розложили ватру, накидали в огонь пахучого кадила, одним словом, парада, як належить ся. Аж тут десь відкись надлітає Ворона. Вона не була на нараді, а тепер летячи понад те місце, побачила пташину раду і думає собі:

— Ов, а се що таке? Треба подивити ся ближше!
А птахи й собі, побачивши Ворону, почали гомоніти:

— Ось летить Ворона! Варто би послухати, що вона скаже. Аджеж се також розумна птиця, з вёршки рибу виймає, — ану, може вона скаже нам щось мудрого.

Наблизила ся Ворона, привитала ся з гуртом тай питає:

— А що се у вас, панове, за зборище таке? Який празник справляєте? Чи Синицю замуж віддаєте, чи може Чижиковим дітям іменини справляєте?

— Не вгадала! Не вгадала! — загулі птахи.
— Царя вибираємо.

— Царя вибираєте? От новина! Ну, ну, нівроку!
А на кого-ж голосуете?

— Та бачиш, на Сову. Думаємо, що вона наймудрійша з нас усіх, то нехай би царювала.

— Сова? Наймудрійша! Сова має нам царювати? Та що ви, подуріли, чи очей не маєте? Оте головате опудало, ота криводзюба просторіка, що й слова по людськи не вміє сказати! Вона мовчить не для того, що все знає, а для того, що дурна як пень. А її окуляри, то одна мана, — вона навіть азбуки не знає! Ні, як має Сова бути нашим царем, то я зараз дам собі обскубти все пірс і запишу ся до Повхів або до Щурів і не хочу признавати ся до того, що з яйця виклювала ся! І не могли ви вибрати хоч Паву, хоч Журавля, хоч Соловія — то бодай би видно, що є чим похвалити ся. А зрештою по що вам нового царя, коли маєте Орла? Кажете, що він не дбає про вас. Та певно, він не буде розщибати ся, щоб кожному до дзьоба віткнути все те, чого кому треба. Се не царське діло. Кождий дбай сам про себе. А для слабих

уже се багато значить, коли в тяжкій годині можуть покликати ся на поміч міцнішого. Нераз саме імя міцного заступника може відвернути від нас лихо так як від Заяців, що покликали ся на місяць.

— О, о, о! — закричали птахи. — А се що за чудасія? Як то так Заяці покликали ся на місяць? Ану говори!

— Слухайте — мовила Ворона — я вам розповім.

Ш.

Було то не в нашім краю, а далеко, далеко, в горячих сторонах. У однім величезнім лісі жило стадо Слонів і мало собі свого вїйта Чотирозуба. Жили вони в тім лісі віки вічисті супокійно, аж ось раз настала велика посуха. Всі калюжі, стави, озера і болота повисихали: Слони не мали де не тільки купати ся, але навіть раз угасити свою спрагу. В такім клопоті зібрала ся вся громада довкола свого вїйта і говорить до него:

— Слухайте, дядьку Чотирозубе, чи ви не бачите, яка біда притисла нас? Води нема ніде, хоч гинь. Ми всі ходимо вже по тижневи не миті, а наші діти вянуть та гинуть зо спраги. Адже твоя річ дбати, щоб нам була вода!

— Я й дбаю, дітоньки — промовив Чотирозуб. — Я вже перед тижнем вислав на всі боки післанців, щоб розвідали, де тут близько чи далеко є погожа вода, щоб нам була для нашої потреби.

Ще він не докінчив своєї промови, коли ось надійшли післанці і говорять:

— Маємо воду! Маємо воду! Ходіть!

Не довго думаючи, зібрали ся Слони і рушили в дорогу. Ішли вони не довго й не коротко, а п'ять днів і п'ять ночей, поки не дійшли до великого а неглибокого озера, що лежало серед лісів на широкій рівнині порослій корчами та травами. Слонам страшенно подобала ся нова домівка. В озері могли купати ся і плюскотати ся цілісінький день, а вечером знаходили собі богату пашу на рівнині і в околичних лісах.

Але трафіло ся так, що на тій самій рівнині з давен давна жила незлічена сила Заяців і Кріликів. Під кождим корчем були їх ямки випорпані в мягкій, пухкій землі. Легко зрозуміти, що як Слони заквартирували ся сюди, то Заяцям прийшло ся круто. Зарав у перших днях Слони своїми ножищами порозтолучували багато Заячих гнізд, подусили багато молодих Заяченят, а й старим Заяцям не одному допало ся: сему відтолучили одну ногу, другому дві, а вже котрому відтолучили голову, той був щасливий у Бога.

Бачучи таке своє нещастє, збігли ся всі Заяці на раду. Там то було йойканя, плачу та наріканя! Одні радили забирати ся з сеї рівнини і тікати що духу, куди ноги несуть, бо леж таки! Слони такі великі і міцні, що Заяцям навіть не думати про те, щоб їм оперти ся. Але иньші, розумнійші, кажуть:

— Та чекайте-ж бо! Ще не амінь, щоб ми так ні сіло, ні пало, покидали свою рідну батьківщину. На кождий спосіб є таки спосіб. Треба тільки подумати.

Довго вони думали сюди й туди, і не могли нічого видумати. Далі виступив один Заяць, Довгослух називав ся, і мовить:

— Чекайте, братя! Я маю спосіб і надію ся, що ще нині позбудемо ся тих непрошених гостей.

І не говорячи нічого більше, він пішов у гущавину, де пасли ся Слони. Наблизивши ся, він привитав їх чемненько і мовить:

— Заведіть мене до свого вїйта, маю йому сказати щось дуже важне.

Слони завели його до Чотирозуба. Ставши перед ним на задні лапки, Заяць мовив:

— Великоможний пане! Приходжу до тебе не з власної волї, а яко післанець нашого ясного і безсмертного царя Місяця.

— Так? То Місяць є вашим царем? — мовив Слон.

— Так є, він наш царь і наш патрон. І він посилає мене до тебе і велить заявити тобі ось які слова: „Мое серце засмучене, мое лице затемнене, моя душа в тяжкій жалобі. Бо прийшли Слони, не питавши ся, заняли мою рівнину, не просивши ся, збовтали мое озеро, не дозволявши ся. І своїми ногами вони потолочили домівки моїх підданих, повбивали невинних дітей, покалічили старців і жінок, пролили на землю кров неповинну“. І говорить тобі наш ясний царь Місяць моїми устами: „Загніваюсь тяжко на тих злочинців, переми́ню їм усю воду в кров а вею нашу в бодяки, напущу на них тяжкі хороби і зарази, коли захочуть довше противити ся мені“.

Почувши сю промову, Слон Чотирозуб аж о сьвіті не стямив ся. Як кождий такий валило, він був добродушний і мягкосердий.

— Ой Господи! — скрикнув він. — Та ми-ж і не знали нічогісінько. Ой лишенько, і так ні з сего ні з того чи бач у які тяжкі гріхи вскочили. Ще й гнів сьвятого Місяця на себе навели! Що-ж нам тепер робити?

— Ходи, великоможний пане — мовив далі Заяць Довгослух — ходи зо мною! Стань перед ясним лицем нашого патрона, перепроси його, може він тобі скаже, що маєш робити.

Слон з тяжким серцем пішов за Заяцем. Була ясна, місячна ніч. Місяць в повні стояв на небі, а Заяць попровадив Слона просто до озера.

— Ось бач, великоможний пане — мовив він — наш патрон власне купає ся в своїм озері. Поклонись йому з далека, але не говори до него нічого! Бачиш, який він сумний, які зморщки на його лиці! Се він гнівається ся на вас.

Слон поклонив ся місяцеві і стояв тихо на березі озера.

— Доторкни ся трубою до сего посвяченого озера — мовив далі Заяць. — Може сьвятенький Місяць дасть тобі який знак, що маєш робити далі.

Слон послухав Заяцевих слів і встромив свій хобот у воду. В тій хвилі гладка поверхня озера зморщила ся, захвилювала, і з нею разом захвилював також образ місяця відбитий у воді.

— Ну, тиш ся, великоможний пане! — радісно мовив Заяць. — Наш царь приймає твій поклін — бачиш, як прихильно похитав головою! і велить тобі з твоєю громадою йти далі на схід сонця. Пройдете три дні дороги і знайдете там иньше озеро і иньшу рівнину і будете там жити щасливо.

Радісно поклонив ся Слон ще раз місяцеві і пішов. Ще сеї самої ночі всі Слони забрали ся з сего місця, а Заяці живуть там і доси в спокою.

— Отсе, мої любі — мовила далі Ворона — що значить мати сильного опікуна. Само його імя, сам його образ може відстрашити ворога. Ну, а Совою кого ви

відстрашите? Тай ще як би ви знали, що то за погана, злодійська, підла та підступна птаха! Не даром вона боїть ся денного світла! У неї сумліне злодійське, он що! А мати такого злодія царем, то се вийде на те саме, як Воробець і Костогриз, що до Кота на суд ходили.

— А се як було? — гуртом запитали птахи.

— То ви не знаєте сего? — мовила Ворона. — Ну, добре, то слухайте-ж, я вам оповім.

IV.

Одного разу — так оповідала Ворона — мала я своє гніздо на вершку здоровенної кріслатої тополі. Недалеко мене, в конарі тої тополі, в гарному дуплі звив собі гніздо Воробець. Дуже він мені подобав ся, бо був добрий сусід і розумна голова. Бувало вечером до заходу сонця нераз сидимо в своїх гніздах і розмовляємо з ним про всякі річи. Щира душа була!

Та ось раз, як настала пора достиглого проса, мій Воробчик як полетів рано, то вечером не вернув.

— Що се з ним стало ся? — подумала я. — Не дай Боже, чи не трафила ся йому яка лиха пригода! Може хто бідолаху вбив або в сильце зловив у просі?

Посумувала я, та що було робити. Минула ніч, Воробця нема. Минув день, далі другий і третій, його таки нема.

— Певно загиб десь неборак — подумала я.

Четвертого дня прилетів Костогриз, посидів на тополі, а побачивши дупло і в ньому порожне гніздо, вліз в него. Переночував одну ніч, і сподобалась йому

Воробцева домівка. Другого дня вже він зовсім роз-
господарив ся тут.

Не дуже се мені сподобало ся, бо з Костоґризами і Сороками я не люблю водити компанії. Але що — думаю собі. Воробця нема, то яке-ж я маю право боронити кому иньшому оселювати ся в його хаті? Про мене, нехай собі й Костоґриз сидить.

Аж ось десь так за тиждень прилітає мій Воробець. Він літає у сусіднє село на проса́, і такий прилетів повний, круглий та товстенький, як грудка масла. Побачивши Костоґриза в своїм гнізді, він крикнув до него:

— Гей ти, побратиме! Се моє гніздо. Коли ти, буває, заблудив сюди з нехочу, то прошу тебе, забирай ся власним коштом із моєї хати.

— Овва, який мені господарь! — огризнув ся Костоґриз, виставивши голову з дупла. — Се моя хата, не твоя! Відки приходиш випрошувати мене з мого власного кута?

— Твоя хата? — скрикнув Воробець, і чубок йому настобурчив ся від гніву. — Що се ти говориш? Яким правом вона твоя?

— Таким правом, що я сиджу в ній.

— Ге, ге! То се злодійське право. Я її будував, я в ній жив цілий рік, а ти розбоєм забиравши мені моє! Геть відси!

— Коли мені не хоче ся! Я тут пан, а ти махай собі на зломану голову!

Одним словом, посварили ся оба порядно, а далі стали на тім, щоб іти до суду.

— Се не може бути! Я мушу дійти свого права! — горячив ся Воробець.

Я чула всю розмову і зацікавила ся дуже, якого то судию вони собі знайдуть. Тож коли оба противники полетіли, я назирцем за ними.

Летять вони низом, а я горою. Видно мені все довкола. Бачу, недалеко нашої тополі мав своє гніздо дикий Кіт. Він як раз тоді лежав у засідці і чув сварку Воробця з Костогризом. А як вони договорили ся до того, щоб іти до суду, мій Кіт живенько скочив на високий камінь, став на одній нозі, впер очі в сонце, підняв передні лаби, мов хрестить ся набожно, і знай муркоче сьвяті приповідки:

Не чини другому, що тобі не мило!
 Над сто добрих слів вартнійше одно добре діло.
 Як хвіст не криє пса від мух і від слоти,
 Так мудрість без пожитку є сама без чесноти.

Вартнійший овес, ніж солома вівсяна,
 Від молока вартнійша є сметана,
 Вартнійший плід, аніж гиляка та,
 А від жита вартнійша чеснота.

До досконалости провадять три дороги:
 Для бідних не щади підмоги,
 Для добрих май в душі зичливість,
 Для всіх же — справедливість.

Воробець і Костогриз, легячи як раз попри те місце, побачили Кота. Вони зупинили ся і чули його побожні муркотана.

— Слухай — мовив Костогриз. — Ось тобі побожний муж! Якийсь сьвятий стовпник. І мудрий і справедливий, то певно. Ходімо до него, вже як

він нас не розсудить справедливо, то я не знаю, де нам знайти ліпшого судю.

— Алеж се Кіт! — мовив Воробець. — Се наш заклятий ворог. Як же нам іти на суд до него?

— Ну, то станьмо з далека — мовив Костогриз. — Посідаймо ось тут на гиляці і розповіджмо йому свою справу.

— Добре, посідаймо.

І справді оба супірники сіли на гиляці над самим Котом, поклонили ся йому, а Костогриз промовив:

— Сьвятий стовпниче! Бачучи твою побожність і важку покуту і чуючи твої справедливі слова, ми приходимо до тебе, щоб ти розсудив нашу справу. У нас зайшла сварка. Вислухай нас, а котрого признаеш неправим, того можеш з'їсти.

— З'їсти! — жалібно промовив Кіт. — Алеж дітоньки, що ви мовите! Вже три дні і три неділі, як я зарік ся їсти м'ясні страви і мордувати Божу живину. Ні, я не з'їм, але розсуджу вас по сьвятій, щирій правді. Тільки, мої серденька, я старий, глухий. Ходіть ближше, ось тут коло мене, і розповіжте, що се за сварка зайшла поміж вами!

Оба супірники повірили хитрому Котови, злетіли з гилячки і поставали перед ним. А йому драпіжникови тільки того й треба було. Одним мигом скочив, ухопив одного в свої острі пазурі, а другого в зуби, позагризав обох і радісно муркотячи поніс до свого гнізда.

— Оттак — закінчила свою річ Ворона — буде й вам усім, коли виберете собі Сову на царя. В ночі ви спите, а вона видить і літає і буде вам шкодити. А в день, коли ви літаєте, коли вам треба підмоги,

вона сліпа, не бачить нічого і спить у своїм дуплі.
Яка-ж вам користь із такого царя?

Почувши се птахи, подумали:

— Правду мовить Ворона. До хріну нам такий царь здав ся! Краще забираймо ся геть і жиймо так, як жили доси.

І не довго думаючи всі вони розлетіли ся, кождий у свою дорогу. Лишила ся тільки Сова і Ворона. Сова сиділа на престолі, ждала коронації і дивувала ся, чого се нараз усі птахи пороздітали ся. Тоді Ворона почала кпити собі з неї.

— А що, кумонько, довго тобі ждати? Та ти ліпше не жди, бо з твоєї коронації і так нічого не буде. Хіба не бачиш, що всі птахи розлетіли ся?

— Га, погана Вороно! — скрикнула Сова. — Я знаю, се ти наструнчила їх против мене. Але чекай, я тобі сего не дарую. Від нині я і весь мій рід виповідаємо війну тобі і твому родови, аж доки Сова не буде царицею над усіми птахами.

— Отся війна, мій царю — мовив старий Каркайло — ведеть ся й доси і не скінчить ся мабуть ніколи, бо на те нема надії, щоби птахи вибрали ще колись Сову за царя.

— Так що-ж нам в таким разі робити? — считав воронячий царь.

— Я думаю — мовив Каркайло — що треба з усіх тих рад, які тут доси були висловлені, взяти по трошка з кождої. Треба післати когось між Соби — се так. Треба воювати з ними — се певно. Та на разі треба держати ся в спокою — се розуміє ся. Щоб нас не повбивали, мусимо втікати, а коли хочемо побідити — мусимо подождати. Але до того всего

треба ще одного. Треба способу, щоб усі ті річі злучив у одну цілість. Треба хитрости.

Всі Ворони сиділи, пороззявлявши дзьоби, при тій премудрій радї, але ніхто не розумів її гаразд.

— Мудро ти радиш, дядечку — мовив воронячий царь, — але нехай мене суха ялиця побє, коли я розумію, до чого ти гнеш.

— До того гну, що треба нам узяти ся на хитрощі в війні з Совами, ось що! — мовив Каркайло.
— Треба нам мати одну раду і зробити з ними так, як три Круки зробили з Яструбом.

— А якже вони зробили з ним? — запитав воронячий царь.

— Е, то цікава історія — мовив Каркайло. — Слушайте-ж, дітоньки, як то колись було.

V.

Летіли раз три Круки, тай голодні-ж! Дивлять ся, а Ястріб з гори вдарив на хату, зловив Голуба і несе його в пазурах до ліса, щоб поснідати.

— От би нам хоч отакого Голуба дістати! — зітхнув один Крук, сидячи на смереці.

— Всі три ми не були-б ситі, але хоч троха-б занесли ся, — додав другий.

— Ану, відберімо від Яструба його добичу! — мовив третій.

— Відберімо, але як? Сильний драбуга, а добровільно не дасть.

— А може й дасть. Слушайте, що я придумав — мовить третій Крук.

Усі три стулили ся головами до купи, пошептали собі щось по своєму, а потім живенько розлетіли ся,

так, що Ястріб і зовсім їх не бачив, і посідали собі кождий на окремії деревині, та так, щоб Ястріб летячи до ліса мусів летіти по при них. Коли Ястріб наблизив ся до першого Крука, сей злетів із деревини, порівняв ся з ним тай кричить:

— Добрий день вам, нанашку!

— Доброго здоровля! — буркнув Ястріб, а сам дивить ся на Крука тим оком, що на Пса. Мовляв: А тебе яка біда до мене несе?

— Ов, видно, що тісно коло вас, нанашку — мовить Крук — коли ви вже пустили ся Вудвудів ловити.

— Яких Вудвудів — крикнув Ястріб. А треба вам знати, що Ястріб радше згине, нім би мав Вудвуда з'їсти; страх не любить його запаху.

— А отже Вудвуда несете, нівроку вам — кепкує Крук.

— Що ти, осліп, чи що? Не бачиш, що се Голуб? — лютить ся Ястріб.

— Голуб! — дивує ся Крук. — Агій! Перший раз такого Голуба бачу. Я би присяг, що се Вудвуд. Ну, та коли так хочете, то нехай вам буде й Голуб.

І полетів геть. Ястріб летить далі, злий уже, аж на зустріч йому другий Крук.

— Здорові були, дядьку!

— Щезай зі своїм родом поганим! — крикнув на него Ястріб.

— Ов, а ви чого такі недобрі? Та я тому не винен, що пострічав ся з вами. Чи може стидно вам, що я побачив, як ви Вудвуда несете? Що-ж, дядечку, голод не тітка. Як нема Голуба, то треба грішне тіло хоч Вудвудовим мясом нагодувати.

— Та чи ти з глузду зсунув ся, чи що? Хиба не бачиш, що се Голуб, а не Вудвуд?

— Я, дядечку, добре бачу, але вам з великого голоду троха баки забило. Ну, та ви не бійте ся. Я-ж вам вашого Вудвуда не відбіраю. Смакуйте його на здоров'я. Я би й так не взяв його до рота, аби ви мені не знати що давали... Тьфу!

І полетів геть.

— Що за помана — думає собі Ястріб. — Чи я дурний, чи вони? А може й справді я в поспіху замісь Голуба та анахтемського Вудвуда зловив? Тьфу!

Нюхає — справді пахне щось не тес, не Голубом. Але подоба Голубяча. Та вже бідний починає власним очам не вірити.

— Може й справді у мене яка куряча сліпота, або що? От зажду. Он летить іще один Крук, що то він скаже?

І справді супроти него надлетів третій Крук.

— Здорові були, дядечку! — закричав він. — А куди ви сего Вудвуда несете? Чи може Медведа кольки сперли, а ви хочете дати йому вудвудятини замісто лікарства?

— Скажи ся ти зі своїм Медведем і з вудвудятинною! — скрикнув застиданий Ястріб і випустив Голуба з кіхтів. Справді, коли тобі три скажуть, що ти п'яний, то лягай спати, а коли три свідки сказали, що се Вудвуд, то хай йому цур!

І він полетів геть, а Круки кинули ся на Голуба і з'їли його.

— От так то, милостивий царю, і ми повинні дібрати спосіб, щоб побороти наших ворогів, — закінчив свою промову Каркайло.

— Дуже добре, — згодився царь, — але який же може бути спосіб? Скажи, коли знаєш, бо я ніяк його не придумую.

— Один спосіб я знаю — мовив Каркайло, — але сей можу сказати тільки тобі самому в чотири очі.

— Га, коли не можна инакше, то нехай буде й так! — мовив царь і попровадив Каркайла до свого покою, а замкнувши двері, промовив:

— Ну, тепер говори!

VI.

— Слухай, царю — мовив Каркайло. — Мій спосіб такий. Вчини ся ніби гнівний на мене, викинь мене за двері, перед усім народом кричи, що я хотів тебе зрадити, дав тобі злу раду, побий і покровав мене порядно, але то порядно, не жаліючи, а покинувши мене в лісі, збери ся з усім народом і лети геть із сего ліса. Лети далеко аж на Чорногору і там чекай на мене. Я тимчасом постараю ся дістати ся до Своячого замчища і вигледіти, як би можна їх найлекше побороти. А коли все розвідаю гаразд, тоді прилечу до вас і дам вам знати. Не бій ся за мене! Я певний, що все мені удасть ся, як слід.

Обговорили справу докладно, і царь згодив ся на Каркайлову раду. З лускотом він відчинив двері, бючи Каркайла крильми і дзьобом і драпаючи його кіхтями. А коли викинув його на вільне місце, почав перед цілим народом кричати:

— Ах ти зраднику! Ах ти запроданче! То такий ти мені вірний! Ні, я розірву тебе на шматочки!

І він бив і дряпав бідного Каркайла, поки сей, знівечений і закровавлений, не впав на землю.

— Там і гинь! — крикнув царь. — А ви, дітоньки, збирайтеся всі в дорогу! Справді бачу, що годі нам тут жити, коли під самим моїм боком як гадюка клубить ся чорна зрада. Ходімо шукати собі иньшого помешканя!

З великим вереском і гамором підняли ся Ворони із своїх предковіцьких гнізд, попрощали ся зі своєю батьківщиною і під проводом свого царя і його міністрів полетіли на Чорногору.

Сови в своїм замчищу чули сей вереск і гамір, але не знали, що він значить. Аж коли настав вечір і стемніло ся добре, вони вилетіли своїм звичаєм на полюване. Кинули ся сюди туди до воронячих гнізд — пусто як вимів. Не то Ворони жадної, але навіть живої душі нема. Що за диво! Шукають Сови, шпають по лісі, аж чують, під одним дубом щось стогне і тремле ся. Прилетіли ближше, а то Крук.

— А, ось тут ти нам! — закричали Сови і кинули ся, щоб розірвати його.

— Стійте, панове, — слабим голосом мовив Каркайло. — Не вбивайте мене! Самі бачите, мені вже й так не багато до смерти. Але прошу вас, заведіть мене до свого царя! Я хотів би перед смертю сказати йому одну дуже а дуже важну річ.

Послухали Сови Каркайлової просьби, взяли його легенько за крила і принесли до свого царя Пулоокого.

— Що ти за один і що маєш мені сказати? — грізно запитав царь.

— Могучий і славутній царю, — промовив Каркайло, ледво держачи ся на ногах. — Я зову ся

Каркайло і ще сьогодні був я найстаршим міністром воронячого царя. Але через свою прихильність до тебе, через свою раду я понав у неласку, потернів ганьбу і побої, з котрих мабуть уже й не видужаю.

— Що-ж се за історія була у вас, і де подів ся ваш царь з цілим своїм народом?

— Полетіли геть зо страху перед вами. А я радив своїму цареві не задирати ся з вами, післати до вас післанців з дарунками і жити з вами в злагоді. Ой лишенько моє! Царь не тільки не послухав моєї ради, але признав мене зрадником і мало не вбив.

— Кудиж він подав ся?

Каркайло прикинув ся, що зовсім умирає і простогнав:

— Ох, милостивий царю! Вмираю. Вели своїм лікарям оглянути і позавивати мої рани. Вели дати мені троха води і дечим покріпити ся. Я хотів би виявити тобі всі замисли і пляни мого нещасного царя і його злих дорадників. Я був на їх нараді. Я чув, яку пекольну штуку придумали вони напротив вас, і хотів би перед смертю остерегти тебе.

Цареві Пулоокому аж мурашки пішли поза плечима, коли почув Каркайлову мову. Живенько він велів лікарям оглянути і позавивати його рани, велів слугам нагодувати і напоїти його, а коли Каркайло вже почув ся ліпше на силах, велів привести його перед себе і мовив:

— Ну говори!

VII.

— Злі дорадники, то для царя найбільше лихо — промовив Каркайло, стоячи перед совиным царем

Пулооким. — Таке лихо впало тепер на нашого воронячого царя. Конечно забажало ся йому воювати з вами, а хто противить ся тій безумній війні, той у него зрадник. І як вони там на радї ломали собі голови над тим, яким би то способом воювати з вами! Одні радили накликати на вас Яструбів, другі хотіли входити в союз з Мишами і Шурами, иньші наставляли на те, щоб Ворони перемогли себе і не спали в ночі та бороли ся з вами око в око. Ну, я з усього того сьміяв ся, бо знав, що з того не може бути нічого путнього. Аж коли один міністер почав радити, щоб вислідити ваше замчище і всі ваші сховки і напасти на вас за дня, поки ви спите, та побивати вас усіх загалом, оттоді моє серце стисло ся страхом за вашу долю. Бо я знав, що в день ви безоружні так само, як ми в ночі.

— Чи бач, які мудрі! — скрикнув царь Пулоокій. — В день на нас напасти лагодять ся! Ну, се справді не добром пахне.

— Я се знав, вельможний царю — мовив Каркайло — і ддя того що сили підняв голос против токої ради. „Як то — говорю — ми мали би хапати ся такого нечесного способу і нападати на сонних? Адже се була би вічна ганьба для воронячого роду!“

— Так, так — заверещали всі Сови. — Вічна ганьба для вас! Се нечесно, се зовсім погано! Фе, фе, фе!

— А по друге — говорив Каркайло — ніби то так легко вислідити совячі криївки. Адже в їх замку панує вічна пільма і ви хоч влетите там, то таки не побачите нічого.

— Адже правда! — скрикнули Сови і всім відразу лекше стало на душі.

— Але даремні були мої слова — говорив Каркайло. — Раз напосіли ся наші на війну, то хоч що говори їм, усе мов горіх на стіну. Тоді я встав і кажу: „Га, коли так, то я не бачу иньшого способу, як піти і донести про все Совам. І поки ще ви зберете ся на сю безглузду війну, вони зараз сеї ночі вискочать із свого замчища і повбивають вас усіх“. Ті слова зробили величезний переполох між Воронами. Але царь, здурілий від воєнного запалу, кинув ся на мене зі своїми міністрами і давай мене бити, дзьобати, дряпати і калічити. Там би я певно був пожив смерти, як би не був заховав ся під коріне старого дуба, звідки вже не могли мене витягнути. Тоді царь крикнув:

— Ну, досить йому. Маю надію, що сей зрадник тут і скончає в тій ямі. А ми всі летімо в чужий край, за девять гір. Там будемо безпечні, поки наші шпіони не оглянуть добре совячого замчища. А тоді ми прилетимо, вірвемо ся в їх криївку і повбиваємо їх усіх до нащадку.

Всі мовчали, почувши таку мову. Задумав ся й царь Пулоокій. А було у него також пять міністрів. От він покликав їх перед себе на нараду і сказав:

— Панове! Самі бачите, яка справа. Отсей Каркайло, найстарший міністер нашого ворога, є в наших руках і розповів нам усі замисли нашого противника. Що-ж нам тепер робити?

VII.

Перший міністер, подумавши хвилю, промовив:

— Я, милостивий царю, міркую, що треба нам скористати з того союзника, що так несподівано при-

ходить до нас. Приймемо його гостинно і будьмо йому вдячні за те, що остеріг нас перед грізною небезпекою.

— То добра рада — мовив царь. — Ну, а ти, другий міністре, що скажеш?

— Я також не маю нічого против того — відповів другий міністер — а тільки думаю, що нам треба ще покористувати ся радами сего Каркайла на те, як далі провадити війну з Воронами. Для того я думаю, що скоро тільки він дійде до сили, нехай веде нас на те місце, де схоронили ся Ворони. Полетимо під його проводом, повбиваємо всіх наших ворогів, а тоді будемо безпечні.

— Розумно радиш — мовив царь Пулоокій. — Ну, а ти, третій міністре, що скажеш?

— Я також не маю нічого против того, щоб гостинно прийняти отсего нашого полоняника. Тільки я не був би за тим, щоб ми дегіли шукати наших противників Бог зна куди за девяту гору. Коли Каркайло є такий щирий наш прихильник, то нехай же він у день пильнує нашого замку від несподіваного нападу, а в ночі ми й так нікого не боїмо ся.

— Дуже розумно говориш — сказав царь. — Ну, а четвертий міністер що скаже?

Четвертий міністер називав ся Пугукало. То був понурий Сич, хорий на сележінку, і привик усе бачити в найчорнійших красках. Він доси слухав промов своїх товаришів з дуже невдоволеним видом і аж вертів ся на своїм місці. Тож тепер, коли царь велів йому сказати свою думку, він мусів відхлипнути добру хвилю, щоби втихомирити свою злість і говорити спокійно, як належить ся перед царем.

— Не розумію, великоможний царю — мовив він — відки се взяли мої шановні попередники, що

отсей Каркайло є такий великий наш приятель. Що він сам видає себе за нашого приятеля, се для нас дуже непевне свідощтво. Все те, що він набалакав нам про воронячі замисли, по моїй думці чиста брехня. А бодай ми не маємо на те ніякого свідощтва крім одного його. Правда, Ворони покинули свою домівку і полетіли геть. Але чи конче з тої причини, яку подає Каркайло? Сумніваю ся. Правда, ми знайшли його побитого і покровавленого, але чи конче задля тої ради, яку він ніби то мав дати своєму цареві? Сумніваю ся! А що, коли він є тільки воронячий шпіон? Бо скажіть, будьте ласкаві, з якої речі він має бути таким горячим нашим приятелем, за якого видає себе? Я сего не можу зрозуміти.

Похнюпив голову царь Пулоокій, повішували дзьоби й иньші міністри, почувши ті слова. Тай справді, з якої речі прийшов Каркайло бути таким завзятим совячим приятелем? Тут щось непевне.

Але Каркайло чув сю промову і був приготований до відповіді. Він затріпотав крильми і попросив голосу.

— Ну, Каркайло — мовив царь Пулоокій. — Чуєш, що каже мій міністер Пугукало. Здасть ся, хочеш щось відповісти на його слова.

— Так, вельможний царю.

— Ну добре, говори!

IX.

— Як би я був на твоїм місці, вельможний царю — мовив Каркайло зворушеним голосом — то отсей пан Пугукало був би у мене найстаршим міністром. Він справді великий патріот і розумний муж, він щиро дбає про твоє добро. Та на жаль, дечого він не знає,

що повинен би знати. Я йому з того не роблю закиду, бож се звісна річ, що батьківське добро забуваєть ся. Але коли він тут порушив питане, чому я такий прихильний до совячого роду, то мушу оповісти сю історію. Давно се було, буде тому з пятьдесят літ. Я вже тоді був міністром у мойого царя, а батько отсего пана Пугукала був ще молодим парубком. Отже трафило ся раз так, що він літаючи кудись далеко за поживою, заблудив, запізнив ся і не міг трафити до свойого замку. Ранок наскочив, бідолаха мусів заночувати в нашім лісі. Скоро тільки його побачили Ворони, зараз кинули ся з великим вереском і хотіли його вбити. Почувши сей вереск я прилетів на місце і питаю, що тут за стиск і товкїтня?

— Сова! Сова! — закричали Ворони. — Ади, онде Сова сидить! Треба її вбити.

Бідний Пугукало сидів на гилляці мов купка нещастя. Ворони купами нападали на него, били його дзьобами, дряпали пазурями, рвали на ньому піре. Даремно він боронив ся — ворогів було багато, вони оглашували його своїм криком. Жаль мені зробило ся бідного парубка. Я крикнув до своїх:

— Стійте! Хиба не бачите, що се не Сова?

— Не Сова? — здивували ся Ворони. — А щож таке?

— Пугукало.

— От тобі й на! А Пугукало хиба не Сова?

— Ні, не Сова, а Пугукало!

— А-а-а!

Я забив Воронам клина в голову.

— Так що-ж нам робити?

— Дайте йому спокій! — мовив я.

— Га, коли ти кажеш — —

— Так, так! І наказую в імени царя.

Почувши се, Ворони розлетіли ся, а я взяв бідного Пугукала з собою до гнізда, захистив його аж до ночі і таким способом уратував його від смерті. Він поклав ся мені віддячити се, і додержав слова. В війні, яка вибухла між нами а вами, він усе оминав моє гніздо і ніколи не дозволяв робити мені кривди. А раз, коли я зазіснивши ся на царській раді, пізнім вечером вертав до дому і попав ся вже в пазурі одній Сові, він кинув ся і виратував мене з неминучої погібелі. Оттоді то й я поклав ся бути до смерті вдячним не тільки йому, але й цілому совячому родови. Отся присяга змушувала мене завсігди промовляти на царській раді против війни з вами. Вона змушує мене тепер, коди мій царь прогнав мене, служити вам усею вірою і правдою. От тим то, вислухавши всіх тих рад, які виголошувано тут, я найбільше врадував ся, почувши слова шановного Пугукала. Справді, убийте мене ось тут на місці. Се буде найліпше для мене. Бачте, мене також болить серце за моім родом. Я є також воронячий патріот і волю десять разів згинуті, ніж би мав провадити вас на против моїх братів.

Усі міністри були дуже зворушені сею промовою, і самому цареві мало сльози не стали в очах. Він обернув ся до свого найстаршого міністра і запитав його:

— Ну, а ти що скажеш?

— Я думаю, милостивий царю, що вбивати сего чесного старця нам зовсім не подоба. Так само не подоба нам робити з него шпіона і змушувати, щоби провадив нас против своїх. Приймім його з повагою, пригорнімо до себе так щиро, як на се заслугує; слу-

хаймо його мудрих рад, але, розуміє ся, маймо все свій розум.

— І я так думаю — мовив царь Пулоокій.

З радісними криками повели Сови Каркайла до свого замку. А коли стали при вході, Каркайло заслонив свої очі правим крилом, зупинив ся і промовив до царя:

— Вельможний царю! Не годить ся мені вступати в твої високі палати!

— А то чому? — зачудований запитав царь.

— Сядь ось тут, я скажу тобі.

Царь і всі міністри посідали при вході печери, а Каркайло сів перед царем.

— Ну, говори! — мовив царь.

X.

— Від мого покійного батька — мовив Каркайло — (швидко мине сто літ від його смерти) — чув я, що давно колись ворожила одна премудра Сова про будущину вашого і нашого роду. З тої ворожби мені доси памятає ся один вірш:

Крук у сьвячім гнізді —

Бути Совам у біді.

А я не хотів би наводити біди на твою домівку, вельможний царю, і для того прошу тебе, лиши мене ось тут, з надвору. Я зроблю собі гніздо край брами вашого замка і як вірний сторож буду пильнувати за дня, щоб мої свояки не вдерли ся до вас і не наробили вам якої шкоди.

Царь і його міністри згодили ся на се, тільки один Пугукало недовіжливо похитав головою.

— Ну, що, Пугукало, — обізвав ся до него царь Пулоокій, — тобі знов щось не в лад?

— Не в лад мені, вельможний царю, що ви всі так вірите сему старому брехунови. Ані мій покійний батько не говорив мені нічого про приязнь з Круком, ані я ніколи не чув такого пророцтва.

— Е, чи одного то нераз чоловік не чув і не знає, а воно про те правда, — відповів Каркайло.

— А я бою ся, — говорив далі Пугукало. — Не вмію вам сказати, чого, а бою ся. Здає ся мені, що не можу заснути в замку, де Крук буде придверником. І все мені пригадуєть ся історія Лисички з ямою.

— Що се за історія? — запитав царь.

— То так собі, проста історія, але є в ній добра наука.

— Ну, говори, говори!

XI.

— Була собі раз Лисичка — мовив Пугукало — і жила собі в вигідній ямі. От раз вона пішла на польованє і забарила ся досить довго. Вертає десь коло полудня, дивить ся — ай лишенько! Перед її ямою на піску видно сліди Леопарда обернені до ями, а слідів обернених із ями не видно.

— Е — думає собі Лисичка — тут щось не гарно. Виджу сліди Леопарда звернені до ями, а слідів із ями не виджу. Значить, Леопард заліз у мою яму і сидить там, чекає, щоб мене зїсти. Ов, біда! Що би тут зробити, щоб переконати ся, чи він справді є в ямі?

Подумала Лисичка, тай зараз видумала спосіб. Стала перед ямою тай крикнула:

— Добрий день, ямо!

А в ямі справді сидів Леопард. Він усю ніч набігав ся по лісі, не зловив нічого, а зголоднівши, заліз у Лисиччину яму, думаючи:

— Тут у тій ямі певно живе якийсь звір. Тепер його нема дома, пішов на лови. Але я подожду, коли він поверне з ловів над раном, то вхоплю його і з'їм.

Але бідолаха не на такого звіря наскочив! Лисичка стоїть при вході тай кличе:

— Добрий день, ямо!

У ямі тихо. Крикнувши так кілька разів, Лисичка ніби то розгнівала ся.

— Що, ти погана ямо! — крикнула вона. — Не хочеш відповісти мені? Ти вже забула, як ми умовили ся з тобою, щб ти маєш мовити мені, коли я прийду до тебе? Ну, та про мене, не хочеш говорити, то я піду геть, пошукаю собі иньшої ями.

А Леопард сидить у ямі, слухає Лисиччине балаканє тай міркує собі:

— Певне ся Лисичка мала з ямою умову, що яма мала відповідати їй на питанє. А тепер яма перелякала ся мене тай мовчить. Дай, крикну я сам.

І не довго думавши, як не завіє;

— Добрий день, Лисичко!

А Лисичці тільки того й треба! Почувши Леопардів голос як не драпне що духу! Побачила небога, що справді її яма не порожна. Оттак і нам, вельможний царю, треба би бути осторожними, як та Лисичка, — закінчив своє оповіданє Пугукало.

— Фе, фе, Пугукало! — сказав йому царь. — Зовсім не до ладу твоє оповіданє! Адже сам чуєш,

як щиро промовляє Каркайло, як він сам упереджує нас, щоб ми були як найосторожнійші. Стидай ся бути таким злим і недовірливим! А ти, друже Каркайле, не слухай його балаканя! Жий собі безпечно під мою опікою і гнівди ся, де хочеш. Я певний, що ти в кождім випадку поступиш собі мудро і відповідно.

І з тим словом царь Пулоокій з усім своїм народом влетів до совячого замку на денний спочинок, а Каркайло лишив ся на дворі.

— Слухайте, мої діти, свати і свояки! — мовив Пугукало. — Не вірю я сьому Крукови і вам раджу не вірити. Щось мені не добром пахне від него. Волю задалегідь покинути сей замок і сего бідного засліпленого царя і шукати собі иньшого притулку, ніж бодай один день проспати під його доглядом. А ви як думаете?

— І ми так думаємо! — загукали свояки. — Веди нас, летимо за тобою.

І зібравши ся, вони полетіли шукати собі иньшого осідку.

А Каркайло врадував ся, бачучи се. А коли розвидніло ся, він добре оглянув совячу печеру, що мала всего один вузький вхід і мовив сам до себе:

— Отсе ті дурні Сиви називають своїм замком, своєю обороною! Та се властиво є нагда смерть і вічна небезпека, а не оборона. Чекайте лише, я вам покажу, яка вам тут буде оборона!

ХП.

Минали дні за днями. Каркайло все ще вдавав із себе слабого, не літав на полюванє, а годував ся мишами та пташками, що на розказ царя Пулоокого

приносили для него Сови. Але він розпочав будувати собі гніздо. Літаючи по лісі, він збирав сухе ломаче, зносив його і кидав проти входу совячої печери. В середині тої купи він зробив собі постіль із сухого листя і сухої трави. День у день та купа робила ся більшою і почала помалу загороджувати вхід совячої печери.

— Се я навмисно роблю — пояснив він цареві Пулоокому. — Кілька разів уже літали тут воронячі шпіони, хотіли вислідити вхід до вашого замку, але тепер за сею купою ломача не зможуть добачити його.

Дурні Сови ще й раді були, що Каркайло так вірно пильнує їх замку, а у Каркайла тимчасом було своє в голові. Одного ранку, вибравши відповідну пору, він зняв ся зі свого гнізда і що духу полетів на Чорногору. Прилетів у рані обіди і став перед царем.

— А, витай, Каркайло! — радісно скрикнув воронячий царь. — Довго тебе не було. Ми вже думали, що тебе й на сьвіті нема. Ну що, як стоїть наша справа?

Всі Ворони здивували ся, що царь так приязно говорить з Каркайлом, котрого колись так люто бив і лавав. Але Каркайло, не відповідаючи на царське привитанє, заговорив живо:

— Все гаразд, вельможний царю. Настала пора до діла. Вели всему народови зараз брати ся в дорогу. А живо! Від поспіху залежить наша побіда.

Царь зараз велів Воронам здіймати ся на крила.

— Слухайте мене, діти — мовив Каркайло. — Як будемо летіти через ліс, хапайте кожний у дзьоб чи в кіхті суху ломачу, яку хто може донести, і гайда за мною!

Полетіли. Добре в полудня станули в лісі, з ко- того перед кількома тижнями мусіли були тікати перед напастливими Совами. Каркайло велів усім бути тихо і збирати ломачи в лісі, а сам полетів на близьке насовиско. Там вівчарі наклали були огонь, і поки- нувши його на хвилину, пішли завертати вівці. Сю хвилину вигледів Каркайло, вхопив у свої пазурі одну горючу головеньку і полетів просто до входу совячого замку.

— За мною, діти! — крикнув він Воронам. — Кидайте кожний свою ломачку перед самим входом совячої печери, а гарно на купу!

Почали Ворони кидати ломачки і швидко наки- дали таку купу, що зовсім заткала вхід до печери. А тимчасом Каркайло кинув свою головеньку в своє гніздо збудоване при тім же вході, і почав над нею махати крилами. Швидко головенька роз'ярила ся, від неї заняла ся в гнізді суха трава, від трави сухе листе, а від листя сухі ломачки.

— Махайте крилами над огнем! — командував Каркайло. Замахали крилами сотки Ворон, зробив ся сильний вітер і швидко ціла купа ломача розгоріла ся ярим огнем. Бухнули клуби густого, горячого диму до совячого замку, побудили ся Соби з солодкої дрімоти. В печері почала ся страшенна тривога. Робило ся чим раз горячіше, дим дусив, розпука відбирала розум. Соби кидали ся в печері мов безумні, декотрі летіли просто в огонь і гибли як мухи, иньші конали в щі- линах, дусили ся, товкли головами о камяні стіни, пищали і кричали, але все на дармо. І не минула година, як усі вони разом з царем Пулооким і його добро- душними міністрами погибли в тій печері. Тільки Пугу- кало і його свояки лишили ся з цілого совячого накоренка.

А Ворони і Круки тішили ся дуже, що так хитро побороли своїх страшних ворогів. Від тепер вони могли жити собі свobodно в своїм лісі і були безпечні від нічного нападу. Їх рід від тоді розмножив ся сильно, а совячий рід зробив ся малий і нечисленний. І що найважнїйше, бачучи, до якого нещастя доводить гордість і легкомисне зачіпанє противників, Сова зарекли ся на віки вічні нападати на Ворон і на Круків. А Круки і Ворони ще й тепер де побачуть Сову, то бють і лають її.

А Каркайла шанували всі до самої його смерти.

XIX.

Як звірі правували ся з людьми.

I.

Старі перекази й книги оповідають нам, що в давню давнину люди були дикі, жили по лісах та вертепах, ховали ся в печерах та яскинях. Їх було мало, розум їх був нерозвинений, вони не знали ні вогню, ні заліза, ні жадного металю, жили плодами диких дерев, ягодами та корінцями ростин, одягали ся в листе та кору дерев і мусіли ховати ся перед звірями, що були далеко сильніші, ліпше узброєні і численніші, ніж люди.

Се тривало дуже довгі віки. Аж з часом люди набрали ся більше розуму, опанували вогонь, навчили ся з кременя робити оружє, викрісувати стріли, сокири та списи, далі пізнали різні метали, бронзу, мідь, залізо, присвоїли деяких звірів і при їх помочи запанували над землею. В міру того поступу вони множили ся чимраз більше, виходили з лісів, навчили ся будувати доми, села й міста і з часом опанували всі що найліпші часті землі. Звірі, що перед тим були панами землі, гуляли всюди свобідно і не знали иньшої війни крім тої, якої вимагало їх власне виживленє, тепер почули на світі нового ворога, сто

раз страшнішого як голод. То був ворог ніколи й нічим ненасичений, хитрий та могучий, такий ворог, що досягав і Рибу в воді і Птаха в повітрі і Оленя в лісі і Бореука в ямі. Всюди його було повно, до всього йому було діло, на кожного він знаходив спосіб. Чи то дрібна Гусільниця, Жучок, Червяк, Сарана, чи великі Вовки, Орли, Ящіри та Льви, всім він видав війну, бо всі сьак чи так влазили йому в дорогу, і ніхто не чув себе безпечним перед ним. Тим страшним ворогом був чоловік.

Довгі віки йшла війна між чоловіком і звірями. Дійшло до того, що багато звірів чоловік половив і повернув у своїх невольників, а інших багато перемордував і прогнав у далекі ліси, в дебри та степи. Вони мусіли ховати ся перед ним у недоступних місцях, так як чоловік колись ховав ся перед ними. Їх стало менше, бо все, що попадало ся в руки чоловікови, гинло. Тай доля тих звірів, що служили чоловікови, робила ся чимраз гірша. Їх змушував чоловік до тяжкої праці або годував на те тільки, щоб їх різати собі на страву та на одєжу.

Та ось по многих тисячах літ настав на сьвіті премудрий царь Соломон, розумний і справедливий, якого не було ніколи доси. Він був царем не тільки над усіми людьми, але також над звірями. Він розумів мову кожного звіря і видав закони, які мали кермувати житєм усіх живих творів на землі по справедливости. Сі закони оголошено не лише людям, але всім живим істотам на землі.

Почувши про сього царя і про його премудрі закони всі звірі почали думати, чи не пора би їм позбути ся того немилосерного і ненаситного ворога, яким був для них чоловік, і відзискати свою давню

свободу і своє пановане над сьвітом? Зібрали ся всі домашні і всі дикі звівірі, поневолені чоловіком, і ухвалили вислати до царя Соломона післанців з поміж себе, по одному з кожного роду, щоб домагати ся по царському закону повернення для них первісної свободи та незалежності від чоловіка. Тільки один Нес був противний тому. Він зістав ся вірний чоловікови і завідомив його про ухвалу звівірів. Почувши про се люди і знаючи царську справедливість, вибрали зараз із поміж себе що наймудрійших і післали їх до царя Соломона з тим, щоб було кому боронити їх справи, коли звівірі почнуть жалувати ся перед царем.

Післанці звівірячі і людські прибули майже рівночасно до царя Соломона і завідомили його, в якій справі їх прислано. Почувши, що заносить ся на великий процес між звівірями й людьми, царь Соломон велів добре прийняти післанців, гостити їх як слід через три дні, щоб відпочили з далекої дороги, а сам тимчасом розіслав гонців на всі части сьвіта, щоб покликали наймудрійших законознавців із людий і з праведних духів до його царського трибуналу.

Минули три дні, і всіх покликано перед царя.

П.

У величезній судовій палаті засів царь Соломон на своїм престолі. Праворуч і ліворуч нього позасідали вчені члени його трибуналу. Тоді впущено післанців і уставлено їх перед трибуналом — праворуч людий, а ліворуч звівірів. Віддавши глибокий поклін цареві всі стояли мовчки. Возьний викликав справу.

— Перед найсвітлішим царем Соломоном і його найсправедливішим трибуналом стають присутні тут післанці всіх звірів і післанці від людей, здаючи ся на його премудрий царський суд у своїй спорній справі. Хто оскаржує, нехай виступить і говорить!

Один із звірячої громади виступив наперед, поклонив ся до самої землі перед царем і цілим світлим збором і промовив ось якими словами:

— Великоможний і премудрий царю Соломоне! Іменем отих моїх товаришів, що разом зі мною вислані від великого збору всіх звірів, стаю перед тобою, надіючи ся на твою велику справедливість, що однаково світить своїм промінем на людей як і на звірів. Не тайно се твоїй премудрости, що колись ми, звірі, були панами землі, а люди жили по лісах і дебрах ховаючи ся перед нами, боячи ся наших зубів, пазурів та рогів. Вони були пасинки природи, голі та безоружні, слабовиті та малочисленні. З жахом дивили ся вони на нас, а в своїй глупоті нераз уважали нас за богів, приносили нам добровільно в жертву своїх дітей, дівчат або старців, щоб тільки занобігти нашій ласки. Але з часом відносини змінили ся. Вони розмножували ся, забрали в свої руки вогонь, а при помочи декого з нас, особливо зрадника Пса, захопили в неволю багато з поміж нас, а иньшим видали вічну і ненастанну війну. І тепер, великоможний царю, всі ми, звірі, зведені до крайної недолі. Ми мусимо ховати ся по лісах і норах, крити ся від праведного сонця, а про те ми ніколи, ні в день ні в ночі не певні свого життя і своєї свободи. Чоловік видумав лук і стріли, сіти і пастки, вбиває нас де побачить, ловить у сильця, копле глибокі ями на стежках, куди ми ходимо, і прикриває хворостом, аби ми йдучи нічю впадали

в них і робили ся його жертвою. Ні ліси, ні скали, ні вода, ні повітре, ні земне нутро — ніщо не хоронить нас перед його неситою злобою; всюди він уміє досягти нас, усюди нам грозить небезпека з його боку. А ті з нас, що піддались йому, знайшли ще гіршу долю! Він повернув нас у своїх невольників і збиткує ся над нами без милосердя. Одних він путає за ноги, иньшим накладає ярма на шию, ще иньшим навязує тяжкі тягарі на хребет, а сам бере в руку батіг або ломаку і б'є їх по боках та заставляє бігти та двигати по над силу. Дуже часто забирає матерям їх дітий, ріже їх перед їх очима або продає, щоб молоком тих материй годувати себе й свої діти. Ми ніколи не чуємо від нього слова потіхи ані поради, тільки все і всюди зносимо його побої, лайки та проклятя. Наші рани та синці, наші муки та втома, наш плач і наша смерть, ніщо не зворушує його серця. Та не досить того. Навіть по смерті він не дає нам супкою, четвертує і шматує наше тіло, здирає з нього шкіру, вириває роги, випорює нутро, відрубуює м'ясо від кости, варить, пече і смажить його, навіть кости лупає або палить. І що більше! У всіх тих справах і нечуваних злочинах він не бачить нічого злого, не почуває за них ніяких докорів сумління, вимовляючи ся тим, що ми не маємо душі і в нечужаній зарозумілості признаючи душу тільки собі самому. Отсе, великоможний та премудрий царю, наша жалоба і наші кроваві сльози перед тобою. Розсуди нас по справедливості з нашим заклятим ворогом, щоб і ми і наші потомки могли благословити твоє щасливе пановане на вічні віки.

Вислухавши сю справу звірачого речника царь похидив голову, задумав ся, а потім обернувши ся до людей сказав:

— Ну, люди, ви чули, що тут піднесено против вас зі зв'язного боку?

— Чули, — відповіли люди.

— І зрозуміли все?

— Зрозуміли.

— Ну, що ж маєте сказати на се?

З поміж людей виступив один вибраний від усіх післанців, і поклонивши ся низько цареві і всьому зборови промовив:

— Позволь мені, великоможний царю, сказати слово іменем оттих людських відпоручників.

— Говори, — промовив царь.

Ш.

— Усе те правда, — мовив людський відпоручник, — що тут сказано з боку оскарження. Люди, колись слабі, безоружні, боязкі та малочисленні, зробили ся з часом сильними, многочисленними, уоружили ся, подужали зв'язів і заволоділи землею. Але хибаж вони зробили се самовільно чи з якоїсь злої волі? Хибаж се не був божий заповіт? Хибаж у Сьвятім Письмі не стоїть, що Бог сотворив замлю і все що на ній та в ній, а на кінці чоловіка, щоб володів нею і всіми її засобами? Сказано в оскарженю, що зв'язі з разу були панамі землі, а люди ласинками природи. Але чомуж і яким способом зробила ся зміна? В боротьбі з тою природою і з її противностями люди виробляли свої сили, а поперед усього виробили свій розум і добили ся панованя, а зв'язі, горді на своє колишнє верховодство, перестали працювати над собою, занедбали свій розвій і зійшли на вигнанців або не-

вольників. Коли є тут вина по чиїм боці, то ніяким способом не по боці людей.

— Жалують ся зьвірі, що чоловік поробив їх невольниками і знущаєть ся над ними. Але забувають, що він ще й дбає про тих своїх невольників далеко ліпше, ніж вони могли би дбати самі за себе. Дикі Вівці давно вигибли від пазурів та зубів Вовків та інших хижаків, а освоєні чоловіком укривають незліченими отарами широкі степи та високі полонини. Скільки лишило ся диких Коний, Волів, Кіз, а скільки їх живе в людських оселях? Жалують ся зьвірі на тяжку працю в неволі в чоловіка. А хиба-ж чоловік сам дармує? Чи не приймає й він сам багато тяжкої праці, і то навіть власне для них, для їх добра? Для них він косить траву і сушить сіно, для них будує хліви і стайні, тягає воду з криниць, приготує солону їм на підстїлку, викидає обірник. Хибаж він не годує, не поїть, не чистить їх? І як котре занедужає, то чи чоловік не жалує його як члена своєї сім'ї, не шукає лікаря і не лічить його? Хибаж при праці чоловік тільки навмисне збиткує ся над зьвірем? Навпаки, він придумав для Вола ярмо, щоб не зачіпляти посторонки йому за роги, і для Коня хомут, щоб шнури ані шлії не душили його в груди. Він укриває його в мороз, підковує його для дороги, щоб не розбивав собі копит. Навіть дороги він робить для зьвірів, щоб могли ходити безпечно, розкоцує провалля, будує мости через ріки, де сам міг би перейти кладкою. Ні, — закінчив речник людей, — коли зьвірі жалують ся, що вони невольники у чоловіка, то й чоловік міг би жалувати ся, що він у дуже значній мірі невольник зьвірів, невольник своїх невольників. Та чоловік не жалує ся. Він знає, що служба службу

родить, що суспільний звязок власне полягає в тім, що звязані з собою — чи то звірі, чи люди — зрікають ся одної часті своєї користи, своєї вигоди і своєї свободи для осягнення висших цілей, більшого, обопільного добра.

Коли скінчив сей бесідник, промовив царь Соломон до звірів:

— Ви чули, що сказав речник людей? Чи маєте що відповісти на се?

— Маємо, — відповіли звірі, а їх речник виступив наперед і промовив:

— Великоможний і премудрий царю! Все те, що сказав речник людей, зводить ся до двох точок. Одно те, що він покликав ся на Свiate Письмо, яким буцім то задекретована наша неволя, а друге те, що покликав ся на ті добродійства та услуги, яких буцім то дізнають звірі від чоловіка. Роздивімож за рядом обі ті точки!

— Рішучо перечу, буцім то Свiate Письмо декретує для звірів віковичну неволю у чоловіка. Коли там сказано, що чоловік сотворений на те, щоб володів землею, то се треба розуміти так, що він стоїть найвисше в радї божих творів, на вершку тої драбини, на якій низших щаблях стоїмо ми, иньші звірі. Те його володінє відносить ся не лише до звірів, але до всеї природи, до рік, гір, землі, моря. Ніде не сказано, щоб володінє чоловіка над звірями було якесь иньше, ніж володінє над иньшими творами природи. А вже тим менше сказано там, щоб над одними звірями чоловік володів так, а над другими инакше, щоб одних держав у неволі, а других уважав за винятих з під усякого права, переслідував і нищив на кождім кроці і всякими способами. Нехай і так, що

чоловік — царь природи. А леж царь у своїм царстві повинен бути справедливий і великодушний, шанувати права кожного підданого, а не керувати ся самою лише злобою і самоволею. Царство, де панує лише неволя, безправство і війна всіх проти всіх, не може бути оперте на Сьвятім Письмі; се не царство по божому закону, а один ненастанний злочин.

— Покликають ся люди на Сьвяте Письмо, — мовив далі зв'ірячий речник, — покличемо ся й ми на нього. Правда, там сказано, що чоловік має володіти зв'ірями, але не сказано, що має різати й їсти їх. Навпаки, там сказано виразно: „Бог дав їм усяку рослину, що дає насінє, і всі дерева, що дають плоди, і сказав: „Се має бути ваша страва.“ Щоб люди вбивали зв'ірів на страву собі, сього в Сьвятім Письмі не знаходимо.

— Та сього не досить! Коли чоловік через свою захланність і глупоту переступив божий наказ і був вигнаний із раю, то Бог іще раз наказав йому виразно: „Мушиш кормити ся полевим зілем,“ а до того додав: „В поті твого чола будеш їсти свій хліб.“ Та нїде не сказано, щоб чоловік здобував собі хліб потом Волловим, чи Коневим, чи Ословим, чи Верблюдовим. Тягар праці наложив Бог на самого чоловіка, і справедливо, бо він переступив божий заповіт, поповнив гріх. Зв'ірі не згрішили, то й карі не повинні терпіти. З якоїж речи сьміє чоловік накладати на нас ярма, шлії та хомути та посторонки? Він тільки довершує свій первородний гріх, виручаючи ся нами від тої карі, яку Бог наложив на нього і лиш на нього самого.

— А тепер скажу ще кілька слів про ту дбайливість чоловіка за зв'ірів, якою він так хвалить ся.

Забуває при тім лиш се одно, що вся та гарна дбайливість пливе у нього не з доброго серця, не з почуття справедливости і любови, а з брудного самолюбства. Чоловік береже нас для того, бо в нас бачить своє добро, свій маєток, свою користь. Він так само або й ще стараннійше береже бездушне золото й срібло і нікому крім нього непотрібне каміне. І коли він говорить, що задля нас завдає собі багато праці, то ми запитаємо його, чи мало то він праці завдає собі, щоб видобувати з глибин землі золото, срібло, залізо і всяке каміне, зо дна моря перли та інші цяцьки, щоб будувати величезні а нікому ні на що непотрібні піраміди, вежі та мури? Ні, не нашим невольником є чоловік, а невольником своєї власної захланности, своєї гордості та своїх примхів. Ми ніколи не просили у нього помочи в наших злиднях; у дикім стані ми дуже добре вміли боронити себе від наших ворогів, помагати собі в хоробах. Ми були здорові, сильні та вродливі. Лише з чоловіком і з його нещасним володінем прийшов заколот у цілу природу, появилося багато хороб невідомих давнійше; боже прокляте, кинене в раю на нього, мов пошесть перейшло й на нас і ми мусимо тепер подвійно терпіти за його провину.

Вислухавши сеї промови звів'ячого речника царь Соломон обернув ся до людий.

— Ви чули, що наводять на свою оборону звів'і. Що маєте на се відповісти?

Речник людий виступив наперед і сказав:

— Відповім коротко. Боронять ся звів'і Письмом Сьвятим, доказуючи, що там нема виразного дозволу чоловікови вбивати звів'ів. Се зовсім хибна оборона. Там нема виразного дозволу на се лише для того, бо є виразний приклад самого Бога. Бо там сказано, що

Бог виганяючи з раю наших прародичів, дав їм за одержу шкіри звірячі. Щож се значить? Очевидно не що инше, як тільки те, що Бог перший повбивав деяких звірів і познимав із них шкіри, і тим самим дав приклад чоловікові, що й він повинен так робити.

— Говорять звірі, що лиш одного чоловіка прокляв Бог у раю і на нього одного наложив тягар праці. І се зовсім невірно. Вони забувають, що чоловік не сам згрішив, а приведеній був до гріха Гадюкою, отже звірем. І що Бог поперед нього прокляв Гадюку, а через неї й увесь звірячий рід. Аджеж у раю всі звірі жили сумирно, були ласкаві одні до одних і до чоловіка. Чи з чоловікової вини прийшла ворожнеча між звірями та ворожнеча звірів до чоловіка? І чи знають звірі, що колиб не було на те божої волі, чоловік не міг би був сам перемогти їх пановане і заволодіти землею? Повстаючи против верховодства чоловіка вони повстають против того порядку, який поклав сам Бог на світі; бажаючи увільнити себе від людської переваги вони бажають річи неможливої і противної всьому розвоєви природи.

Вислухавши таким робом оскарження й оборони царь Соломон замкнув засідане і відложив його продовжене на другий день, а послів велів гостити в своїх палатах як і поперед.

IV.

Опинивши ся самі між собою звірячі послі почали міркувати, як стоїть їх справа і що їм робити далі.

— Погано стоїть наша справа, — мовив відпоручник Коний. — За богато провин ми звалили на чоловіка, а коли вдасть ся йому виправдати ся хоч від деяких, то вже ми програємо.

Але відпоручник Вовків сказав: — Що там виправдає ся! Як може він виправдати ся від того, що само бе в очи кожного неупередженого?

— Але не забувай, Вовчику, — мовив Слон — що наш судия — також чоловік. І хоч він справедливий, то все таки мозок у нього людський і очи людські і він далеко склоннійший дивити ся на се діло людськими очима, ніж вовчими.

А відпоручниця Свиний мовила:

— А мені й мойому родови, по правді кажучи, зовсім байдуже до цілого того процесу. Бо й якаж мені кривда від чоловіка? Їсти мені дає, робити не ведить нічого, береже мене, заганяє в хлівець, а в зимі то й соломи стелить богато, так що я з діточками заррю ся собі по самі вуха тай сплю, поки не покличуть до корита. Навіть жолуді, які я так дуже люблю, чоловік збирає в осени або й отрясає з дубів і сушить і держить цілу зиму мені на закуску. А те, що ріже мене, то що за біда? Була я в дикім стані, різали мене Ведмеді та Вовки, моїх малих хапали навіть Лиси, Боруки, Риси та всякий нікчемний зьвір. То чи не однаковж мені гинути чи в зубах тих хижаків, чи й під ножем чоловіка? Ба ні, не однаково. Зьвір мене рве, шматує та калічить живу, а чоловік заріже швидко; зьвір поїсть троха мойого мяса, а решту закопле, так що воно нераз гниє і пропадає. А чоловік чистить, крає та береже його, одно варить, иньше в димах коптить, начиняє ним ковбаси. І подумати собі, яка то радість у людській сім'ї, коли на столі появить ся моя шинка, моя ковбаса, мої ноги або моя голова в студенині! Ні, говоріть що хочете, а я у чоловіка не маю кривди і не хочу більше правувати ся з ним.

— І я не хочу! — мовив Кінь.

— І я також, — мовив Кіт. — Аджеж ви знаєте, що мойому життю завидують навіть люди. Роботи ніякої не роблю, а те, чим я для них услужний, себ то польоване на Миши, то моя найкраща роскш і охота. А в день звичайно вилежую ся собі на печи, бавлю ся з дітьми, і вже хоч яка бідна господиня, а все таки мусить розстарати дрібку молока для дітей і для Котика. Не даром люди і приповідку зложили, що лиш Котови та попови добре жити на сьвіті. Оттим я говорю, що гріх би мені був жалувати ся на чоловіка.

І з сими словами всі три відпоручники відлучили ся від зв'їрачої громади і пристали до людської.

Похнюпили голови иньші зв'їрі побачивши се відступство.

— Аж тепер бачу, що наша справа стоїть погано, — мовив Слон. — Уже коли наші товариші тратять віру в її слушність —

— Е, що, байдуже про таких товаришів! — з погордою мовив Лев. — Що мені за товариш — Свиня! Зв'їр безхарактерний! Тупоумний грубошкірець!

Слон троха ображено покрутив трубою; бачите, Свиня його далека своячка, бо й він же грубошкірець.

— Ну, ну, — мовив він уципливо до Льва, — ти на грубошкірцях дуже не їздь! Мають вони свій розум і характер. А що до відступства від нашої спільної справи, то бачиш сам, що й твій любий своячок Котик ані на волос не ліпший від Свині. Йому аби своя вигода, а постояти за спільне діло — овва!

— Та ще зі Свині ані з Кота мені не дивно, — мовив Ведмідь. — Звісно, зв'їрі, своя шкіра і своя вигода кождому наймілійша. Але Кінь! Розміркуйте лише його поступок! Адже він може найтяжше поневолений

зі всіх звірів. Скільки то різних способів придумав чоловік на визисканє його сили, здоров'я, житя і тіла! І під верх його бере, сідло на нього накладає і тягарі на його хребті возить, і в шлії його запрягає, змушує тягти вози та сани. Та не досить того! А кілько то разів чоловік для власної забави гонить його і змушує бігати що сили чи то в перегонах, чи то в прогульках! Кілько то разів бідний Кінь, у шаленім бігу перескакуючи рови, плоти та інші завади, зломить ногу, хребет або скрутить карк і гине на місці! І того не досить! Чоловік зробив Коня спільником своїх найстрашнійших злочинів, против нас і против своїх же братів людей. Чиж були би лови на грубого звіра без помочи Коний? А головно — Кінь стає до помочи чоловікови в війні против інших людей, гине тисячами в битвах; проливає свою кров і кладе свої кости за діло, якого ані в зуб не розуміє і яке йому зовсім не цікаве. Тай сього ще не досить: чоловік любить його, поки він живий, годує його, чеше й чистить, иноді навіть цідує його морду, а проте бридить ся його мясом, і коли він постаріє ся, окалічіє та не може робити, то або ще за житя виганяє його в ліс на погталу Вовкам, або по смерти викидає його тіло на жир Псам та Воронам. Ну, і скажіть же мені, відки після сього всього у того Коня така прихильність до чоловіка?

— Блискучі шори мабуть отуманили його! — мовив Цап. — Я нераз бачив, як він запряжений, вичищений, весь блискучий аж сам не знає на яку ступити, задирає голову, озирає ся сам по собі, потрясає брязкальцями та перебирає ногами, так пиндючить ся своїм рабським строєм! Уже видно рабство таквійшло в його натуру, що за отакими цяцьками він забув про свою свободу і незалежність.

— Та годі нам говорити про тих відступників, — мовив розважний Слон. — Міркуймо про свою справу! Що нам робити далі? Чи достоювати свого, чи відступити завдалегідь? Чи стояти на тім, що сказали наші речники, чи шукати нових свідків і доказів для свого права?

— Я думаю дати спокій! На що нам клопоту? — мовив Бегемот. — Моя рада проста. Чоловік живе на суші — ми ховаймося в воду, там будемо безпечніші. Він у день воює, а в ночі спить; ми переходимо з денного життя до нічного, щоб як найменше стрічати ся з ним. Отсе буде найліпше.

— Все товстошкірець товстошкірцем, — не витерпів Лев, щоб не огризнути ся на Бегемотове балаканє. — А я чую в собі таку лютість, що коли вирок випаде на нашу некористь, я готов кинути ся на того премудрого царя Соломона і розшарпати його.

— Котячий розум, незгірший Курачого! — буркнув згідно Слон. — І щож ти найліпшого докажеш сим? Хиба ти не знаєш, що перед царем стоять ряди озброєних і ти скачучи на царя поперед усього скочиш на їх галябарди? Сам пропадеш, а нашу справу попустиш.

— А може би — мовив Ведмідь облизуючи ся, — може би ми пригадали собі нашу стару добру приповідку: хто мастить, той їде? Адже ми за дурною головою і до царя прийшли голіруч і перед трибуналом стали голіруч, — то й якже має наша справа виграти? От як би так кожному членови трибуналу по вулікови чистого меду-патоки... Я би вже віджалував для спільного добра.

— Тю, тю, дурний! — загукали деякі розумніші звірі. — Гадає, що як сам любить мід, то вже

й кожний инший готов за мід продати і душу і сумління. Сховай ся зі своїм обридливим медом, що Бжолі по надушували собі з животів. Отто лакітки знайшов! Тьфу!

Вуйко почувши ті вигадки та сплюваня засоромив ся дуже і бурчачи щось собі під ніс про брак смаку у тих глухих звівірів, заліз у кут і скуливши ся слухав дальшої наради.

— Борони нас Боже від такого кроку, як радить Бурмило, — остерігав Слон. — Наша справа чиста, а колиб ми попробували підкупувати трибунал, то аж тоді програли би напевно, ще й з соромом. А тепер провадячи річ чемно, хоч і програємо, все таки не наберемо ся сорому. А може таки й зовсім не програємо. Слухайте. У мене виринула ще одна думка, і то завдяки Ведмедеві промові. Адже відпоручник людей сказав перед судом, що звівірі самі собі винні, коли від давнйшого панованя над сьвітом прийшли до теперішнього упадку. Мовляв: люди працювали і розвивали ся, а звівірі дармо час гаяли, не навчили ся нічого і стратили те що мали. Попробуємо завтра доказати, що се неправда, що й звівірі, бодай деякі, також не їли дармо хліба і не прогавили марно всі науки мамі природи.

— А як же се докажемо? — запитали гуртом звівірі.

— Пішлимо зараз післанців до Бжіл і до Мурашок. Се звівірики хоч дрібні, але сильно зорганізовані. Вони мають свої держави, будують замки, кріпости, маґазини, висилають кельонії, збирають засоби, одним словом, живуть у таких упорядкованих відносинах, що й люди можуть багато дечого навчити ся від них. Найліпший доказ, що не самі люди, але й звівірі і то навіть такі нікчемні Комахи, як Бжолі й Мурашки, мають здібність до осягненя високого ступня цивілізації.

Всі зьвірі радо згодили ся на Слонову раду і зараз же вирядили післанців до Бжіл та до Мурашок, щоб і вони вислали на завтра своїх речників до Соломонового трибуналу.

V.

Другого дня засів царь Соломон на троні серед свого трибуналу, і знов стали перед ним відпоручники зьвірів і людей.

— Чи має ще хто з вас сказати щось нового до того, що було сказано вчора? — запитав царь.

— Ми маємо сказати, — мовили зьвірячі відпоручники.

— Говоріть! — сказав царь.

— Великоможний царю і пресьвітлий трибунале, — розпочав зьвірячий речник. — Учора речник людей сказав був, що ми зьвірі з власної вини стратили пановане над сьвітом. Бо коли ніби то люди бороли ся, розвивали ся, доходили до розуму і сили, гуртували ся до купи та працювали, зьвірі не поступали наперед, лишили ся в первіснім стані і через те мусіли уступити людям. Сьогодні ми маємо сьвідків на те, що се не вина зьвірів, а вина тогож чоловіка і його зажерливости. Коли більшина зьвірів опізнила ся в розвою, послабла числом, утратила давнійші місця свого розселеня і найліпші умови розвою, то се тому, бо все забрав чоловік! Він пильно дбає про те, щоб зьвірям не було змоги розвивати ся; він рад і до віку держати нас у низькості та занепаді, бо се запорука його панованя над нами. Де не сягає його рука і його пагубний вплив, там зараз зьвірі підносять ся, роблять ся не лише численнійші, кращі, вродливійші, смілійші, ха-

рактернійші, але також розумнійші. Що їм не хибує здібности до розвою й організації, на се маємо тисячі доказів. Чи Птахи не будують гнізд із такого мізерного матеріялу, без ніяких приладів, і так штучно та майстерно, що ніякий людський майстер не потрафить дорівняти їм? Чиж Коні та Воли в стаді не вміють добре боронити ся від напасти, одні стаючи до середини головами і фиркаючи задніми ногами, а другі стаючи на зверх рогами? Чиж Журавлі та Дрохви не служать навіть людям взірцем чуйности, не ставлять варті в часі жированя або нічлігу? Чиж Крук не потрафить напiti ся води зі склянки з вузьким горлом, вкидаючи до неї камінці? Але ми маємо ще ліпших свідків, таких, що ствердять довідно, як то звівірі, навіть дрібнесенькі і, сказатиб так, безмізкі, потрафлять мудро урядити своє житє, коли чоловік не перепиняє їм.

— Що се за свідки? — запитав царь Соломон.

— Се Бжолі і Муравлі, — відповів звівірячий речник. — Звели, великоможний царю, щоб вони станули перед твоїми світлими очима.

Царь махнув своїм скипетром і до салі ввели відпоручників Бжіл і Муравлів.

— Знаєте, про що йде справа перед моїм престолом і отсим світлим трибуналом? — запитав царь у відпоручників.

— Знаємо. Про те, чи чоловік має мати першенство на землі, чи ні.

— Добре. Щож маєте сказати до сеї справи?

— Можемо, великоможний царю, — мовив речник Муравлів — сказати лиш те, що коли мати на увазі наші громадські порядки і наше майстерство, то люди богато де в чому не можуть зрівняти ся з нами. Ми

вміємо з найдрібніших пилинок, камінців та пачичків здвигати такі будови, яких не здвигне ніяка людська рука. Ми коплемо підземні ходи, зводимо склепіня, будуємо вежі, мости та корідори, вміємо порозумівати ся без голосу і знаходити дорогу в своїх безвіконних будовах. Ми знаємо поділ праці, провадимо війни, держимо дійну худобу і засіваємо для неї навіть поле потрібним їй зілем, а деякі наші роди держать навіть невольників.

— А ми живемо в добре впорядкованій монархії — мовила відпоручниця Бжіл, — маємо поділ праці доведений до крайної досконалости, робимо будівлі ще майстерніші від муравльових і збираємо до них засоби корму, якого крім нас не зумів би приладити ніхто на світі, а вже найменше чоловік. І можемо з гордощами сказати, що чоловік не то що не допоміг нам у тім розвитку, а навпаки, простер свою неситу руку й на нас: коли йому подобає ся, виганяє нас із наших осідків, або й зовсім нівечить нас, щоб покори́стувати ся нашим добром.

— Що ти маєш відповісти на се? — запитав царь у речника людей.

— Відповім хіба те, що сї докази нічого не доказують. Заким чоловік доборов ся до теперішнього свого стану, звірі мали над ним перевагу і утруднювали йому кожду хвилю жита, кождий крок розвою ще далеко більше, ніж чоловік тепер утруднює їм. А про те він при сильній волі та ненастанній праці добив ся верховодства, яке тепер звірі хотіли би таним коштом, царським вироком відібрати йому. І не можуть звірі сказати, що чоловік тепер так зовсім загороджує їм дорогу до поступу. Кілько то набідить ся та намучить ся не один чоловік, учачи Ведмеда танцювати, Коня

та Пса різних штук, Папугая, Шпака та Крука говорити, а Коса свистати. Та що з того! Зьвірі не мають здібности передавати своєму молодому поколінню те, чого навчать ся, і тому з кожним молодим поколінням приходить ся зачинати науку на ново. А що до їх самоділкових будівель, то вони певно гарні, але біда лише в тім, що раз навчивши ся робити їх анї Бжолї анї Муравлі за всі ті тисячі літ не змогли ся на те, щоб зробити в них хоч один малесенький поступ, хоч одно удіпшенє. Не мають що дуже хвалити ся своїм громадським житєм. Адже у Бжїл сей порядок держить ся на поневоленю всього жіночого роду і на щорічнім мордованю всіх мужчин, а в Муравліїв на невільництві, яке у деяких родів доходить до того, що пануюча верства без помочи невільників навіть їсти сама не вмєє. Чи се має бути знаком їх висшости над чоловіком, або основою для їх рівноправности з ним?

На сьому царь закінчив розправу. Обі спірні сторони мусїли вийти з салї, поки царь з радними радив ся, який би в тій скрутній справі видати вирок. Довго прийшло ся всім чекати. В трибуналі були думки поділені, вели ся живі суперечки. Нарешті по трьох годинах покликано всіх назад до салї і возний крикнув голосно:

— Повставайте і слухайте вирок!

Настала глибока тиша. Царь Соломон не встаючи зі свого престола промовив:

— Вислухавши докази сторін і погляди свїтлик дорадників покликаних до сього трибуналу я, царь Соломон, владою даною менї з гори орікаю в справі між зьвірями і людьми о першенство на землі: Зьвірі мають підлягати чоловікови, а чоловік зьвірям.

— Як же се так? — запитали разом відпоручники людські й звірячі.

— А так. Ті звірі, що доси служили чоловікови, мають служити йому й далше, Ті звірі, що доси жили на волі і або бороли ся з чоловіком, або тікали перед ним, будуть чим раз більше улягати його перевазі, їх число буде меншати і чоловік добирати ме чим раз нових і ліпших способів на їх винищене.

— Деж тут друга половина вироку, премудрий царю? — крикнули благально звірячі відпоручники.

— З тими звірями, що йому служать, має чоловік поводити ся як зі слугами, близькими йому натурою і призначенем, як з творами, що так само родять ся, ростуть, почувають голод і спрагу, біль і радість, смуток і втіху, як він. А тих, що йому ворожі, нехай убиває без зайвої муки.

— Деж друга половина твого вироку, премудрий царю? — ще раз крикнули звірячі відпоручники.

— За тих звірів, що йому служать, має чоловік дбати, має працювати і турбувати ся за них, служити їм у їх хворобах і припадках, — мовив далі царь Соломон.

— Се він чинитиме для власної користі, премудрий царю! — мовили звірі. — Але друга половина вироку обіцяла нам —

— Дурні ви, невидючі! — крикнув розсердивши ся царь Соломон. І підвівши праву руку взяв нею положену обік себе на гаптованій подушці невеличку чорну паличку з великим, блискучим діамантом на кінці.

— Веї, хто тут у саді, дивіть ся пильно на сей камінець, що на кінці сеї палички! — мовив царь і підняв паличку та держав її нерухомо просто перед собою.

Всі звернули очи на діямент.

— Що бачите?

— Нічого не бачимо, — відповіли всі в один голос. — Блик того каменя сліпить наші очи.

— А тепер? — мовив цар і замахнув паличкою широке півколесо.

По салі пройшло глухе стогнанє, окрик здивованя і жаху, без виразних слів. Усі повітріщали очи на невидане диво.

Від замаху чудодійної палички в салі зробило ся якесь дивне сьвітло. Всі предмети, що були вперед видні, нараз зробили ся якимись безмірно великими; їх віддалене від очий також збільшило ся так страшенно, що вони немов щезали, робили ся якісь прозірчасті мов тїнь або рідка мла. Натомість у безпосередній близькості всі побачили незлічені дрібні істоти — кульочки, палочки, голки, хрестики та ниточки. Вони літали непроглядними хмарами скрізь у повітрі, плавали цілими струями при кождім русі, при кождім подуві, чіпляли ся мільярдами кожного тіла, і де тільки знаходили собі поживу, крихіточку слини, плину, клею, поту, там зараз прилипали, росли, насисали ся, пучнявіли і розпадали ся, лишаючи по собі маленьку крапельночку отруйного плину. І тут же на очах у всіх протягом кількох хвдин кождий міг бачити, як у кожного його сусіда на тілі, в очах, у вухах, у роті, в крові, в легках (усі тіла при тім дивнім сьвітлі робили ся прозірчастими, великі тіла неначе щезали, а зате видні були тільки ті маленькі, невидні для голого ока) скрізь творили ся тисячі, мільйони гнізд тих дивних, дрібненьких істот, і кождої хвилі грозили затроїти, зіссати, знищити кожде найбільше тіло. Зачудувані відпоручники бачили, як ті

таємничі маленькі істоти не минають нічого і нікого, чіпляють ся навіть стін, мурів, гладко полірованих стовпів, усюди липнуть, висають ся, гризуть без зубів, і множать ся, множать ся безнастанно, страховинним способом і нечуваними числами.

Та придивляючи ся ближше вони спостерегли, що ті дрібнесенькі істоти хоч без очий, без ротів, без ніяких знарядів, хоч усі майже однакові між собою, все таки виявляють деякі різниці і відповідну до них ворожнечу між собою. Кульочки кидали ся на прутиків і пожирали їх; прутики своєю чергою давали ся в знаки тарілочкам, бланкам або иньшим кульочкам. І в тім таємнім сьвітлі йшла ненастанна боротьба, далеко лютийша, ніж у сьвітлі доступнім для людських і звірячих очий. Тут гибли що хвиля мільйони, але рівночасно й народжували ся мільйони; по правді тут не було ні вродин ні смерти, бож усе те хитало ся між двома берегами: кульочка пучнявіла і розпадала ся на дві — не мертві, але живі, менші кульочки.

Всі присутні стояли довго мов ошоломлені тим нечуваним видом.

— Бачите тепер, хто властиво ваш пан і ваш ворог? — мовив Соломон і махнув паличкою в протинний бік і дивне видовище щезло.

— Оцеї маленькі істоти не дбають про вашу суперечку, — мовив далі царь. — Незримі і недосяжні для вас вони дні й ночі, кожної хвилини облягають, точать, заповняють вас. Ваше тіло опирає ся їх напорови, доки здорове, і здорове доти, доки знаходить у собі соки, що можуть пожирати, розтоплювати тих прибулуд. Та нехай між ті їх мільярди заблукасть ся одна бульбашечка иньшого рода, против якої ваше тіло, ваша кров, ваша слина не має соків, і вона протягом

короткого часу розмножить ся в вашім тілі і довкола вас, затроїть вашу кров, затроїть повітре, яким ви дихаєте, і ви, велитні, падете жертвою тої незримої бульбашечки, бульбашечки, яких міліони зложені на купу таки ще незримі для вашого ока. Ось вам друга половина мого присуду. Отсим дрібнесеньким звірям будете підвладні всі ви, люди й звірі. Коли на них зайде така порода, ви будете тисячами і міліонами гинути безпомічно. Аж як знайдете способи бороти ся з ними, тоді — ну, та тоді не треба вам буде ніякого суду.

Царь махнув рукою на прощане і всі вийшли з салі.

Від того часу вже звірі не правували ся з чоловіком.

XX.

БАЙКА ПРО БАЙКУ.

I.

— Але-ж се все байки! — в один голос закричали діти, коли я скінчив оповідати їм оте все, що написано в тій книжці.

— Так, дітоньки, байки. А знаєте ви, що то байка?

— Знаємо, знаємо! То щось таке, що не є правда.

— Овва! А хто-ж то сказав вам се?

— Ми самі так думаємо.

— Ну, то подумайте ліпше. Хибаж се не правда, що Вовк їсть Барана, Лис Курий, Соби пташок?

— Та се правда. Але-ж ти оповідав нам, що Лисичка копала поле і їла паляниці з медом, що Вовк їхав на Ослі в село, бажаючи бути війтом, що Крук ніс у дзюбі головню і розложив огонь, і всякі такі нісенітницї. Се вже не може бути.

— А коли не може бути, то по що-ж ви слухали?

— По що слухали? Бо цікаво.

— Що-ж тут цікавого? Як може неправда бути цікава?

— Власне неправда найцікавіша! Се так смішно подумати, що Вовк хоче стати війтом, що Лис сидить у бочці з фарбою, що Кіт говорить побожні вірші...

— А як би я почав оповідати вам, що Вовк літає в повітря, Лис плаває в воді, Кіт живе в норі під землею, то як думаєте, се була би правда, чи неправда?

— А вже-ж неправда.

— А було би цікаво?

— Зовсім ні.

— Значить, не кожда неправда цікава?

— Та так, не кожда.

— Ну, подумайтеж тепер, котра неправда цікава?

Діти задумали ся. Їх маленькі головки працювали, оченята блищали, але думки не клеїли ся до купи.

— Візьміть для лекшого зрозуміння два рисунки. Ось на однім нарисуємо Барана з шістьма ногами. Як гадаєте, правдивий се Баран?

— Та ні.

— А сьмішний?

— Також ні.

— Так. Се Баран-каліка, а вид каліцтва збуджує в нас жаль, а не сьміх. А тепер гляньте на отсей рисунок: Осел грає на фортепяні. Правда се?

— Та ні.

— А сьмішно?

— Навіть дуже сьмішно.

— Що-ж тут таке сьмішне?

— Те, що Осел узяв ся не до свого діла, робить щось таке, що можуть робити тільки люди.

— Чи всі люди?

— Навіть не всі люди. Ті, що вміють грати, можуть брати ся до сего, а ті що не вміють — —

— Таких, здасть ся, ялось називають?

— Еге, їх так і називають ослами.

— От і бачите! І ми дійшли до кореня! Значить, є осли й між людьми?

— А вже-ж є.

— Значить, коли я нарисую Осла при фортецяні, то се не буде конче така цілковита неправда! Ну, а як думаєте, є межі людьми й інші звівірячі натури: хижі Вовки, хитрі Лиси, добродушні Слони, зрадливі Круки, напасливі Сови?

— Кажуть, що є й такі.

— От і бачите! Значить, говорячи про звівірів, я не говорив цілковиту неправду. Певно, що дійсний Кіт не говорив побожних віршів, але чи один же то облесний чоловік говорить такі слова, дигаючи на людську згубу! Дійсний Осел не засяде грати на фортецяні, але кілько-ж то двоногих ослів брязкає на фортецянах і інших струментах і загалом роблять такі роботи, котрих не вміють, до котрих би не повинні брати ся! Значить, дітоньки любі, не тим цікава байка, що говорить неправду, а тим, що під лупиною тої неправди криє звичайно велику правду. Говорячи ніби про звівірів, вона одною бровою підморгує на людей, немов дає їм знати:

— Та чого ви, братчики, сьмієте ся? Адже се не про бідних Баранів, Вовків та Ослів мова, а про вас самих з вашою глуотою, з вашим дїнивством, з вашою захланністю, з усіма вашими звівірячими примхами та забагами. Адже-ж я навмісне даю їм ваші рухи, ваші думки, ваші слова, щоб ви як найкраще зрозуміли — не їх, а себе самих!

— Ну, се мабуть не зовсім так, як ти кажеш, — мовив до мене один старшенький хлопчик. — Як би так було, то треба би оповідати байки самим старшим людям, нехай би з них пізнавали свої хиби.

А у дітей таких хиб звичайно ще нема, то по що їм того? А тим часом старшим людям байок не оповідають, і вони їх навіть не люблять слухати, тільки власне діти. Для дітей мусить у них бути цікаве щось иньше.

Правда, як розумно говорив той хлопчик? Він думав і привик уже вязати одну думку з другою.

— А як думаєте, любі мої, — мовив я на те — чи маленьким дітям можна давати їсти твердий хліб, волову печеню, капусту?

— Ні. Вони би від того занедужали. Їм дають кашку на молоці.

— От і бачите! Гола, повна правда життя, то тяжка страва. Старші можуть заживати її, вона для них смачна і здорова. Але дітям не можна давати її так як старшим, треба приготувлявати її в ріденькім стані, в образках, у байках. І вони так приймають її. А при тім ще одно. Вони люблять звірив, чують себе близькими до них, розмовляють з ними і розуміють їх; от тим то й оповідання про звірив їм такі цікаві, особливо коли ті звірив в байці ще починають говорити, думати і поводити ся як люди. Колись, як іще всі люди були прості, невчені, з дитячим розумом, усі вони любували ся байками так, як тепер любують ся діти.

— А я найліпше люблю байки через те, що мої мама оповідають їх так гарно, так рівно-рівно, такою добірною мовою, — мовила дівчинка-школярка.

— Так, дітоньки! Се велика правда. Оті простенькі сільські байки як дрібні, тонкі корінчики вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучности. Тисячі рі-

чий у життю забудете, а тих хвиль, коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерти.

— А кажуть, є такі пани, що хотіли би відібрати нам нашу мову, заборонити нам думати і говорити по своєму. Чи то може бути правда?

— Правда, дітоньки. Є такі люди, що їх коле в очи те, що ми є на світі, раді би щоб нас не було, і добирають усяких способів, аби скасувати нас. Але вони все пригадують мені ту Синицю, що збирала ся спалити море.

— О, о, о! То Синиця збирала ся палити море? А то за що? Як?

— Слухайте, дітоньки, як то було!

II.

Була собі раз Синиця. Щось їй прийшло до голови, досить, що звила собі гніздо на самім березі моря на невеличкім корчику. Поки море було спокійне, все було гаразд. Синиця нанесла яєць і почала висиджувати їх. Аж нараз повіяв вітер, розіграло ся море, затопило корчик і з ним разом Синичине гніздо. Сама Синиця ледво втекла жива, а її яєчка поплили з водою.

Ой-ой-ой, як розгнівала ся Синиця! Сіла собі на скалі над морем тай як не почне сварити та лаяти море!

— Ти погане та нікчемне море! Ти безглузда, темна сило! Ти захланна безодне! Ти нездале, непотрібне, нехарапутне море! Як ти сміло нарушити мою хату, забрати мої яйця! Та я тебе до суду запи-

зву, я тобі на весь сьвіт стиду нароблю, я тобі не дам спокою ні в день, ні в ночі, поки мені не вернеш мої страти!

А море все: хліп-хляп, хліп-хляп, хліп-хляп.

— Що, ти сьмієшся з мене, ти нечесне, несумлінне, неблагогородне море! — пищала Синиця. — Зараз мені віддай мої яйця, бо їй Богу, помщуся на тобі!

А море все хліп-хляп, хліп-хляп, хліп-хляп.

— Ти думаєш, що я не зумію помститися? Думаєш, що я така маленька, а ти таке велике, то я безсильна супроти тебе? А бачило ти, безглузде море, яка маленька іскра, а який великий ліс, а вона запалить його, і він згорить. Коли не віддаси мені зараз моїх яєць, то їй Богу я запалю тебе.

А море все хліп-хляп, хліп-хляп, хліп-хляп.

Страшенно розлютилася Синиця і поклялася не спочити, поки не запалить море. Вона полетіла до Хробачка-Сьвітлячка і мовить йому:

— Слухай, Сьвітляче, ти маєш огонь на животі. Ходи зо мною, допоможи мені запалити море.

— Не можу, Синичко — мовив Сьвітляк. — Мій огонь сьвітить у ночі, але не гріє і не палить. Іди до Блудного Огника, може він тобі що pomoже.

Полетіла Синиця над болото, сіла собі на вільховім корчи тай чекає, поки наблизить ся до неї Блудний Огник. А там їх понад болотом кільканацять ходило та все мов п'яні писали мисліте по над болотом. Нарешті один надлетів близько Синиці.

— Гей, Огнику братіку — кричить до нього Синиця. — Задержи ся хвилечку, маю тобі щось сказати.

— Не можу задержати ся, не маю коли — відповів Блудний Огник. — Але говори, що маєш говорити, я тут буду випати коло корча, то все почую.

Розповіла йому Синичка своє горе і просить: — Ходи, поможи мені спалити те погане море!

— Не можу, Синичко — відповів Огник. — Я ось тут на болоті роджу ся і тут мушу гинути, а ще до того не сьмію ані одної хвилечки спочити, так що навіть сьвічки від мене не засьвітять. Але чомуж би тобі не вдати ся до Крука? Він до таких річий майстер. Адже я чув, що він увесь Совячий народ у печері спалив. Піди но ти до нього.

Полетіла Синиця до Крука, оповіла йому свою історію і просить помощи в її горю і запалити море.

— Не можу, Синичко, — відповів Крук поважно похитавши головою. — Той огонь, що від нього згоріли Сови, то простий людський огонь, що я вкрав онтам на пасовиську. Але такий огонь моря не спалить, він сам гасне в воді. Щоби спалити море, на те треба би иньшого огню, а де його роздобути, я й не знаю. От знаєш що, іди до Бузька. Кажуть, що він уміє своїм дзюбом чудесний огонь викресати. Може сей придасть ся тобі на що.

Подякувала Синиця Крукови за добру раду і полетіла шукати Бузька. Розповіла йому, що й як, і просила потрудити ся та викресати для неї дзюбом огню, чей би від нього заняло ся море.

— Не можу, Синичко, зробити сього — відповів Бузько задумавши ся і ставши на одній нозі. — То колись наші діди-прадіди вміли, кажуть, дзюбами огонь кресати, а ми вже не вміємо тої штуки. Тай ледви, чи сей огонь придав ся би тобі на що. Мені здає ся, що щоб запалити море, на те треба огню

з самого неба. Полети но ти до Орла. Він щодень літає під саме сонце і знайомий у небесних сторонах, може він тобі що допоможе.

Поклонила ся Синичка Бузькови тай полетіла до Орла. Летить, а все собі думає: „Чекай, ти погане, не-добре море! Я тобі покажу, що може проста, покривджена Синиця! Вже я не я буду, коли ти не відпокутуєш тяжко за своє злодійство!“

Прилетіла до Орла, розповіла йому свою кривду тай просить, кланяючи ся йому в ноги:

— Та вже ви, нівроку вам, ваше величество, не погордуйте бідною, покривдженою Синицею, роздобудьте мені небесного огню, щоб я спалила те нікчемне море і помстила ся на ній за свою тяженьку кривду.

Але Орел вислухавши її мову, як не затріпоче крилами, як не закричить, аж Синиця забула, чи жива вона, чи ні.

— Ах ти дрантива Синице! А хто-ж тобі казав класти гніздо на морському березі? Хто тобі казав задирати ся з морем? То через твою дурноту я маю для тебе красти з неба огонь? Зараз мені забирай ся! Звий собі гніздо онтам у терню на могилі, нанеси яєць і висиджуй їх, розумієш? То твоє собаче право, а до моря тобі зась!

Одержавши таку резолюцію, Синиця зараз успокоїла ся, а за кілька неділь уже справді мала нове гніздо і нові яйця, сим разом не на морським березі, але в терню на могилі.

Зміст.

	СТОРОНА
1. Осел і лев	1
2. Старе добро забуваєть ся	6
3. Лисичка і журавель	11
4. Лисичка і рак	13
5. Лис і дрозд	15
6. Заяць і їжак	23
7. Королівк і медвідь	28
8. Вовк вийтом	34
9. Заяць і медвідь	36
10. Вороґа і гадука	41
11. Три міхи хитроців	44
12. Вовк, лисиця і осел	48
13. Лисичка-черничка	52
14. Мурко й Бурко	56
15. Лисичка кума	59
16. Війна між песом і вовком	64
17. Фарбований лис	72
18. Вороґи і сови	81
19. Як звірі правували ся з людьми	115
20. Байка про байку	139

